

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

87539

TÜRK - YUNAN NÜFUS MÜBADELESİ

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Bekir ÇELEBİ

87539

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet Akif TURAL

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Ankara - 1999

JÜRİ ÜYELERİ İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bekir ÇELEBİ'ye ait, "TÜRK -YUNAN NÜFUS MÜBADELESİ " adlı
çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. M. Akif TURAL

Üye:Doç. Dr. Semih YALÇIN

T 87539

Üye: Doç. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

JÜRI ÜYELERİ İMZA SAYFASI

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

.....ait.....

.....adlı çalışma, jürimiz tarafından

.....

Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Üye.....

Üye.....

ÖNSÖZ

Türk -Yunan Nüfus Mübadelesi, Lozan Barış görüşmelerinde gündeme gelmiş, imzalanmış (30 Ocak 1923) 1934'e kadar devam etmiş milli ve uluslararası bir meselemizdir.

Bu konuyu seçmemin sebebi, önemine rağmen üzerinde fazla çalışma yapılmamış bir konu olmasıdır. Amacım, bu büyük hadisenin sebeplerini, uygulama sırasında karşılaşılan zorlukları, kapsamını ve meydana getirmiş olduğu sonuçları ortaya koymaktır.

Çalışma beş bölümden meydana gelmektedir. I. bölümde, mübadeleyi gerekli kılan sebepler, II. bölümde, Lozan Konferansı'nda Mübadele Alt Komisyonu'nun kurulması ve çalışmaları, III. bölümde, Mübadele Sözleşmesi'nin uygulanması, IV. bölümde, mübadillerin mallarının ödenmesi, tasfiyesi ve uygulama esnasında karşılaşılan zorluklar, V. ve son bölümde ise, mübadele uygulamasının kapsam ve sonuçları işlenmiştir.

Çalışma hazırlanırken, TBMM Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Milli Kütüphane çalışanlarının göstermiş olduğu yardım-severliğe buradan teşekkür ederim.

Bu çalışmanın daha sonraki çalışmalar ile eksikliklerinin giderilerek geliştirilmesi ve ayrıntılarına inilen yeni çalışmalar yapılması dileğimizdir.

Çalışmanın her safhasında yönlendirici yardımlarını esirgemeyen danışmanım sayın Doç. Dr. Mehmet Akif TURAL'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER:

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR CETVELİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

MÜBADELEYİ GEREKLİ KILAN SEBEPLER.....	8
A:İKİ MİLLET ARASINDA MEYDANA GELEN GÜVENSİZLİK VE DÜŞMANLIK.....	8
1:DIŞ GÜÇLERİN DESTEK VE KİŞKİRTMALARİ.....	9
2:RUM CEMİYETLERİNİN FAALİYETLERİ.....	13
a:Etnik-i Eterya Cemiyeti.....	16
b:Mavri Mira Cemiyeti.....	14
c:Pontus Rum Cemiyeti.....	15
d:Rum Okulları ve Diğer Cemiyetler.....	16
3:YUNAN ERMENİ İŞBİRLİĞİ.....	17
4:RUMLARIN TARİHİ İDDİA VE EMELLERİ.....	17
a:Megola İdea.....	17
b:İskan Siyaseti.....	19
c:I. Dünya Savaşı Sırasındaki Yunan İstek ve İddiaları.....	20
d:Pontus Rum Mesmelesi.....	21
5:RUM PATRIKHANE VE KİLİSESİNİN ROLÜ.....	21
B:I. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA YERLİ RUMLARIN TUTUMLARI.....	23
C:KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA YERLİ RUMLARIN VE YUNAN KÜÇÜK ASYA ORDUSUNUN TUTUM VE ZULÜMLERİ.....	24
1:YERLİ RUMLARIN İHANET, ZULÜM VE TAŞKINLIKLARI.....	24
2:YUNAN KÜÇÜK ASYA ORDUSUNUN ZULMÜ.....	26
I. BÖLÜM DİPNOTLARI.....	29

II. BÖLÜM

LOZAN BARIŞ KONFERANSINDA MÜBADELE.....	32
A:KONFERANSIN TOPLANMASI VE MÜBADELE ALT KOMİSYONUNUN KURULMASI.....	32
1:KONFERANSIN TOPLANMASI.....	32
2:MÜFUS MÜBADELESİ ALT KOMİSYONUNUN KURULMASI.....	32
B:MÜBADELE ALT KOMİSYONU MÜZAKERELERİ VE YAPILAN ANTLAŞMA.....	35
1:MÜBADELE UYGULAMASININ KAPSAMI.....	37
a:Katolik Rumlar ve Yunan Uyruklarının Durumu.....	37
b:İstanbul Rumları Teriminin Kapsamı Konusu.....	38
c:Batı Trakya Türkleri Teriminin Kapsamı Konusu.....	39
d:Arnavutların Durumu.....	41
2:PATRIKHANE SORUNU.....	41
SIKARMA KOMİSYONUN (MÜBADELE YÜRÜTME KOMİSYONU) KURULUŞU GÖREV VE YETKİLERİ.....	42

4: MALİ KONULAR.....	44
a: Göçmenlere Ait Malların Tasfiyesi.....	45
b: Kalan Borçların Ödenmesi ve Mali Güvence Sorunu.....	47
c: Vakıf Malları Sorunu.....	48
d: Mübadele Kapsamı Dışında Olup, Mübadele Bölgesinde Malları Bulunanların Durumu.....	49
e: Kamulaştırılmış Mallar Sorunu.....	50
f: Diğer Ekonomik Yükümlülükler.....	52
5: MÜBADELE GÖRÜŞMELERİNDE VE ANTLAŞMASINDA YER ALAN DİĞER KONULAR.....	53
a: 18 Ekim 1912'den Önce Göçedenlerin Durumu.....	53
b: Mübadele Edilecek İlk Kafele Konusu.....	53
c: Mübadele Kapsamı İçinde Olupta Mahkemelik ve Cezalı Olanların Durumu.....	54
d: Vatandaşlık (Uyruklu) Konusu.....	54
e: Mübadele Kapsamı Dışında Bulunan Nüfusun Durumu.....	55
f: Gerekli Yasal Değişikliklerin Yapılması ve Sözleşmenin Onaylanması.....	56
6: YUNANISTAN MÜBADELE KONUSUNDA BOCALIYOR.....	56
7: TEPKİLER.....	57
II. BÖLÜM DİPNOTLARI.....	59

III. BÖLÜM

MÜBADELE SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMAYA KONMASI VE UYGULAMA SİRASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	61
A: MÜBADELE SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMAYA KONMASI.....	61
1: SÖZLEŞMENİN ONAYLANMASI VE YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ.....	61
2: KARMA KOMİSYONUN KURULMASI.....	61
3: MÜBADELE İMAR VE İSKAN VEKELETİ (M.İ.İ.V.).....	62
a: M.İ.İ.V. nin Kurulması.....	63
b: M.İ.İ.V. nin Teşkilat ve Bütçesi.....	64
c: İskan ve İmar Komisyonlarının Kuruluş ve Görevleri.....	65
d: M.İ.İ.V. Müfettişlerinin Görev ve Yetkileri.....	66
4: MÜBADELE İMAR VE İSKAN KANUNU.....	67
a: M.İ.İ.V. nin Görev Kapsamı.....	67
b: Olağanüstü Yetkiler.....	68
c: Mali Konular.....	68
d: M.İ.İ.V. nin Diğer Görevleri.....	70
5: M.İ.İ.V. NİN KALDIRILMASI.....	70
B: MÜBADELE UYGULUMUSU SİRASINDA KARŞILAŞILAN SİYASİ SORUNLAR.....	70
1: İSTANBUL RUMELİ VE ETABLİ SORUNU.....	71
2: ELTEPE SORUNU.....	72
3: İMRAH KASASI KÖNİĞİ.....	72
4: DİĞER KAYMA TÜRKLERİ.....	74
5: 1923 ATILIK ANTLAŞMASI.....	74
6: 1923 ANKARA ANTLAŞMASI.....	74

a)Antlaşmaya Yapılan Eleştiriler.....	77
C.MÜBADİLLERİN NAKLEDİLMESİ YOL SARTLARI KABUL VE YERLEŞTİRİLMELERİ.....	79
1.MÜBADİLLERİN NAKLEDİLMESİ VE YOL SARTLARI.....	79
2.MÜBADİLLERİN İASESİ.....	79
3.MÜBADİLLERİN YERLEŞTİRİLMELERİ.....	80
a)Terkedilen Malların Dağıtımı.....	83
b)İskan Mahallerini İzinsiz Değiştirenler.....	83
c)Mübadillere Ait Rum Evlerine İskan Ettirilmiş Olan Yabancıların Durumu.....	84
d)Sanatkar Mübacilere Yapılan Yardım ve Sağlanan Kolaylıklar.....	84
4.HÜKÜMETTEN İSTİZAH VE ELESTİRİLER.....	85
III. BÖLÜM DİPNOTLARI.....	85

IV. BÖLÜM

MÜBADİLLERİN MALLARININ ÖDENMESİ TASFİYESİ VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR.....	86
A.MALLARIN ÖDENMESİ VE TASFİYESİ.....	86
1.BAZI MÜBACİLERE KEŞİN TASFİYEYE KADAR KIRA KARŞILIK MAL VERİLMESİ.....	86
2.BORÇLANMA KANUNU.....	88
3.TERKEDİLEN MALLAR KONUSU.....	87
4.MÜBADELEYE TABİ OLMAYAN SAHİSLERCA TERKEDİLEN MALLAR.....	87
5.YUNAN TEBAASINA AİT MALLARIN DURUMU.....	87
B.MÜBACİLERE AİT GAYRİMENKULLER ÜZERİNDE TATBİK OLUNAN MUAMELE.....	88
C.GAYRİ MÜBACİLERE MAL VERİLMESİ.....	88
D.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 101	
E.TAPULARIN VERİLMESİ.....	102
F.BATİ TRAKYA TÜRKLERİNİN MALLARI KONUSU.....	104
G.MÜBACİLERE SAĞLANAN DESTEK VE KOLAYLIKLAR.....	106
H.MÜBADELE İŞLERİNİN KIZILANDIRILMASI VE KEŞİN TASFİYE.....	107
K.KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR.....	111
1.KARŞILAŞILAN EKONOMİK ZORLUKLAR.....	111
2.YUNANİSTANIN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR.....	112
IV. BÖLÜM DİPNOTLARI.....	112

V. BÖLÜM

MÜBADELE UYGULANMASININ KAPSAMI VE SONUÇLARI.....	113
A.MÜBADELE UYGULANMASININ KAPSAMI.....	115
1.KEŞİN VE KADAR MÜBACİLERE VERİLECEK MAL.....	115
B.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
1.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
2.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
3.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
4.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
5.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
6.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
7.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
8.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
9.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
10.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
11.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
12.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
13.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
14.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
15.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
16.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
17.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
18.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
19.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
20.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
21.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
22.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
23.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
24.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
25.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
26.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
27.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
28.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
29.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
30.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
31.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
32.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
33.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
34.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
35.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
36.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
37.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
38.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
39.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
40.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
41.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
42.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
43.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
44.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
45.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
46.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
47.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
48.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
49.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
50.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
51.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
52.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
53.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
54.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
55.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
56.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
57.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
58.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
59.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
60.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
61.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
62.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
63.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
64.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
65.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
66.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
67.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
68.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
69.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
70.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
71.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
72.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
73.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
74.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
75.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
76.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
77.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
78.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
79.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
80.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
81.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
82.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
83.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
84.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
85.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
86.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
87.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
88.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
89.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
90.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
91.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
92.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
93.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
94.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
95.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
96.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
97.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
98.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
99.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	
100.1912'DEN ÖNCE YUNANISTANDAN GÖÇ EDEKLERİN DURUMU 116	

c:Ekonomik Sonuçlar.....	121
d:Mübadele Uygulamasının Meydana Getirdiği Düşmanlık.....	122
2:NÜFUS MÜBADELESİNİN UZUN VADELİ SONUÇLARI.....	123
a:Siyasi Sonuç.....	123
b:Etnik Yapıya Etkisi.....	124
c:Ekonomik Sonuçlar.....	125
d:Dostluk ve Barışa Yaptığı Katkı.....	126
e:Batı Trakya Türklerinin Durumu.....	127
f:Türkiyedeki Rumların Durumu.....	128
g:Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Bugünkü Sorunlar.....	128
V. BÖLÜM DİPNOTLARI.....	129
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA.....	134
ÖZET.....	137
SUMMARY.....	138

KISALTMALAR CETVELİ

A.B.D.	:Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
c.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
D.	:Devre
Gnkrm ATSEB	:Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı
İ.	:İçtima
K	:Kısım
k	:Kitap
M.I.I.V.	:Mübadele İmar ve İskan Vekaleti
M.Ö.	:Milattan Önce
No.	:Numero
T.	:Tertip
t.	:Takım
T.B.M.M.	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
yy.	:Yüzyıl

GİRİŞ

Türk-Yunan ilişkilerini Türklerin Anadolu'yu fethine kadar götürmek mümkündür. Esasında İstanbul'un ilk çekirdeğini Trak'lar meydana getirmiş, daha sonra Fenikeliler Kadıköy'ne yerleşmişlerdir. Yunanlılar ise ancak M.Ö. 658'de Sarayburnu'na yerleşmişlerdir. Oysaki İstanbul'un tarihi M.Ö.3000'lere kadar uzanmaktadır. Aslında Pontus Krallığı'nda bir İran krallığı olup zamanla Yunan kültürünün etkisinde kalmıştır.(1)

Bugünkü Yunanlılar'ın, Grek, Aka ve Dor'lardan oluşan aralarında ırk birliğinden çok mezhep ve dil birliği bulunan bir yığın olduğu kabul edilen bir gerçektir.(2)

Türkler genelde bütün gayr-i müslim tebaaya, özelde Rumlar'a geniş haklar tanımıştır. Onların dinlerine, yaşayışlarına çalışma hayatlarına müdahale edilmemiştir. Tüm tebaa gibi onlarında can, mal ve namus güvenliği sağlanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in Fener Patrikhanesi'nin statüsünü yeniden düzenleyip geniş haklar vermesi, Ortadoxlar'ın hamiliğini üstlenmesi bunun en güzel örneğidir. Nitekim Lozan Barış Konferansı müzakerelerinde Yunanlılar ve Avrupalılar, Fatih'in verdiği imtiyaz ve hakların devamında ısrarcı olmuşlardır.

Araştırmalarımızın sonucunda ortaya çıktığı gibi Yunanlıların Türklere karşı tarihi yayılcı siyasetleri sürekli devam etmekle beraber, şartlara göre bu amaçlarına ulaşmak için değişik metodlar izlemişlerdir. Daha İstanbul'un fethiyle 1453 Rum Patrikhanesi şu stratejiyi benimsemiştir;

-Önce patrikhane ve kilisenin yaşatılmasını temin etmek.

-Kiliseler vasıtasıyla Rumları eğitmek, Bizans İmparatorluğu hayalini yaşatmak,

-Türklerin hakimiyeti zayıfladığı an Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurmak.(3)

Her fırsatı kendi lehlerine kullanmayı bilen Rumlar, bağımsızlıklarını kazanma yolunda büyük çaba sarfetmişlerdir. Rumların izlediği bu politika; Rum unsurunu Osmanlı bünyesinde sosyal ekonomik ve kültürel yönden geliştirmek İstanbul'daki Patrikhane önderliğinde siyasi yönden etkin olarak Osmanlı Devleti'ne yön verme esasına dayanıyordu. Bu siyaset tarzına Etnik- . Eterya Cemiyeti karşı çıkarak aktif mücadeleye girişmiş ancak 1897 Türk - Yunan Harbi'nden sonra etkisini büyük ölçüde yitirmiştir.(4)

Yunanistan'ın bağımsızlığı ve topraklarının genişlemesi, büyük devletlerin desteğine bağlı olduğundan, Kırım Savaşı döneminde Osmanlı - Avrupa ilişkileri uyum içinde olmuş, bu durum karşısında Yunanistan yayılma politikasını bir müddet yavaşlatmak zorunda kalmıştır.(5) Ancak daha sonra bu yayılmacı politikasını bütün gücüyle devam ettirmiştir.

Rumlar, inanç ve ibadetlerinde, dillerini konuşmada, kültürlerini yaşatmada serbest oldukları gibi, mülkiyet hakkına, eğitim ve okullar açma hakkına, servet edinme ve askerlikten muafiyet haklarına da sahiptiler. Bütün bunların ötesinde Osmanlı Devleti'nde itibarlı bir zümre olan Fenerli Rumlar devletin idari işlerine bakmayı geleneksel biçimde üstlenmişlerdir. Fener Rum beyleri Eflak - Boğdan Voyvodalıkları ile Divan-ı Hümayun ve elçilik tercümanlığı görev ve makamlarının öncelikli adayları idiler. Fener Rum Patrikhanesi ise bütün Ortadoxlar üzerinde hak ve yetkilere sahipti, ibadet ve kendi hiyerarşik yapısı içinde bağımsız bir yapıya sahiptiler.(6)

Rumlar bu geniş hak ve hürriyetlerin yanısıra denizcilikle, ticaretle, el sanatları ile uğraşarak oldukça zenginleşmişlerdir. Onların bu statülerinden dolayı İngiliz bilim adamı Arnold Toynbee, "Rumlar sanki Osmanlı Devleti'nin ortakları gibiydiler" demektedir.(7)

Rumlar'a bu derece güvenilmesi ve geniş haklar verilmesi pekçok zararlı sonucun doğmasına da sebep olmuştur. II.Mahmut'un mühürdarlığını yapan Halet Efendi ile yine aynı dönemin Patriği III.Grigoryos'un faaliyet ve ihanetlerinin sonucu Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanı ve onu fısıt bilen Rumlar 'ın Mora isyanı buna birer örnektir. Ancak ilginç olan bütün bu ihanetlere rağmen Rumlar, atamalarda kayırılmaya devam edilmiştir. Ticaret ve ziraat nazırı görevinden ayrıldığında son dönem baş nazırlarından İzzet Bey, yerine yine bir Rum'un bulunmasını arzu ettiklerini söylemiştir.(8)

Bu kadar geniş haklara, refah ve zenginliğe sahip olan Rumlar'ın isyan sebeplerine gelince; Diğer azınlık isyanlarından daha farklı olarak en önemli sebep ideolojiktir. Rumlar, Ortadoxluğu ve Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı ifade eden Ortadox-Bizans ideolojisine sahip olmuşlardır. Bu ideolojiyi besleyen etkenlerde vardır. Bunlar: Fransız İhtilali'nin meydana getirdiği milliyetçilik akımının etkisi; dış güçlerin özellikle Ruslar'ın kışkırtmaları, Etnik- Eteryə Cemiyeti'nin faaliyetleri, Avrupalı ve Rum aydınlarının etkisidir.

Sayılan bu sebeplerin bir sonucu olarak ilk Yunan isyanı bugün Romanya dediğimiz Eflak ve Boğdan'da Rus Çarı'nın harp yaveri ve Etnik-İ

Eteryay Cemiyeti'nin başkanı Alexandır Ipsilanti tarafından çıkarılmıştır. Ancak halkın Rum olmaması ve Rum yöneticileri sevmemeleri ayrıca Avrupalı devletlerinde böyle bir hareketi çıkarlarına bu dönemde uygun bulmadıklarından başarısızlıkla sonuçlanmıştır.(1821)

İkinci ve asıl büyük Rum isyanı Mora'da 6 Nisan 1821'de çıkmıştır. Rumlar'ın özellikle Etnik-i Eteryay Cemiyeti'nin faaliyetlerini en fazla takip eden ve gerekli tedbirleri alan Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa'nın Divan-ı Hümayun başkatibi Halet Efendi sayesinde İstanbul ile arası açılmış ve isyan etmiştir.(9) Böylece üzerlerinde büyük bir yük olan Tepedelenli Ali Paşa'dan kurtulan Rumlar rahatlamışlar ve bu fırsattan yararlanma arzusuyla isyanı başlatmışlardır.

İsyan Mora'da çıkmış olmakla beraber diğer adalardaki Rumlar da boş durmamışlardır. Kıbrıs'ta her fırsatta Türk ve müslüman halka hakaret, eziyet yapmışlardır. Diğer adalardaki durum Kıbrıs'tan daha kötü bir durumda olmuştur. (10)

Bu isyan ve taşkınlıklar karşısında devlet birtakım tedbirler aldıysa da isyanı bastırma konusunda aciz kalmıştır. Bu durumda II. Mahmut, Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemek zorunda kalmıştır.(11) Kavalalı Mora ve Girit valiliklerinin kendisine verilmesi şartıyla yardım etmeyi kabul etmiş ve gönderdiği kuvvetlerle isyanın bastırılmasını sağlamıştır.

Avrupalı devletlerin isyan karşısındaki tutumları ilgi çekicidir. 1789 Fransız İhtilali sonrası çıkan ihtilal savaşları ile bozulan Avrupa dengesini yeniden düzenlemek için 1815 Viyana kongresini toplayan ve bu kongre sonucu oluşturulan mevcut denge ve statüyü korumak için önce Kutsal İttifak'ı kuran Rusya, Avusturya, Prusya bunu da yetersiz görüp aralarına İngiltere'yi de alarak Dörtlü İttifak'ı kurmuşlardır.(1815)

Avrupalı büyük devletler bütün bunlara rağmen Yunan İsyanı'nı destekleyici bir politika izlemişlerdir. Özellikle Rusya, İngiltere ve Fransa isyanın bastırılmasından hiçte hoşnut olmadılar. Önce İngiltere ve Rusya 4 Nisan 1826'da St.Petersburg Protokolü ile muhtar bir Yunan Devleti'nin kurulmasını kararlaştırmışlardır. Daha sonra aralarına Fransa'yı da alarak 6 Temmuz 1827'de Londra Antlaşması ile bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulmasını kabul etmişlerdir.

Bir Yunan Devleti'nin kurulması için önce Osmanlı Devleti'ne baskı yapmışlar bundan bir sonuç alamayınca da aralarında yaptıkları Protokol gereği harekete geçerek bu üç devletin donanmaları Navarin Limanı'nda

Osmanlı ve Mısır donanmalarını yakmışlardır.1827 Osmanlı Devleti bunu protesto etmiş ve zararının ödenmesini istemiştir. İngiltere ve Fransa bu isteğe sessiz kalırken Rusya, sıcak denizlere inme ve panislavizm gibi geleneksel amaçlarına ulaşmak amacıyla daha önce Osmanlı Devleti ile aralarında yapılan Akkerman Sözleşmesi'nin uygulanmadığı iddia ve bahanesiyle Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır.

Osmanlı Devleti, Rusya ile yapılan bu savaştan yenik çıkınca bu devlet ile 1829 tarihinde Edirne Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşma bir Yunan Devleti'nin kurulmasını da hükme bağlamıştır. Osmanlı Devleti bu savaştan bitkin çıktığından Yunan Devleti'nin bağımsızlığını 24 Nisan 1830'da kabul ve tasdik etmek zorunda kalmıştır.

Kuruluşunu ve bağımsızlığını Rusya ve diğer Avrupa'lı devletlere borçlu olan Yunanistan kuruluşundan itibaren "Megola Idea" sevdasıyla sürekli olarak Osmanlı Devleti aleyhine, daha sonrada Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı düşmanca ve yayılmacı bir politika izlemiş, hemen bütün kazanımlarını da bu yolla elde etmiştir. Ancak dikkat çeken nokta şudur; Yunanistan bu politikasını daha doğrusu bu politika sonucundaki kazanımlarını kendi gücüne değil Avrupa'lı büyük devletlerin desteğine bağlamıştır.

Yunanistan'ın bu genişlemesini kuruluşundan itibaren ana hatlarıyla incelersek bu yayılmacı ve Türk aleyhdarı politikayı daha iyi görmek mümkün.

1828 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan yenik çıkmamızdan yararlanan Yunanlılar hem bağımsızlıklarını kazanmışlar hemde Eğriboz, Skyrios, Kiklot Adalar Gurubu ile Şeytan Adaları'nı ele geçirmişlerdir.

1832 yılında Avrupalı büyük devletler, İngiltere, Rusya ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne danışmadan bir sınır düzeltmesi yapmışlardır. Yunanistan bu şekilde savaş yapmadan büyük devletlerin baskısıyla toprak kazanarak cesaret bulmuş ve sürekli bu yola başvurmuştur.(12)

Osmanlı Devleti Rusya ile yapılan Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması sırasında Avrupalı Devletler ile uyumlu bir politika izleyince, Yunanistan yayılmacı politikasına ara vermek zorunda kalmıştır. Ancak İngiltere, Yunan Denizi'nde bulunan Yedi Ada'yı sakinlerinin de isteği ile Yunanistan'a vermiştir (1864)

Her fırsatıan yararlanmaya çalışan Yunanistan Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan savaş sonunda imzalanan 1878 Berlin Antlaşması'na

bir sınır düzeltme vaadi koydurmuş (24.madde) ve büyük devletler sayesinde Teselya ile birlikte Epir'den Narda'yı alması sağlanmıştır.(13)

Yunanistan amacına ulaşmak için Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Rumlar'ıda sürekli kışkırtmıştır. 1840,1841,1866 tarihlerinde Girit'de çıkan is-yanlarda Yunanistan'ın kışkırtmaları büyük rol oynamıştır.

Yunanistan en büyük toprak kazanımını Rusya'nın kışkırtmasıyla diğer Balkan ülkeleriyle bir araya gelerek Osmanlı Devleti'ne karşı yaptıkları I.Balkan ve Bulgaristan'a karşı yaptıkları II. Balkan Savaşları sonunda elde etmiştir. Balkan Savaşları sonunda 30 Mayıs 1913'de yapılan Londra Antlaşması ile Kuzey Adalar Denizi'ndeki İmroz ve Bozcaada hariç Kuzey Ege Adaları'nı ve Güney Sporad Adaları'nı ele geçirmiştir. 10 Ağustos 1913 Bükreş Antlaşması ile de bu adalara ek olarak; Epir'i, Makedonya'nın güney kısmını ve Girit'i almıştır. II.Balkan Savaşı Sonunda Yunanistan Bulgaristan'dan aldığı topraklarla bugünkü Türkiye-Yunanistan sınırına ulaşmıştır.

I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti mağlup olunca Yunanistan, İstanbul merkez olmak üzere Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırmayı amaçlayan büyük ideallerini (Megola İdea) gerçekleştirme hevesine kapılarak tarihçilerin "Küçük Asya Macerası" dedikleri Anadolu'yu istila hareketine girişmiştir. Ancak bu sefer umutları büyük bir felakete dönüşmüştür. Çünkü bir varolma mücadelesine giren Türk Milleti Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nı başarıyla vermiş ve Yunan ordusunu ağır bir yenilgiye uğratmıştır.

Osmanlı Devleti'nin 1912'de Uşi Antlaşması ile İtalya'ya geçici olarak bıraktığı ancak daha sonra İtalya'nın vermediği "Oniki Ada" İtalya'nın II.Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasıyla Yunanistan'a verilmiştir. Böylece Ege Denizi'nde mevcut İmroz ve Bozcaada hariç bütün adalar Yunanistan'ın eline geçmiştir. (14)

Esas itibariyle Yunanistan, kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte bir kez saldırgan politikasından vazgeçmiş görünmüştür. O da Atatürk ve Venizelos'un şahsında başlayan yakınlaşma ve dostluk dönemidir (1930-1954) Fakat bu dostluk Yunanistan'ın iyi niyetinden değil, büyük devlet adamı Atatürk ve Yunanistan'dan kat kat daha güçlü bir Türkiye ile o dönemde dost olmaktan başka çaresinin olmamasındandır.

23 Mart 1827 Londra Muahedesi'nden başlayarak devletler arasındaki sorunları ortadan kaldırmak için isteğe bağlı geç antlaşmalar yapılmıştır. Ancak Balkan Savaşları'ndan sonra, değişik devletler arasında 1913, 1918 seneleri antlaşmalarında bu konu sık sık ele alınmıştır.(15)

İttihat Terakki Hükümeti 8 Kasım 1913' te imzalanan bir antlaşma ile (Kırklareli mutasarrıfı Haydar Vaner ve Şükrü Kaya antlaşması) hududa yakın Türkler ile Doğu Trakya'da kalan oniki Bulgar köyünün halkı mübadele edilmiş ve böylece Doğu Trakya'da Bulgar meselesi kesin olarak halledilmiştir. Gönderilen Bulgar sayısı en az 18.000 resmi belgelere göre ise 40.741 kişidir. (16)

Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan ile de aramızda bir mübadele konusu gündeme gelmiştir. Yunan başbakanı Venizelos, Balkan Savaşları ile kazandıkları Ege Adaları'ndan hiçbirisini geri vermek niyetinde olmamıştır. Bu sebeple ülkesinin Anadolu'da hiçbir toprak iddiası olmadığını söylemiştir. Gerilimi azaltabilmek ve homojen bir Yunanistan oluşturmak gayeleriyle, iki ülkede bulunan Rumlar ile Türkler arasında bir nüfus mübadelesi yapılmasını teklif etmiştir.(17)

Balkan Savaşları'ndan sonra Yunan baskıları sebebiyle Yunanistan'ın yeni ele geçirdiği Makedonya'dan birçok müslüman Türkiye'ye göç etmek zorunda bırakılmıştır. Buna karşılık İttihat Terakki Hükümeti'de Trakya ve Ege Rumları'na misilleme yapmıştır. Aradaki ilişkilerin gerginleştiği bir sırada Almanya'nında aracılığı ile Yunanistan'daki Müslümanlar ile Osmanlı Rumları'nın mal ve mülkleri ile birlikte mübadele edilmesi esası kabul edilmiştir. Ancak bu antlaşma kesinleşmeden araya I. Dünya Savaşı girmiş ve bu konuda sonuçsuz kalmıştır. Bu mübadele antlaşmasının uygulanmamasının bir sebebi de Yunan generali Metaxos'un hazırlamış olduğu raporunda, savaşın sonucunun beklenilmesi çünkü savaştan Osmanlı Devleti'nin yenik çıkacağı yönündeki kanaat ve tavsiyesidir.(18)

Osmanlı - Bulgar ve Osmanlı - Yunan mübadele antlaşmaları dışında daha kapsamlı ve uygulanma imkanı bulmuş bir mübadele antlaşması da Yunanistan ile Bulgaristan arasında yapılmıştır. Nitekim Lozan Barış Konferansı sırasında Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi ele alınırken bu antlaşmadan esinlenilmiştir.

Ancak bütün bu göç ve mübadele antlaşmalarının isteğe bağlı olmasına karşılık Lozan Barış Konferansı'nda imzalanan Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, zorunlu olması yönüyle ve uygulamanın kapsadığı nüfus bakımından tarihte emsali görülmemiş bir antlaşma ve uygulama olmuştur.(19)

GİRİŞ BÖLÜMÜ DİPNOTLARI:

- (1) Selahattin SALIŞIK: Tarih Boyunca Türk -Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya (İstanbul,1968), 19,40.
- (2) Konstantin ÇUKALAS: Yunanistan Dosyası, Çev. Şeyla (İstanbul 1970),14.
- (3) Süleyman KOCABAŞ :Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi, (İstanbul, 1988),26.
- (4) M. Murat HATİPOĞLU: "Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megola İdea'nın Kazandığı Yeni Karakter" Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986),467.
- (5) İlber ORTAYLI: "Tanzimet Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986),170.
- (6) Yücel AKTAR:"Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Genel Politikasında Temel Yaklaşımlar", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı, 1986), 9.
- (7) Süleyman KOCABAŞ: a.g.e.,23.
- (8) Sina AKŞİN : İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele ,(İstanbul,1976),163.
- (9) Yücel ÖZKAYA : "1821 Yunan İsyanları ve Avrupalıların Bu İsyan Karşısında Tutumları", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Gnkrm. ATSEB,1986), 117.
- (10) Mübühâ S. KÜTÜKOĞLU: "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumları'nın Tutumları ve Sonuçları", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Gnkrm. ATSEB., 1986),134.
- (11) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, XI, (İstanbul, 1989),380.
- (12) Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, a.g.e. XI, 382.
- (13) Rifat UÇAROL:"1878 Berlin Antlaşmasına Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu ve Yunanistan'a Toprak Verilmesi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986),228.
- (14) Hamdi ERTUNA: Türk-Yunan İlişkileri ve Megola İdea, (Ankara, 1985),15.
- (15) Yavuz ABADAN: Lozan'ın Hususiyetleri (İstanbul,1938),10.
- (16) Tevfik BIYIKOĞLU: Trakya'da Milli Mücadele (Ankara, 1955),147.
- (17) Baskın ORAN: Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu (Ankara,1986), 46.
- (18) Sina AKŞİN: a.g.e.,309
- (19) Yavuz ABADAN: a.g.e.,10.

I. BÖLÜM: **MÜBADELEYİ GEREKLİ KILAN SEBEPLER:**

A-İKİ MİLLET ARASINDA MEYDANA GELEN GÜVENSİZLİK VE DÜŞMANLIK:

Kuşkusuz Türk-Yunan nüfus mübadelesinin en önemli sebebi iki millet arasında meydana gelen düşmanlık ve güven bunalımıdır. Buda bir anda oluşmuş bir duygu değildir. Bu düşmanlık ve güvensizliğin temeli Yunan isyanına kadar uzanmaktadır. Geniş haklara ve refaha sahip olan Rumlar'ın, Patrik- hane'nin, Fenerli Rumlar'ın, Rum aydınlarının ve Rum tüccarların ihanetleriyle düşmanlığın ve güvensizliğin temelleri atılmıştır.

İki halkın birbirlerine karşı verdikleri silahlı mücadele ile "milli devlet" kimliğini kazanmış olmaları kuşkusuz Türk - Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen en önemli etkenlerden biri olmuştur.(1)

Yunanistan, henüz kuruluş safhasında iken meydana gelen çatışmalarda Rumlar, ele geçirdikleri Mora topraklarındaki hemen hemen bütün müslümanları katletmiştir.

Yunanlılar'ın gerçekleştirmeye çalıştıkları "Megola İdea" tamamıyla Osmanlı Devleti ve Türkler aleyhine hedeflerden meydana gelmiştir ki bu hedefler yerli Rumlar tarafından da paylaşılmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın yürüttüğü yayılmacı politikada, Avrupalı devletlerinde desteklerini arkasına alarak Osmanlı Devleti'ne karşı büyümeyi, genişlemeyi dış politikasının temeli yapmıştır.

1830'dan 1922' ye kadar Yunanistan'ın dış politikasının hemen tamamı "Şark Meselesi" içinde Osmanlı Devleti'nden pay kapma siyasetinden ibaret olmuştur.

Bu siyasetin bir sonucu olarak, Yunanistan'ın kurulması ve her toprak kazanımı bu topraklarda bulunan müslümanların, Anavatan Türkiye'ye bir göç dalgası meydana getirmelerine sebep olmuştur. İşte bu Türkler aleyhine olan yayılma ve bu yayılma sonucunda meydana gelen göç dalgası ve yapılan zulüm, güvensizliği ve düşmanlığı artırıcı bir unsur olmuştur.

Yerli Rumların ve Rum kuruluşlarının durum ve tutumlarında güvensizlik ve düşmanlıkta çok büyük bir unsur olmuştur. İstanbul'daki Rum Patrikhanesi, İzmir Rum Metropolit Hrisostemos ve Osmanlı Devleti tabiyeti altında bulunan bütün yerli Rumlar Venizelos'un dolayısıyla Yunanistan'ın Türkiye

ve Türkler aleyhindeki gayretlerini desteklemekten istila politikalarının gerçekleşmesi için her türlü fedakarlığı yapmaktan geri durmamışlardır.(2)

İngiliz Amirali Webb, İngiliz dışişlerine yazdığı 28.07.1919 tarihli mektubunda "İzmir'in işgali herşeyi altüst etti. Yunanlılarla Türkler birbirlerini öldürüyorlar, İzmir'in işgali ile taraflar arasında ayrılık tohumları atılmıştır. Refah ve güvenliklerini üzerimize aldığımız ve bu hususta protestolar yağdırdığımız binlerce Hristiyan'ın kaderi ümitsiz maceralara terkedilmiş olmaktadır"(3) diyerek işgal ve zulmün meydana getirdiği güvensizlik ve düşmanlığa dikkat çekmiştir.

Verilen bu birkaç örnekte anlaşılaçağı gibi Yunan ordusunun zulmü, yerli Rumlar'ın ihanet ve zulümleri ayrıca iki millet ve devletin XIX. yy boyunca hiçde iyi olmayan münasebetleri büyük bir düşmanlık ve güvensizliğe yol açmıştır. Yapılan bunca ihanet ve zulümden sonra, iki milletin bir arada yaşamasını, hiçbirşey olmamış gibi davranmalarını beklemek mümkün değildir. Nitekim Rumlar, Yunan ordusunun yenilmesiyle birlikte canhıraş bir şekilde kaçarak Türk topraklarını terketmeye başlamışlardır. Buda iki millet arasında meydana gelen güvensizlik ve düşmanlığın bir delili olmuştur. Yine Balkan Savaşları sonunda Venizelos'un, Kurtuluş Savaşı sonunda da İsviçre'li Dr. Nansen'in mübadele teklif etmeleri, bu teklifinde bütün taraflarca kabul edilmeside bunun başka bir delilidir.

1-DİŞ GÜÇLERİN DESTEK VE KIŞKIRTMALARI:

Türk ve Rum halklarının düşmanlığında, Yunan isyanının çıkmasında, bağımsızlığını kazanmasında, sürekli genişlemesinde, Küçük Asya macerasına atılmasında, Pontusçu faaliyetlerinde ve Türkiye'ye karşı yayılmacı ve düşmanca bir politika izlemesinde dış güçlerin destek ve kışkırtmaları önemli bir unsur olmuştur.

Rönesans ile birlikte Avrupa kamuoyunda Yunanlılar'a karşı büyük bir ilgi ve sempati doğmuştur. Bu sempati ve Avrupalı devletlerin özellikle Avrupa kamuoyunun Rumlar'a sürekli destek olmalarının milli çıkarları dışında iki önemli sebebi vardır; Birincisi, Avrupalıların Rönesansla eski Yunan uygarlığına eğilmeleri ve Yunanlıları Batı Medeniyeti'nin kurucularının torunları olarak görüp minnet duygusu beslemeleridir. Diğer bir sebeple Avrupalıların nazarında "Türk" e karşı "Grek" demek "hilale karşı nac" demek olmasıdır.(4)

Bütün Avrupa için geçerli olan bu iki ortak sebep dışında herbir Avrupalı devlet için geçerli özel sebepleride vardır.

Rusya; Ruslar'ın Rumlar'la aralarında Ortadox mezhebinden olmak gibi bir ortak noktaları vardır. Rusların iki tarihi amaç ve politikası vardır. Bunlar; Sıcak denizlere inmek ve bütün Slav-Ortadox'ları kendi yönetimi altında birleştirmektir. Esasen bu iki amaç birbirini tamamlamaktadır. İşte Rusya bu politikalarının gereği olarak sürekli Osmanlı Devleti bünyesindeki azınlıkları özellikle Slav kökenlileri ve Ortadox olan Rumlar'ı kışkırtıp isyan ettirerek bu amaçlarına ulaşmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Nitekim Etnik-i Eterya Cemiyeti ve cemiyetin kurucuları Rusya'dan büyük destek görmüşlerdir. Hatta bu cemiyetin üyeleri başkanlarının Rus Çarı I. Alexandır olduğunu söylemekten de çekinmemişlerdir. Yine aynı cemiyet başlarına başkan yardımcısı sıfatıyla Rus Çarı'nın harp yaveri Alexandır İpsilanti'yi getirmiştir.(5) Yunanlılar'a başlangıçta en büyük desteği verenlerde Ruslar olmuştur.

Fransa; İhtilalin meydana getirmiş olduğu düşünceleri yaymak amacıyla olan Fransa, Yunan isyanını Rusya ile birlikte destekleyerek hem ihtilal düşüncelerini yaymayı hemde esasen kendisine karşı kurulmuş olan Kutsal İttifak ve Dörtlü İttifak'ın parçalanmasını sağlamayı amaçlamıştır.

İngiltere ise XIX.yy'ın sonlarına kadar Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü, kendi çıkarlarına daha uygun bulduğu için savunmuştur. Ancak İngiliz kamuoyunun baskısı ve Rusya ile Fransa'nın Yunan isyanını desteklemeleri karşısında insiyatifi elinden kaçırmak istemediğinden İngiltere'de Yunan isyanını desteklemiştir. Sonrada bu desteğini devam ettirdiği görülmüştür. I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerinde de Yunanistan'ın büyük bir Avrupa Devleti olmasını, en büyük sömürgesi olan Hindistan'a giden yolun güvenliği bakımından menfaatlerine uygun bulmuştur.(6) Bu desteğin bir başka sebebide İtalya'nın bölgeye yerleşip güçlenmesini istememiş olmasıdır. İngilizler gerek bu hususta ve gerekse Sevr Antlaşması'nın (10 Ağustos 1920) Türkler'e zorla kabul ettirilmesi konusunda Yunanlılar'ı kullanmışlardır. İngiliz başbakanı Lloyd George "Türkler çökmekte olan bir ırka mensupturlar, Yunanlılar ise dostumuzdur"(7) diyerek İngiltere'nin konuya bakış açısını sergilemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ise Amerikan kamuoyunun özellikle Rum lobisinin etkisiyle Yunan sorunu ile yakından ilgilenmiştir.(8) A.B.D. başkanı Roosevelt'in "Türkler, Avrupada bırakmak uygarlığa karşı işlenmiş bir suçtur."

sözü Amerikan yöneticilerinin duygularının bir göstergesi olarak görülmüştür.(9)

Hemen bütün Avrupa Devletleri'nin desteğiyle beraber, başlangıçta Rumlar'ı daha çok destekleyen, sıkı ilişkilerde bulunan devlet Rusya olmuştur. Yunanistan bağımsızlığını, Rusya, Fransa ve İngiltere üçlüsüne özellikle Rusya'ya borçludur.(10) Ancak I. Dünya Savaşı sonunda Rusya'da ihtilal olunca Türk - Rus ilişkileri düzelme yoluna girmiştir. Bu durum karşısında Yunanistan Rusya'dan umudunu kesmiş ve İngiltere'nin destek ve himayesine girmiştir. Esasen Yunanlı Tarihçi Konstantin Çukalas'a göre; Yunan siyaseti, 1862 yılındaki taht değişikliğinden sonra Rus yörüngesinden çıkıp İngiliz yörüngesine oturmuştur.(11) Bu İngiliz desteği II.Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüştür.(12) Çünkü İngiltere Dünya siyaseti üzerindeki üstünlüğünü A.B.D.'ne bırakmak zorunda kalmıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi Yunanlılar ve Rumlar'ın koruyucuları zamana ve şartlara göre değişmiştir.

Yunanistan'ın tarihi gelişiminin, Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşılmasından ibaret olan "Şark Meselesi" içinde Avrupalı Devletler'in desteğinde olduğunu görmekteyiz. Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasında, Yunan Denizi'nde bulunan ve İngiltere'nin elinde bulunan Yedi Ada'nın verilmesinde, Teselya ve Narda'yı kazanmasında, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nda, Girit isyanlarında, Balkan Savaşları sonundaki kazanımlarında, Küçük Asya Maceralarında, Ege Denizi'nde bulunan ve Oniki Ada'nın verilmesinde ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki çeşitli sorunlarda bu desteği açık olarak görmek mümkündür. Aslında Yunanistan'ın saldırgan tutumunun ve şımarıklığının en büyük sebebide bu büyük destek olmuştur.

I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve sonraki dönemlerde Avrupa'nın Yunanlılar'a verdikleri desteği birkaç örnekle açıklamakta konumuz açısından fayda görüyoruz. Paris Barış Konferansı sırasında, Yunanistan'ın Türk toprakları üzerinde bir takım meshepsiz iddialarla toprak talebinde bulundukları görülmüştür. Bunun üzerine konuyu incelemek üzere bir Amerikan heyeti oluşturulmuştur. Heyetin üyesi coğrafya profesörü Westerman, talep edilen topraklar üzerinde Türk nüfusun %63, Rumlar'ın ise ancak %32 oranlarında bulunduklarını ortaya koymuştur.(13)

Buna rağmen İzmir'in Yunanlılarca işgali kabul edilmiştir. Bunun bir gerekçesi olarakda Hristiyanlar'ın can güvenliğinin olmaması gösterilmiştir. halbuki Yunanlıların Batı Anadolu'da yaptıkları mezalimi incelemek için

gönderilen İngiliz amirali Bristol başkanlığındaki heyet 7 Ekim 1919 tarihli raporlarında, "Aydın ve özellikle İzmir illerindeki emniyet şartları, İzmir tabyaları mütareke şartlarının Yedinci Madde'sine göre işgalini gerektirmiyordu." (14) sonucuna vararak Yunanlılar'ın "Hristiyanların güvenliği" gerekçelerinde asılsız olduğunu göstermişlerdir.

Görüldüğü gibi İzmir'in işgalinin asıl sebebi burayı bir oldu bittiye getirerek Yunanistan'a ilhakını sağlamaktır.

Dış güçlerin destek ve kışkırtmalarına bir örnekte şudur; İngiliz başbakanı Lloyd George, Türk Milleti'ni barışa zorlamak için Yunanistan'a vaadlerde bulunarak onları kullanmıştır. Yunanlılar'da Anadolu'dan pay kapmak ve tarihi emellerine ulaşmak için bu işe hevesle sarılmışlardır.(15)

Dış güçlerin Pontus konusundaki desteklerini Atatürk, Büyük Nutuk'da "Kimi yabancı hükümetler Pontus'un kurulmasına yardım edeceklerine söz verdiler ...Rumlar'ın nüfusunu artırmak içinde Rusya'daki Rum ve Ermeni'leri Batum'da topladılar ...Silahlarla donatarak kıyılarımıza çıkarmaya başladılar ...Bunları ülkemiz içinde Samsun'da kimi yabancı temsilciler koruyor ve silahlandırıyorlardı. Yabancı Kızılhaç kurulları arasında gelen subaylarda örgüt kurmak, (çeteleri) askerlik yönünden eğitmek ve gelecekteki Pontus Hükümeti'nin temelini atmakla görevlendirildikleri anlaşılıyordu"(16) sözleriyle dile getirmiştir.

Sevr Antlaşması'na göre, Milne Hattı'nın batısı anlaşmadan ancak beş yıl sonra Yunanistan'a geçecektir. Bunun anlamı beş yıl boyunca buraya Rum nüfus yerleştirilerek çoğunluk sağlanacak bu sayede ilhak gerçekleştirilecektir. (17)

Samsun'un Merzifon ilçesinde bulunan Amerikan okulunda eğitilip bağımsız Pontus Devleti için heveslendirilen ve isyan ettirilen Pontuslular'ın Kurtuluş Savaşı sonucunda başarısız olmasıyla, A.B.D. basınında yaygara kopmuş, 700.000 Yunanlı'nın Türkler'in kurbanı olduğu abartılı olarak yazılmıştır.(18)

Kışkırtılıp kullanılan Yunanistan Anadolu'da yenilince, Rumlar'da kaçmaya başlamıştır. A.B.D. bu kaçanlar için 8.000.000 dolar harcamış ve göçmenlerin durumunu tesbit ve yardım için 20 kişilik bir heyet göndermiştir.

A.B.D. Yunanistan'a maddi yardım yanında, gıda dağıtımı, çadır dağıtımı ve kurma, yetimhaneler açma, hastalıklara karşı tıbbi yardım gibi konularda yardım etmiştir. Buna karşılık Yunanistan'dan Türkiye'ye göçedenler görmezlikten gelinmiştir.(19)

İşte dış güçlerce sürekli desteklenip, şımartılan, kışkırtılan ve kullanılan Rumlar'ın ve Yunan ordusunun yaptığı zulümlerde, dolayısıyla bunun sonucunda meydana gelen tepkide dış güçlerin sorumluluğu büyük olmuştur. Bu tepkiden korkulduğundan Rumlar daha anlaşma yapılmasını beklemeden kaçmaya başlamışlar ve yine bu tepkiden korkan Yunanlılar ve diğer devletler kendileri mübadele yapılmasını teklif etmişlerdir.

2-RUM CEMİYETLERİNİN FAALİYETLERİ:

Mübadeleyi gerekli kılan sebepler arasında dış güçlerin kışkırtmaları ve destekleri önemli bir unsur olmakla beraber, onlarında kullandıkları vasıtalar çeşitli Rum cemiyetleri ve dernekleri olmuştur. Dolayısıyla bir Rum isyanının çıkışı, Osmanlı ülkesi ve Türkiye'deki faaliyetler bu Rum cemiyetlerinin ürünüdür. Rum Halkı'nı kışkırtan, teşkilatlandıran, silahlandıran ve planlı bir şekilde yönlendiren, böylece Yunan politikası doğrultusunda hareket edenler, işte bu Rum cemiyetleri, patrikhanesi ve okulları olmuştur. En önemli Rum cemiyetleri; Etnik-i Eterya Cemiyeti, Mavri Mira Cemiyeti ve Pontus Rum Cemiyetleridir. Ayrıca bunlara bağlı ve bunların dışındada pek çok Rum cemiyeti kurulmuştur.

a)Etnik-i Eterya Cemiyeti:

Etnik-i Eterya Cemiyeti, Yunan bağımsızlığı ve Bizans'ın ihyası amacıyla kurulmuştur.Cemiyet, ilk önce XVII.yy.da Yunan şairi Rigas tarafından kurulmuş ,ancak 1798'de idam edilmesiyle dağılmıştır. Dağılan bu dernek 16 yıl sonra 1814'de Odesa'da üçüde tüccar olan Batıozlu Manuel Eksanto ve iki arkadaşı tarafından yeniden kurulmuştur.(20) Ancak bu üç tüccarın yalnız olarak büyük hedeflerine varmaları mümkün değildi. Bu sebeple kısa sürede Rusya'nın desteğinin sağlanması yoluna gidilmiştir. Rus Çarı I.Alexandır'ın başkanları olduğunu iddia etmişler ve Çar'ın harp yaveri Alexandır Ipsilanti'yi başkan vekili sıfatı ile cemiyetin başkanlığına getirmişlerdir.

Etnik-i Eterya Cemiyeti kısa sürede Rumlar'ın yoğun olduğu, Moskova, Odesa, Tiryestie, Marsilva gibi önemli bölge ve şehirlerde subeler kurmuşlar. Yunanistan'da okullar açarak bu okullarda intisaf fikrinin aşınması sağlanmıştır. Ayrıca silahlanmayada önem vermişler, bu faaliyetleri

sonucunda Mora'da 40.000 silahlıya yaklaşmışlardır. Bundan cesaret alan İpsilanti, Eflak ve Boğdan'a saldırıp isyan çıkarmışsada başarılı olamamıştır.

Etnik-i Eterya'nın oniki maddelik bir faaliyet programı vardı ki bu program Megola İdea'yı meydana getirmiştir.(21) Yunan Devleti'nin kuruluşu ve izlediği siyaseti Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin faaliyetlerine paralel olmuştur.

Etnik-i Eterya'nın 1896 yılında yayınlamış olduğu bildiri(22) bu cemiyetin gerçek yüzünü göstermiştir. 17 maddelik bu bildiride; ezeli ve ebedi düşman olarak Türkler gösterilmiş, Yunan Devleti'nin kurulmasının yeterli olmadığı, Megola İdea'nın gerçekleştirilmesi için her türlü vasıtaya başvurulacağı, Rum Halkı'nın bütününün silahlandırılacağı, doğuda karışıklıklar çıkarılacağı politik fırsatlardan yararlanılacağı gibi konuları ihtiva eden maddelerle Rumlar'ı Türkler'e karşı kışkırtarak, onları büyük düşmanlık hareketlerine başlamaya çağırmıştır.

Etnik-i Eterya Rus desteğini sağlayarak, Rum Halkı'nı silahlandırma, okullar açma, ihtilalci fikirleri yayma dışında, Batı Anadolu'da Rum nüfusunu artırmaya, casusluğa yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.(23)

Cemiyet, en büyük destekçisi olan Rusya'nın Bolşevik İhtilali'nden sonra Türkiye ile iyi ilişkilere girmesiyle gücünü kaybetmiştir.

b-Mavri Mira Cemiyeti :

Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin gücünü kaybetmesiyle, Megola İdea'yı gerçekleştirmek için yeni bir arayışa gidilmiştir. Bunun sonucunda İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nde, Yunan Devleti'nin güdümünde ve gücünü İngiltere'den alan Mavri Mira Cemiyeti kurulmuştur.(24)

Cemiyet, zamanın patrik vekili olan Drotohes'in başkanlığında, Yunan başbakanı Venizelos'un göndermiş olduğu her biri kendi alanlarında uzman olan bir heyet tarafından yönetilmiştir. Mavri Mira Cemiyeti geniş bir bütçeye sahiptir. Bu bütçenin önemli gelirleri şunlardır; Patrikhane'nin geliri, Göçmenler Cemiyeti'nin ayırdığı 500.000, Amerika'da bulunan Rum zenginlerinden Nicopulos'un bağışladığı 4.000.000 Drahmiden başka Yunan dışişleri bakanlığının gizli tahsisatından önemli bir paradır.(25)

Cemiyetin siyasi sorumlu üyesi Rum Basın Kurumu'nu, izci teşkilatını Millî Müdafâ, Göçmenler, Trakya, Küçük Asya ve Pontus Cemiyetlerini kısa sürede yeniden düzenlemiştir. Cemiyetin albay rütbeli üyesi ise, Patrikhane'yi koruma bahanesiyle İstanbul'a getirdiği jandarmaları, sözde erzak ambarı

teşkili için getirilmiş iki bölük askeri (ki gerçekte bu askerlerin herbiri küçük rütbeli subaylardır.) Rum köylerine dağıtmış, bunlar yoluyla da silahlı kurulları genişletmiştir.(26)

Mustafa Kemal (Atatürk) büyük Nutuk'da, Mavri Mira Cemiyeti'nin faaliyetlerini şöyle sıralamıştır;

- Vilayetler dahilinde çeteler teşkil etmek ve idare etmek,
- Mitingler tertip etmek,
- Propoganda planları hazırlamak ve bu alanda faaliyete geçmek,
- Resmi kuruluşların desteğini temin etmek,
- Rum okullarında izci teşkilatı kurmak, yirmi yaşını geçmiş gençleride teşkilata dahil ederek yetiştirmek,
- Türkler aleyhine Ermenilerle işbirliği yapmak,
- Trabzon yöresinde çıkan Pontusçuluk faaliyetlerini idare etmek.(27)

Görüldüğü gibi Mavri Mira Cemiyeti her alanda büyük bir çaba ile Yunanistan ve Megola İdea'ya hizmet adına önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak bu faaliyetler Türk ve Rum Halkı'nı dahada karşı karşıya getirmiştir. Aradaki kin ve düşmanlığın artmasıylada bir arada yaşama şansları kalmamıştır.

Mavri Mira Cemiyeti'nin hemen bütün Rum Cemiyetlerini, okullarını, patrikhaneyi yönlendirmiş ve organize ertmiştir. İzmir'in işgali sırasında yerli Rumlar'ın nümayişi, bir Fransız torpil gemisinin gelmesiyle Beyoğlu sokaklarındaki nümayişlerin ve faaliyetlerin organize olduğu hemen anlaşılabilir ki, bunlarıda organize eden Mavri Mira Cemiyeti olmuştur.

c: Pontus Rum Cemiyeti:

Anadoluda kurulan Rum teşkilatlarının en kuvvetlisi ve devleti uzun süre uğraştıranı Pontus Rum Cemiyeti'dir.

Cemiyet'in temeli 1904 yılında, Merzifon Amerikan Koleji'nde okuyan Rumlar tarafından atılmıştır.

1909'da Trabzon metropoliti vasıtası ile Atina'da bulunan Küçük Asya Cemiyeti'nin emrine girmiştir. Pontus Rum Cemiyeti'nin amacı, merkezi Samsun olmak üzere Batum'dan Ayancık'a kadar uzanan Karadeniz bölgesi ile Amasya ve Sivas Vilayetleri'ninde bir kısmını içine alacak bir Pontus Rum Devleti kurmaktır.

Pontusçu Rumlar'ın pekçok cemiyetler kurduklarını görmekteyiz, örneğin, sadece Samsun bölgesinde; Samsun Rum Muhacirin Cemiyeti, Pontus İdman Kulübü, İrfanseverler Kulübü, Mukaddes Rum Anadolu Cemiyeti, Rum Teceddüt ve İhya Cemiyet'leri kurulmuştur.

Pontusçu'ların zulümlerine daha I.Dünya Savaşında başladıklarını görmekteyiz. Ruslar, Trabzon'u işgal edince Rus subayları komutasında Türk köylerini yakmışlar ve ele geçirdikleri Türkler'i öldürmüşlerdir.(28)

Cemiyet üyeleri ayrı ayrı çeteler kurarak çalışmışlar ve kendi aralarında bir işbölümü yapmışlardır. Pontus örgütlerini Mustafa Kemal (Atatürk) Nutuk'da şöyle açıklamıştır;

- Silahlı ve savaşçı kuvvetler,
- Bunları besleyen üretici Rum Halkı,
- Ulaştırma kolları.

Meydana getirilen çetelerin çalışma bölgeleride ayrılmıştı. Kuvvetleri başlangıçta 6.000-7.000 silahlı iken, daha sonra katılanlarla birlikte 25.000 silahlıya kadar ulaşmıştır. Çetelerin işi; müslüman köylerini yakmak, Müslüman Halk'a karşı cinayetler işlemektir.(29)

Pontusçular'ın bu faaliyetleri sonucu Karadeniz Bölgesi'nde de Türk ve Rum Halkı birbirine düşman olmuşlardır. Türkler'de nefis müdafası olarak onlara karşı çeteler kurmuşlar ve halkda bu çetelere sahip çıkmıştır. Ayrıca bu zararlı cemiyetlere ve faaliyetlerine karşı Türkler'de milli cemiyetler kurma yoluna gitmişlerdir.

d-Rum Okulları ve Diğer Cemiyetler:

Osmanlı Devleti, bünyesinde açılan Rum okullarında, kontrolün gereği gibi yapılamaması sonucu gayr-i müslüm okulları hem zararlı faaliyetlerini sür-dürmüşler, hemde olabildiğince çoğalmışlardır. Yunanistan Devleti'nin kurulması ile bu Rum okulları Yunan etkisine girmiştir. 1894 yılında Zühtü Paşa tarafından hazırlanan raporda "Rum okulları" yerine "Yunan okulları" tabirinin kullanılması tercih edilmiştir. Bu listede toplam onbir Yunan okulu yer almıştır.(30)

Bu okullarda Türkçe okuturulmakla beraber Ortodox Yunanlılar bu okullarda Enosis propogandası ile yetistirilmişlerdir. I.Dünya Savaşı'ndan sonra Rum okulları Yunan işgallerinde birer silah deposu olarak kullanılmıştır.(31)

Burada iki önemli Rum cemiyetine daha değinmekte fayda mülhaza ediyoruz. Biri, yine Yunan Hükümeti'nden talimat alan ve İstanbul Rumları'ndan Konstantin Sponudis tarafından yönetilen "Kurtarılmışlar Hareketi"dir. Bunlar "Prados" adlı Rumca bir gazete de çıkarmışlardır. Söz edeceğimiz ikinci cemiyet ise, İstanbul'da 1919 yılında kurulan Anadolu Komitesi'dir. Bu komite İç Anadolu Rumları'nın temsilcilerini bir araya getirmiştir.(32)

3:YUNAN - ERMENİ İŞBİRLİĞİ:

Türkler karşı Yunan - Ermeni işbirliği 1918 yılında Cenevre'de başlamıştır. Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin teşebbüsü ile "Türklerin Zulmüne Uğrayan Milletler Birliği" adlı bir cemiyet kurulmuştur. Bu Ermeni - Yunan işbirliğinin ilk örneği olmuştur. Bu işbirliği Türkiye'ye karşı propoganda yapmak sözkonusu olduğunda hiçbir güçlkle karşılaşmamıştır. Çünkü Türkiye meselesinde, Yunanlılar ile Ermeniler arasında görüş birliği tam olmuştur. Tek ihtilafli konu Pontus hadisesidir. Aslında bu konudaki anlaşmazlıkta Yunanistan'dan değil, Pontusçu Rumlardan kaynaklanmıştır. Çünkü Pontusçular Ermenistan'a bağlıda olsa ayrı bir Pontus Cumhuriyeti istemişlerdir.(33)

Mustafa Kemal (Atatürk) büyük Nutuk'da; "Ermeni patriği Zaven Efendi'de Mavri Mira heyeti ile hem fikir olarak çalışıyordu." diyerek bu işbirliğini dile getirmiştir.(34)

4:RUMLARIN TARİHİ İDDİA VE EMELLERİ:

a:Megolia İdea (Büyük ülkü):

Esasen Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin faaliyet programı Megolia İdea'yı meydana getirmiştir. Bu açıdan Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin faaliyet programını açıklamakla Megolia İdea'yı açıklamış olacağız. Bu program şu şekildedir:

- Yunan Milletinin tam bağımsızlığının sağlanması,
- Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı
- Ege Adaları'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Oniki Ada'nın Yunanistan'a ilhakı,
- Girit Adası'nın Yunanistan'a ilhakı,

- Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhakı,
- Pontus Rum Devleti'nin kurulması,
- Kıbrıs Adası'nın ilhakı,
- İmroz ve Bozcaada'nın ilhakı,
- İstanbul işgal edilerek Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nun yeniden kurulması ve Megola İdea'nın gerçekleştirilmesi.(35)

Bu programda görüldüğü gibi Megola İdea tamamen Türk topraklarına yönelik ve Türk Milleti'nin aleyhine amaçlardan oluşmaktadır. Bunun bir sonucu olarak Megola İdea'yı gerçekleştirmek için harcanan çaba ve yapılan tüm girişimler iki milletin karşı karşıya gelmesine, düşmanlığın artmasına ve güvensizliğin doğmasına sebep olmuştur ve olmaktadır. Nitekim Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin 1896 yılında yayınlamış olduğu bildiride bu Türk düşmanlığını gayet açık bir şekilde görmek mümkündür.(36)

Megola İdea'nın Yunan iç siyasetine yönelik bir fonksiyonuda vardır; Yunan Devlet adamları iç sorunlarını rafa kaldırdıklarında, çözümü için tedbir almak veya almamak için milli birliği sağlamak ve dikkatleri başka yöne toplamak içinde bu fikir zaman zaman ortaya atılmıştır.(37)

Türk düşmanlığının bir başka örneğide; Yunan kralı ile Alman Hükümeti arasında I.Dünya Savaşına Yunanistan'ın girip girmemesi konusundaki görüşmelerde geçer; Yunan kralı tarafsız kalmak için elinden geleni yapacağını ancak işler Türkiye için kötü giderse tarafsızlıkta devam edemeyeceğini, bu durumda da yalnız Türkler'e karşı hareket edeceklerini söylemiştir.(38)

Yunanistan'ın bu iddia ve emellerinin günümüzde de devam ettiğini görmekteyiz. Eski Yunan başbakanlarından Papandreu, Pasok partisi kongresinde söylediği "İmroz, Bozcaada, Kıbrıs ve Constantinopole (İstanbul) Elenizm'in ilgi sahası içindedir" sözleri bunun bir göstergesini teşkil etmiştir.(39)

Rumların Megola İdea yolundaki ilk adımları bağımsız Yunan Devleti'ni kurmak olmuştur. Bundan sonra her fırsatta aşama aşama bunu gerçekleştirmek için çaba göstermişler ve sınırlarını sürekli olarak Osmanlı Devleti aleyhine genişletmişler, en son Balkan Savaşları sonunda topraklarını iki katına çıkarmışlardır.

Balkan Savaşları sonundaki kazanımlarından memnun olan ve genilimi dışürmek isteyen Venizelos, Anadolu'da hiçbir toprak iddialarının olmadığını açıklamıştır. Hatta iki ülkedeki Türkler ve Rumlar arasında bir nüfus mübade-

lesi yapılmasını teklif etmiştir. Venizelos'un mübadele teklifinin bir sebebi de; Yunanistan'ı yalnız Yunanlılar'a özgü bir devlet haline getirme isteğidir.(40)

Venizelos ve Yunanistan I.Dünya Savaşı başlayınca yeniden iktidara kapılmış ve İtilaf Devletleri'ninde vaatleriyle, önce savaş karşıtı kral tasfiye edilmiş ve Yunanistan savaşa sokulmuştur. Ancak bu savaşa girmek konusunda da tereddütleri olmuştur. Yunan generali Metaxos raporunda Rumlar'ın dağınık halde bulunduğunu, en iyimser tahminle Anadolu'da iki milyon Rum bulunduğunu savaşa girilirse bunların durumunun tehlikeye gireceğini yazmıştır.(41)

Venizelos'da savaşa girme konusundaki görüşmelerde kendi elçisine verdiği cevapta, Rumlar'ın Türkiye'deki dağınık durumlarının kendilerine yeterli bir umduramayacağını söylemiştir.(42) Bu gerçeklere rağmen Helenizm hayaline kapılan Venizelos Yunan kralına 1915 yılında yazdığı mektupta, Yunanistan'ın Küçük Asya'dan istediği toprakların 125.000 kilometre kareyi geçtiğini, bunun Yunanistan'ın sınırlarına eşit olduğunu belirtmiştir.(43) İşte bu heveslede I.Dünya Savaşına katılmışlar, sonrada Küçük Asya macerasına atılmışlardır.

b-İskan Siyaseti:

Yunanlılar Anadolu'daki nüfus durumunun aleyhlerine olduğunu bildikleri için, amaçlarına ulaşmak amacıyla kapsamlı, fakat gizli bir iskan ve göç siyaseti izlemişlerdir. 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra, Çanakkale - Fethiye çizgisinin batısındaki bölgeye kitle halinde yerleşerek çoğunluğu sağlamak için büyük çaba sarfetmişlerdir. General Metaxos, raporunda 1812'de İzmir'de 60.000 Türk ve 25.000 Rum varken 1860'da Türklerin sayısının 40.000'e inmesine karşılık Yunanlıların sayısının 75.000'e çıktığını ifade etmiştir.(44) Bu nüfus XIX. yy boyunca, Selanik, Yanya ve Adalardan gelmiştir.

I.Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlılar ele geçirdikleri yerlerde bu iskan politikasını devam ettirmişlerdir. Yunan işgalinin sonucu olarak ilk hamlede, Aydın ve havalisinden 80.000 kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç edenlerin geri dönmeleri engellendiği gibi, bir takım Rum grupları da göç ettirilmiştir.

Balkan Savaşı'nı takiben Yunanistan'a göç eden Rumları askerikten kurtulmuş olan Rumlar ile eski Yunanistan ve adalardan pek çok Yunanlı

kendilerine arazi ve çiftlik verileceği vaadi ile getirilmiş, zorla göç ettirilmiş Türk ev ve çiftliklerine yerleştirilmişlerdir.(45)

Lloyd George, Trakya'da çoğunluğun Türk olduğunu bildiği için "Türkiye' nin payitahtından mahrum edilmeyeceği" yönündeki beyanından üç gün önce Doğu Trakya Türk halkının, Batı Anadolu Rumlarıyla mübadele edilmelerini teklif etmiştir.(46) Bu gerçekleşmemekle beraber Yunanlılar Batı Trakya'ya külliyetli göçmen getirip iskan etmişlerdir.(47)

Aynı iskan politikasının Karadeniz Bölgesinde'de uygulandığı görülmüştür; Batum ve Güney Rusya'dan Rum muhacirler getirilmiştir. Bu muhacirleri Yunan Kızılhaçı'ndaki Yunan subayları yerleştirmiş ve teşkiletlendirilmiştir. Bütün bunlar Yunanistan ve Pontuslu Rumlar'ın iddia ve emellerinin boş olduğunu, ancak göç ve iskan yolu ile istedikleri bölgelerde çoğunluğa geçmek istedikleri anlaşılmaktadır.

Trabzon Metropolit Hrisantos, Paris Barış Konferansı'na sunduğu (2 Mayıs 1919) muhtıradan Pontus Rum Nüfusu'nun Kafkasya ve Rusya'dan gelecek Rumlar ile ancak İslam nüfusu kadar olacaklarını dile getirerek, istedikleri bölgede nüfus durumunun müslümanlar lehine olduğu gerçeğini teyit etmiştir.

c:İ.Dünya Savaşı ve Sonrasında Yunanistan'ın İstekleri:

Yunan başbakanı Venizelos, 3-4 Şubat 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı'nda, İstanbul hariç tüm Trakya'yı, Batı Anadolu'nun önemli bir kısmını, Oniki Ada'yı, Kıbrıs, Meis, Rodos, İmroz ve Bozcaada'ları istemiştir. Onun iddiasına göre bu topraklarda; 1.132.000 Rum, 943.000 Türk yaşıyordu. Halbuki Türk istatistiklerine göre; buralarda 1.677.391 Türk, 259.716 Rum, 36.970 Yahudi, 21.357 Ermeni ve 3.925 Katolik vardı.(48)

Yunanlılar isteklerini iki gerçek dışı iddiaya dayandırmışlardır; Bunlardan birincisi, Rumların istenilen bölgelerde çoğunlukta olduğu iddiasıdır, ikincisi ise, bölgedeki hristiyanların hayatlarının tehlikede olduğu yalanıdır.

Konferansta İtalyanlar Yunan isteklerine karşı çıkmışlar ve istenilen bölgelerde Müslümanların çoğunlukta olduğunu Fransız Sarı Kitabı'na ve kumandan Thomson'un yeni bir istatistiğine başvurarak dile getirmişlerdir.(49) Durumu araştırmak için oluşturulan Amerikan heyetide, istenilen verilerde Rum nüfus oranının %32'yi geçmediğini tesbit etmiştir.(50)

Osmanlı Hükümeti'nin 14 Nisan 1919'da yayınladığı tahmine göre Misak-ı Milli sınırları içinde 14.118.968 kişi vardır, bunun ancak 1.167.946'sı Rumdur.(51) Bütün bu gerçeklere rağmen İngilizler, İtalyanlar'a karşı Amerika ve Fransa Devletleri'nde desteğini alarak, Yunanistan'ın İzmir'i işgaline yeşil ışık yakmışlardır.

Yunanlılar'ın daha başlangıçtaki amaçları, geçici işgal değil bu bölgeleri ilhak etmek ve böylece Megola İdea'yı gerçekleştirmek olmuştur.(52) Sevr Antlaşması'nı Türkler'e zorla kabul ettirmek için Yunan ordusunu galip devletlerin emrine vermelerindeki amaçlarıda, Anadolu'dan daha fazla pay koparma olmuştur.(53) Oysa böyle bir ilhakin milliyetler prensibine aykırı olacağı, bu ilhakı Türk Milleti'nin kabul etmeyeceği ve bu bölgelerin yedinci madde kapsamında işgalini gerektirecek bir durum olmadığı, tahkikat komisyonunca hazırlanan raporda dile getirilmiştir.(54)

d: Pontus Rum Meselesi:

Savaş bitince Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan Rumlar Yunanistan'a uzaklığı sebebiyle ayrı bir Pontus Rum Devleti'nin kurulabileceğine inanmaya başlamışlar ve bu yolda çaba harcamaya başlamışlardır. Pontus Rum Devleti'nin kurulması Megola İdea'nında kapsamı içindedir.

Venizelos, Yunanistan'a uzak olduğundan ve Ermeniler'inde burada emelleri olduğundan Pontus meselesine uzak durmuştur. Ancak Pontuslu Rumlar Muhtar Cumhuriyet şeklinde de olsa bir Pontus Rum Devleti'nin kurulması konusunda ısrarcı olmuşlardır.

Trabzon Metropolitisi Hrisantos, Paris Barış Konferansına sunduğu muhtırayla Muhtar bir Pontus Rum Devleti'nin kurulmasını istemiştir. Ancak İngilizler'e göre dahi Karadeniz Bölgesi'nin hiçbir yerinde Rumlar çoğunluk teşkil etmediklerinden Pontus Devleti'nin kurulmasına soğuk bakılmıştır.(55)

5: RUM PATRIKHANE VE KİLİSESİNİN ROLÜ:

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra Patrikhane'ye yeni bir statü ve patriğe bir ayrıcalık fermanı vermiştir. Ortadox Hristiyanlar'ın evlenme, boşanma ve miras gibi özel hukuk ve giderleri Ortadoxlar arasındaki cezaide olsa öteki anlaşmazlıklar, ya patrik yada yetki verdiği papazlar tarafından çözümlenecekti. Patrikhane bu yetkilere Bizans döneminde dahi

sahip olmamıştır.ayrıca Osmanlı Devleti'nin parçalanmasıylada Rum Ortodox Kilisesi eski gücünü kaybetmiştir. Osmanlı Devleti'nden ayrılan Ortadoxlar kendi milli kiliselerini kurmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti, kuruluncada yetkileri Lozan Barış Antlaşması ile iyice sınırlandırılmıştır.(56)

Bütün bunlara rağmen Patrkhane'nin tarih boyunca isyanların ve ihanet hareketlerinin öncülüğünü yaptığı görülmüştür. Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin başkanı olan Alexandır İpsilanti, Rum Patriği Grigoryos ile gizli bir haberleşmeye girmiş ve kilise memurları vasıtası ile faaliyet gösterilmesi kararlaştırılmıştır.(57) Patrikhane 1821-1919 yılları arasında 98 yıl Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin merkezi olmuştur.(58) Bu ihanetin bir sonucu ve göstergesi olarak Patrik Grigoryos Fener Kilisesi'nin kapısında idam edilmiştir. Bu kapıya "kin kapısı" denilmekte ve bugünde Rumlar tarafından kapalı tutulmaktadır.(59)

Patrikhane giderek bu ihanetini dahada artırmış ve daha açık bir şekilde I.Dünya Savaşı sonunda ve Kurtuluş Savaşı sırasında sürdürdükleri görülmüştür. Rum Patrikhanesi "Sen Sinot Meclisi", Venizelos'un aleti olarak siyaset sahnesine atılmıştır. Anadolu ve Rumeli'deki metropolitlerin çoğunu İstanbul'a çağırarak patrikhaneyi tam bir ihtilal merkezi haline getirmişlerdir.(60)

Bilindiği gibi Yunanistan'ın güdümünde olan Mavri Mira Cemiyeti'de İstanbul Fener Rıum Patrikhanesi'nde kurulmuş ve burasını bir faaliyet merkezi olarak kullanmıştır. Patrikhane'nin gelirinde bu Cemiyet'in bütçesine aktarıldığı görülmüştür. Mavri Mira Heyeti ile ilgili olarak, harbiye nezaretinin 11.8.1919 tarihli yayınında; heyet başkanının Patrik vekili Drotehos olduğu, patrikhanede silah ve cephane depo edildiği yazılmıştır.(61)

16 Mart 1919 Tarihinde bütün Rum kiliselerinde Yunanistan'a bağlanma isteği dile getirilmiştir.Hükümet de buna karşı patrikhaneyi uyarmış kilisede i-badet etmek yerine siyaset yapıldığını açıklamıştır.(62)

Rum papazlarının Türklere karşı olan kin, kışkırtmaları şu iki örnekle daha iyi görebileceğimiz kanaatindeyiz. İznik Başpiskoposu Vasillios, "geride bir tek ferdi kalmamak üzere Türklerin tamamıyla yok olmalarını ne kadar çok isterdim" beyanında bulunabilmiştir.(63) İzmir metropoliti Hrisostemos İzmir'e çıkan Yunan askerlerini haçıyla takdis etmiş ve onlara Elenizm uğrunda "ne kadar Türk kanı döküp içerseniz o kadar sevaba girmis olacaksınız"(64) diyerek kinini kusmuş ve onları katliama tesvik etmiştir. Bunu özellikle bir din adamının yapmış olması çok acıdır.

Pontusçular'ın öncülüğünü ve liderliğini de papazlar yapmışlardır. Bilindiği gibi bu uğurda en büyük çabayı Trabzon Rum Metropoliti Hrisantos göstermiştir.

B: I. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA YERLİ RUMLAR'IN TUTUMLARI:

I. Dünya Savaşı sırasında Rumlar zararlı faaliyetlerine devam etmişlerdir. Çalışmalarını başlangıçta daha gizli, temkinli ve planlı yürütmüşlerdir. Ancak buna rağmen zararlı faaliyetleri bilindiği için Osmanlı Hükümeti'nce savaş esnasında Karadeniz ve Batı Anadolu'daki Rumlar iç bölgelere göç ettirilmişlerdir. (65) Azınlıklar özellikle Rumlar kendi evlerine ve dükkanlarına yabancı bayraklar çekmeye başlamışlardır. Büyük şehirlerde dahi asayiş korumak önemli bir mesele olmuştur. (66)

Özellikle Batı Anadolu'daki Rumlar Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin yönlendirmeleriyle daha planlı hareket etmişlerdir. Enver Paşa'nın kurduduğu Teşkilat-ı Mahsusa, memleketin en tehlikeli bölgesi olarak Ege Bölgesi'ni ve burada yaşayan Rumları göstermiştir. Teşkilat-ı Mahsusa görevlisi olan Eşref Kuşçubaşı'nın raporuna göre; "kasten kıyılara ve stratejik noktalara teksif edilmiş olan Rum unsuru bir anda ayaklanacak ve ordumuzu arkadan vuracaktır" (67)

Bu rapor çarpıcı bilgiler vermektedir, buna göre; İstanbul'dan itibaren Milas'a kadar bütün sahil büyük bir özen ve yetenekle iskan edilmiş Rum çoğunlukla dolu idi. Bunlar Midilli, Sakız ve Sisam'da bulunan üç Yunan kolordusunun bölgesine taksim edilmişlerdi. Askerlik çağına gelen Rum delikanlılar bu adalara gidiyor ve askeri eğitim alıyorlardı. Rum bakkallar, Yunanistan lehine casusluk yapıyorlar, Türk çiftliklerini satın alıyorlar, iktisadi hayatı ve demiryollarını kontrol altında tutuyorlardı. (68) Görüldüğü gibi Yunanistan'a oldukça planlı bir ilhak hazırlığı yapılmıştır. Rumlar, casusluk faaliyetlerinin yanısıra Yunan ordusundan askeri eğitim almış ve satın aldıkları topraklara Rum nüfusu yerleştirmişlerdir.

Aynı ihanet Pontus bölgesinde de görülmüştür. I. Dünya Savaşı Sırasında gönderilip dağıtılan silah ve cephanelerle Samsun, Giresun, Bafra ve Erbaa Rum köyleri birer silah deposu haline getirilmiştir. (69)

Rumlar bu tür ihanet faaliyetlerini özellikle savaşın sonlarına doğru artırmışlardır. Bu ihanet faaliyetlerinde Rumlar ile Ermenilerin işbirliği

yaptıklarını ve 1919 yılı başında Cenevre'de "Türklerin zulmüne uğramış milletler birliği" adlı teşkilatı kurmuşlardır.

C:KURTULUŞ SAVAŞI SIRASINDA YERLİ RUMLAR'IN VE YUNAN KÜÇÜK ASYA ORDUSUNUN TUTUM VE ZULÜMLERİ:

Yüz yıllarca Türk hakimiyetinde yaşayan geniş hak ve özgürlüklere sahip olan ve müreffeh bir hayat yaşayan Rumlar, devlet otoritesinin sarsılması ve Osmanlı Devleti'nin zor duruma düştüğü I. Dünya Savaşı sonrasında bunu bir fırsat olarak kabul edip ihanet ve taşkınlık hareketlerini artırmışlardır. Yunan ordusu ise, yüzyılların kini ile tarihe kara bir leke olarak geçecek olan bir zulüm hareketine girişmişlerdir.

1:YERLİ RUMLARIN İHANET, ZULÜM VE TAŞKINLIKLARI:

I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yenilince Rumlar büyük bir sevinç yaşamışlar, taşkınlık ve faaliyetlerini artırmışlardır. Daha İzmir'in işgalinden önce bir geminin geldiğini gören Rumlar, bunu Yunan gemisi zannederek gizli emellerini ve asıl yüzlerini göstermişlerdir.(70)

Rumlar, çeteler kurarak asayiş bozmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuş, bu şekilde Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmeye çalışmışlardır.(71) Bunda ki amaçları da Mondros Mütarekesi'nin yedinci maddesini işletmektir. Bu taktiğin bütün Rum ve Ermeni azınlıklarca uygulandığı görülmüştür.(72) Birkaç örnek verecek olursak; 15 Şubat 1919 tarihinde Söke'nin Yoran Köyü Rumları jandarma karakoluna saldırmışlar, gümrük memurunu ve eşini öldürmüşlerdir. Pusuya düşürdükleri jandarma müfrezesinden bazı erleride şehit etmişlerdir. Urla ilçesindeki Rumlar'da bağ bahçe ve yollarda pusu kurarak 100'den fazla Türk'ü öldürmüşlerdir. (73)

Rum ve Ermeni mebuslarının da boş durmadıklarını, İstanbul Hükümeti'ne baskı yaptıkları, Yunan politikasına uygun hareket ettikleri görülmüştür.(74)

Rumlar'ın asıl ihanet ve çilgınlıkları İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında yaşanmıştır.(15 Mayıs 1919) Binlerce yerli Rum Kordon Bıyık'nu kaplayıp Yunan askerlerine sevgi gösterilerinde bulunmuşlardır. İzmir metropoliti Firisostemos, İzmir'in Yunanistan'a ilhakını takdis etmiş, Rum matbaalarında hazırlanan rozetler, Venizelos'un resimleri halka dağıtılmış.

Ayapotini Kilisesi'ne büyük bir Yunan bayrağını törenle asmışlardır.(75) Hatta bir İngiliz subayı rıhtımda. "su, su" diye inleyen yaralı bir Türk erinin üzerine çömelen bir Rum kadınının askerin ağzına işediğini görmüştür.(76)

Yunan işgaliyle şımaran Rumlar her yerde Türkler'e zulümler yapmışlardır; müslümanların mağazalarını yağmalamış, subay evlerini basarak ailelerine tecavüz etmişlerdir.(77) Bu taşkınlıklar sadece Yunanlılar'ın işgal ettiği yerlerde de gözüküyordu, örneğin Beyoğlu'ndaki Rumlar bir birlerini tebrik edip, nümayişkarane hareketlerde bulunmuşlardır.(78) Ayrıca yerli Rumlar'ın Yunan askerlerine kılavuzluk yaparak onlara soyulacak evleride gösterdikleri görülmüştür.

İhanet hareketleri basında da görülmüştür; Rumca gazetelerde, Rumlar'ın hislerini okşayıcı resimler ve yazılar yayınlanmıştır. Ayrıca Türkçe isim ve yazılarında çıkarmışlardır.(79)

İzmir'deki Yunanlıların ve yerli Rumların saldırı ve cinayetleri öylesine gerçek ve acıydı ki bu cinayetler Avrupa kamuoyunda Türkler lehine bir hava meydana getirmiştir. Yunanlılar'a baskı yapılmaya başlanmış ve durumu yerinde incelemek için uluslararası bir inceleme heyeti gönderilmiştir. Venizelos bu saldırıları yalanlayamamış, ancak bu kötülüklerin ayak takımı Rumlar tarafından yapıldığını söylemiş, tepkileri yumuşatmak ve hoş görünmek amacıyla da müslümanlar lehine bir takım jestlerde bulunmuştur.

Amiral Bristol, başkanlığındaki tahkik heyeti raporunda; "İzmir metropolitinin takdis işleri üzücü olayların çıkmasında büyük rol oynamıştır. Yerli Rumlar'ında davranışları Müslümanlar'ı tahrik eder durumda idi; Müslümanların evlerine girilmiş, kadınlarına tecavüz edilmiş, bazıları da öldürülmüştür. Rumlar'ın bu hareketlerine Yunan makamları göz yummuştur."(80) ifadelerine yer vererek yerli Rumlar'ın taşkınlık ve zulümlerine, bunun Müslüman Halk üzerindeki tahrik edici etkisine dikkat çekilmiştir.

Anadolu Rumları'nın Karadeniz'de Pontuslu Rumlar dahil, yaklaşık 35.000 kişilik bir kuvvetle Yunan ordusu ile işbirliği içinde Türkleri içinden vurmaya kalkmışlardır (81)

Rumlar'ın taşkınlık ve zulümleri sadece Batı Anadolu'da yada Trakya'da değil işgale uğramamasına rağmen asıl zulüm ve taşkınlık Karadeniz Bölgesinde işlenmiştir. Bilindiği gibi Rumlar Karadeniz Bölgesi'nde bir Pontus Rum Devleti kurmak amaçındaydılar. Esasen saldırganın temel sebebi bu amaca ulaşmak olmuştur. Bunu iki şekilde sağlamayı planlamışlardır:

Birincisi, asayışı bozarak Mondros Ateşkes Antlaşması'nın meşhur yedinci maddesinin uygulanmasını sağlamaktır. İkincisi ise, bölgedeki Türkler'e korku salarak onları göçe zorlamaktır.

Daha I. Dünya Savaşı sırasında bölgedeki Rumlar silahlandırılmış ve bölgeye Güney Rusya ve Kafkasya'dan Rum nüfus getirilip yerleştirilmiştir. Bölgedeki Pontusçu Rumlar'ın yanısıra İstanbul'daki Rumlar'da, Pontus adında bir gazete çıkarmak suretiyle Pontus Rum Devleti amacına hizmet etmişlerdir.

Rumların bu faaliyetlerine karşı tepki olarak bölgedeki Türkler'de teşkilatlanma yoluna gitmişlerdir. Kuvayı Milliye birlikleri oluşturularak ordu - millet işbirliği ile Pontusçular'la mücadele edilmiş, ancak buna rağmen mücadele çok uzun sürmüştür.

Pontus çetelerinin sayısı bir ara 25.000'e kadar yükselmiştir. Köy ve kasabalarda yaşayan Rum Ahali'de bunlara her türlü yardımda bulunmuşlardır. Pontus çeteleri, Mondros Mütarekesi'nden itibaren 1920 Eylül'üne kadar 700 Türk'ü öldürmüşler 41 Türk köyünü ve 26 değirmeni yakmışlar, bir çok Türk kadınına da tecavüz etmişlerdir.(82)

Pontusçu Rumlar'ın faaliyetlerine ana başlıklar halinde bakacak olursak şöyle bir seyir izlendiği görülür; 4 Mart 1919'da ilk kez çıkan Pontus gazetesi, Pontus Rum Devleti için faaliyet başladığını ilan etmiştir.

Yunanistan'ın bağımsızlık günü olan 7 Mayıs 1919 tarihinde nümayiş yapmışlardır.

23 Ekim 1919'da İstanbul'u faaliyet merkezi seçmişlerdir.

18 Aralık 1919'da Batum'da Pontus Rum Hükümeti kurulmuştur.

19 Temmuz 1920'de Batum'da Karadeniz, Kafkas ve Güney Rusya Rumları'nı temsilen kongre toplamışlardır.(63)

Hükümet, Rumlar'ın taşkınlık ve faaliyetlerine karşı bir tedbir olarak, 12 Haziran ve 16 Haziran 1922'de Karadeniz sahilindeki bazı kazaları savaş alanı ilan edip Rumlar'ın iç bölgelere sevk edilmesine karar vermiştir. Aynı şekilde Batı ve Güney Anadolu'daki Rumlar'ında Elazığ ve Sivas vilayetlerine uzaklaştırılmaları için hükümete yetki verilmiştir.(84)

2.Y UNAN KÜÇÜK ASYA ORDUSUNUN ZULMU:

Yunan Küçük Asya Ordusu'nun zulmü İzmir'in işgaliyle başlamıştır. (15 Mayıs 1919) Gazeteci Hasan Tahsin (Osman Nevres) Yunan askerlerine ates

açıp bayraktarı öldürmesiyle Yunan askerleri ve yerli Rumlar çılgınca taşkınlıklar yapmaya başlamışlardır. Kışla ateşe tutulmuş, hükümet konağı basılmış, Müslümanların mağazaları yağmalanmıştır. Türk askerleri "Yaşasın Venizelos" demek için zorlanmış, bağırmayanlar öldürülmüş ve 48 saat içinde İzmir ve çevresinde Yunanlılar 2000'den fazla Türk öldürülmüştür.(85)

Üstelik bu hakaret ve cinayetler İtilaf kuvvetlerinin gözü önünde yapılmış buna rağmen, İtilaf kuvvetleri müdahale etmemişlerdir.(86) İşlenen cinayetler batı kamuoyunda tepkiye sebep olunca Venizelos, Fransız başbakanına yazdığı mektupta: Türkler'in kışladan, hükümet kopnağından ve civarındaki binalardan ateş ettiklerini iddia etmiştir. Ancak gönderilen uluslararası inceleme heyeti bu iddiayı yalanladığı gibi, Yunanlılar'ın yaptıkları zulümleri de raporlarında dile getirmişlerdir.(87)

Yunanlılar basın üzerindede yoğun bir baskı uygulamışlardır; İzmir gazetelerinden Anadolu, Duygu gibi gazeteler kapatılırken, Islahat, Ahenk, Müsavat gibi gazetelerde işgal kuvvetlerinin beyannameleri ile dolu çıkmak zorunda kalmıştır.(88)

Yunanlılar sadece İzmir'de değil işgal ettikleri her yerde bu yağma, cinayet, hakaret ve tecavüzleri işlemişlerdir. Örneğin; 25 Haziran 1919 tarihinde Yunanlılar Bolatçık İstasyonu'nda yolcuları trenden indirip, erkeklerin gözü önünde kadınlara tecavüz etmişlerdir. Amiral Galthorpe'da İngiliz dışişleri bakanı Curzon'a gönderdiği mektupta bunu doğrulamıştır.(89) Yunanlılar'ın aynı zulmü Doğu Trakya'da da yaptıklarını bizzat Kontramiral M. Webb, 14 Şubat 1919 tarihli raporunda dile getirmiştir. M. Webb, Yunan askerlerinin minaredeki müezzine ateş ederek eğlendiklerini yazmıştır.(90) Yunanlılar bu zulümlerle de yetinmeyip tarihi hınçlarını ve aşağılık komplekslerini başka şekillerde çıkarmaya çalışmışlardır. Mustafa Kemal Paşa Meclis başkanı sıfatıyla 12 Nisan 1921'de yayınladığı beyannamede: Yunanlılar'ın Söğüt'deki Ertuğrul Gazi Türbesi'ni dinamitle berheva ettiklerini bildirmiştir.(91)

Yunanlılar Osmanlı ülkesinde gizli bir seferberlik ilan ederek Türk uyruklu Rumları silah altına almaya başlamış, ancak bu işi şikayet olar düşüncesiyle "Patrikhane Merkez Komitesi"ni kullanarak bu işi sürdürmüşlerdir (92)

Yunanlılar'ın bu zulüm ve işkencelerini sonucu bu planın parçaları olduğu düşünülmektedir. Venizelos'un iskan mücadelesi politikası ve yalvarı zulümleri sonucu olarak bir kaç sene içinde çoğunluğu elde edecekleri Batı Anadolu'ya hâkim etmeyi planlamışlardır.(93) Yunan işgaliyle Aydın ve

havalesinden ilk hamlede 80.000 kişi göç etmek zorunda kalmıştır. Bunların geri dönmeleri engellendiği gibi, Rum unsuru çoğaltmak maksadıyla bir takım Rum gruplar göç ettirilmiştir. Balkan Savaşını müteakip mübadele edilmiş olan Rumlar, askerlikten kaçan Rumlar ve pekçok eşi Yunanistan ve Adalar göçmenleri getirtilip Türk çiftliklerine, evlerine yerleştirilmişlerdir.(94)

Yunan ordusu aynı zulmü, hatta fazlasını yenilip kaçmak zorunda kalınca yapmışlardır. Hatta kaçarken boşalttıkları köy, kasaba ve şehirleri yakmak için özel birlikler ayrılmıştır. İsmet Paşa Lozan'da Yunanlıların yakın zamanlarda Anadolu'da 27 büyük şehir, 1400 köy ve 98.000 konut yakıp yıktıklarını söylemiştir.(95)

Daha 15 Eylül 1921 tarihinde Ankara Hükümeti, sadece Marmara Bölgesi'nde 20.000 Türk'ün öldürüldüğünü itilaf devletlerine cevaben bildirmiştir.(96)

Bu kadar zulüm, cinayet ve hakaretten sonra, üstelik acılar bu kadar taze iken artık iki milletin bir şey olmamış gibi davranarak bir arada yaşamaları imkansız hale gelmiştir.

I.BÖLÜM DİPNOTLARI:

- (1) Şükrü Sina GÜREL: Tarihsel Boyutuyla Türk Yunan İlişkileri (Ankara, 1992), 127.
- (2) Asaf GÖKBEL: Milli Mücadele'de Aydın (Aydın, 1964),26.
- (3) Taner BAYTOK: İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı (Ankara, 1970), 29.
- (4) Sebahattin SELEK: Milli Mücadele (İstanbul, 1965),29.
- (5) Hamdi ERTUNA: "Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Denizi'nin Jeopolitik Önemi", Güncel Konular (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1982),102.
- (6) Hüseyin IŞIK: "Anadolu'da Yunan Mezalimi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986), 378.
- (7) Hamdi ERTUNA: "Türk-Yunan İlişkileri ve Ege ...", a.g.m.,107.
- (8) Seçil AKGÜN: "Birkaç Amerikan Kaynağında Türk-Yunan Mücadelesi Sorunu", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Gnkrm ATSEB, 1986), 246.
- (9) Seçil AKGÜN: a.g.m.,243.
- (10) Hamdi ERTUNA : Türk-Yunan İlişkileri ve Megola... a.g.e. ,10.
- (11) Konstantin ÇUKALAS : a.g.e.,21.
- (12) Hamdi ERTUNA: "Türk - Yunan İlişkileri ve Ege...>. a.g.m.,107.
- (13) Yuluğ Tekin KURAT:"Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası",Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara: Gnkrm.ATSEB,1986),411; Seçil AKGÜN: a.g.m., 254.
- (14) Hesevin IŞIK: a.g.m.,379.
- (15) Taner BAYTOK: a.g.e.,26.
- (16) Mustafa Kemal ATATÜRK: Söylev - Nutuk, c.II (Ankara,1989),839.
- (17) Yuluğ Tekin KURAT: a.g.e.,411.
- (18) Osman ULUGAY: Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı, (Ankara, 1974),139.
- (19) Seçil AKGÜN : a.g.m.,255
- (20) Hamdi ERTUNA: Türk -Yunan ilişkileri ve Ege... a.g.m.,101.
- (21) Bkz. <Rumların Tarihi İddia ve Emelleri> bölümüne.
- (22) Hamdi ERTUNA: Türk-Yunan İlişkileri ve Ege... a.g.m.,104-105.
- (23) Celal BAYAR: Bende Yazdım, V (İstanbul, 1967),1455.
- (24) Hamdi ERTUNA: Türk-Yunan İlişkileri ve Megola...a.g.e.,42; Selahattin SA- LIŞIK: a.g.e.,146.
- (25) Celal BAYAR : a.g.e.,1455.
- (26) Celal BAYAR : a.g.e.,1456.
- (27) Mustafa kemal ATATÜRK : Söylev-Nutuk c.III (Ankara, 1989),1201.; Hamdi ERTUNA: Türk-Yunan İlişkileri ve Megola İdea...a.g.e.,43.
- (28) Celal BAYAR : a.g.e.,1457.
- (29) Mustafa Kemal ATATÜRK : a.g.e. c.II, 837-839.
- (30) İlknur POLAT : "Türk - Yunan İlişkileri Çerçevesinde Rum Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara:Gnkrm. ATSEB, 1986), 450.
- (31) İlknur POLAT : a.g.m.,453.
- (32) Dimitri KITSİKİS:Yunan Propogandası, (İstanbul,Toker Basımevi, Meydan Nesriyatı, 1964) 319.
- (33) Dimitri KITSİKİS : a.g.e.,293.

- (34) Mustafa Kemal ATATÜRK : a.g.e.,c.III, s.1201.
- (35) Hamdi ERTUNA : Türk-Yunan İlişkileri ve Ege...a.g.m.,103.
- (36) Hamdi ERTUNA : Türk-Yunan İlişkileri ve Ege...a.g.m.,104,105.
- (37) Konstantin ÇUKALAS: a.g.e.,18.
- (38) Yusuf Hikmet BAYUR: Türk İnkılap Tarihi, c.III k.II (Ankara,1983),418.
- (39) Kamran İNAN: "Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Dinamikler", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986), 95.
- (40) Seçil AKGÜN: a.g.m.,242.
- (41) Yuluğ Tekin KURAT: a.g.m.,409.
- (42) Yusuf Hikmet BAYUR: Türk İnkılap Tarihi c.III k.I (Ankara, 1983),456.
- (43) Hamdi ERTUNA: Türk- Yunan İlişkilerinde Ege...a.g.m.,105.
- (44) Hüseyin IŞIK: a.g.m.,377.
- (45) Cengiz ORHONLU: Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları 'tehcir' in Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler" Belleten XXXVII (Ankara,1973), 488-489.
- (46) Getthard JOESCHKE: Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, çev. Cemal KÖPRÜLÜ (Ankara, 1971),52.
- (47) Cengiz ORHONLU: a.g.e.,487.
- (48) Hüseyin IŞIK: a.g.m.,376.
- (49) Cemil BİLSEL: Lozan (İstanbul, 1933),257.
- (50) Seçil AKGÜN: a.g.m.,244.
- (51) Tevfik ÇAVDAR: Milli Mücadele Başlarken Sayılarla Vaziyet ve Manzara-ı Umumi (MilliyetYayınları, 1971),16.
- (52) Bernard LEWIS: Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev. Dr. Metin KIRATLI (Ankara 1970),242.
- (53) Sebahattin SELEK: a.g.e.,31.
- (54) Cemil BİLSEL: a.g.e.,264.
- (55) Ercüment KURAN: Milli Mücadele Esnasında Pontus Rum Devletini Kurma Teşebbüsleri (Samsun, 1988),79.
- (56) Coşkun ÜÇÖK: "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodox Kilisesi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Gnkrm. ATSEB ,1986),191-192.
- (57) Selahattin SALIŞIK: a.g.e.,151.
- (58) Hamdi ERTUNA: Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megola... a.g.e.,42.
- (59) Hamdi ERTUNA: Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megola... a.g.e.,36.
- (60) Celal BAYAR: a.g.e., V 1454.
- (61) Celal BAYAR: a.g.e.c.V ,1455.
- (62) Sina AKŞİN: a.g.e.,244.
- (63) Getthard JOESCHKE: a.g.e.,52.
- (64) Ahmet ULUŞAN: Milli Mücadelede Moral Gücümüz (Ankara,1986), X.
- (65) Nuri YAZICI: Milli Mücadelede Pontuscu Faaliyetler (Ankara 1989),101.
- (66) Nuri YAZICI: a.g.e.,8.
- (67) Celal BAYAR: a.g.e.,c.V, 1374.
- (68) Celal BAYAR: a.g.e.,c.V 1376.
- (69) Mustafa Kemal ATATÜRK: a.g.e., c.II 837
- (70) Celal BAYAR: a.g.e., c.V,1302.

- (71) Zekai GÜNER, Orhan KABATAŞ: Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını (Ankara 1990), X.
- (72) Mahmut GOLOĞLU: Anadolu'nun Milli Devleti Pontus (Ankara, 1973),244.
- (73) Hüseyin IŞIK: a.g.m.,378-379.
- (74) Asaf GÖKBEL: a.g.e.,30-31.
- (75) Celal BAYAR : a.g.e., c.V,1602.
- (76) Hüseyin IŞIK: a.g.m.,381.
- (77) Asaf GÖKBEL: a.g.e., 80-81.
- (78) M. Tayyip GÖKBİLGİN: Milli Mücadele Başlarken (Ankara 1959),4.
- (79) M.Tayyip GÖKBİLGİN:a.g.e.,4.
- (80) Selahattin TANSEL: Mondrostan Mudanya'ya Kadar c.II (Ankara, 1978), 186.
- (81) Seçil AKGÜN: a.g.m.,246.
- (82) Selahattin TANSEL: a.g.e.,c.IVs.85.
- (83) Refik KORKUT: Milli Mücadele Takvimi (İstanbul, 1963),96-97.
- (84) Nuri YAZICI: a.g.e.,104.
- (85) Sina AKŞİN :a.g.e.,269.
- (86) Selahattin SALIŞIK: a.g.e.,267; Hüseyin IŞIK: a.g.m.,381.
- (87) Hüseyin IŞIK: a.g.m.,381.
- (88) Ömer SAMİ: Milli Mücadele Basını (İstanbul,1964),9.
- (89) Hüseyin IŞIK: a.g.m.382.
- (90) Gethard JOESCHKE: a.g.e.,56.
- (91) Zekai GÜNER, Orhan KABATAŞ: a.g.e.,20.
- (92) M.Tayyip GÖKBİLGİN:a.g.e.,155; Selahattin TANSEL: a.g.e.,86.
- (93) Getharte JOESCHKE: a.g.e.,56.
- (94) Cengiz ORHONLU: a.g.e.,488-489.
- (95) Seha L. MERAY: Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, Takım,I c.I k.I (Ankara 1969),209.
- (96) Selahattin TANSEL: a.g.e.,86.

II. BÖLÜM:

LOZAN BARIŞ KONFERANSINDA MÜBADELE:

A:KONFERANSIN TOPLANMASI VE MÜBADELE ALT KOMİSYONU'NUN KURULMASI:

1: KONFERANSIN TOPLANMASI:

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla İtilaf Devletleri, Türkiye ile yapılacak barışın şartlarını görüşmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne çağrıda bulunmayı kararlaştırmışlardır. Bu amaçla 13 Kasım 1922 tarihinde Lozan kentinde toplanacak olan konferansa davet etmişlerdir.

TBMM Hükümeti kısa sürede Lozan'a gidecek heyeti seçmiştir. Heyet; İsmet Paşa'nın(İnönü) başkanlığında Dr. Rıza (Nur) ve Hasan (Saka) Beylerden oluşmaktaydı. Ayrıca; müşavir olarak, Celal (Bayar), Zekai (Apaydın), Tefik (Bıyıköğlü), Hikmet (Bayur), Yahya Kemal (Beyatlı) Beyler gibi isimlerinde içinde bulunduğu kalabalık bir heyet oluşturulmuştur.(1)

20 Kasım 1922'de toplanabilen konferansta; İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya ve Türkiye Devletleri asıl katılımcı ülkeler olurken, Boğazlar Meselesi görüşmelerine Rusya ve Bulgaristan da katılmışlardır. Amerika Birleşik Devletleri ise sadece gözlemci bulundurmıştır.

2:NÜFUS MÜBADELESİ ALT KOMİSYONUNUN OLUŞTURULMASI:

Kurtuluş Savaşı'mızın başarıyla sonuçlandırılması üzerine, Yunan ordusu ile birlikte Batı Anadolu ve Doğu Trakya'dan Yunanistan'a yoğun bir Rum nüfus göçü başlamıştır. Yerli Rumlar suçlarını bildiklerinden ve bunun doğuracağını tahmin ettikleri tepkiden kurtulmak amacıyla, barış antlaşmasının yapılmasını bekledikten bu göç hareketini başlatmışlardır. Yunanistan'ın o günkü nüfusunun yaklaşık olarak dörtte birini bu göçmenler oluşturmuştur. Bunları yerleştirmek için hem paraya, hem de yere ihtiyaç duyulmuştur.

Yunanistan bu göçmenler sorununa çözüm bulmak düşüncesiyle Milletler Cemiyeti'ne başvurmuştur. Milletler Cemiyeti sorunu 22 Eylül 1922'de ele almış, toplantı sonucunda, göçmenlere yardım işlerinden sorumlu olan Norveç'li Doktor Fridtjof Nansen, Türk - Yunan göçmenleri sorununu çözümlmek işi ile görevlendirilmiştir.(2)

Doktor Nansen bu görevi aldıktan sonra harekete geçmiş, Türk ve Yunan taraflarıyla yazışma ve görüşmelerde bulunmuştur. Bizzat İstanbul'a gelerek hükümet temsilcisi Hamit Bey'le görüşmüştür. Türk tarafı göçeden Rumlar'ı geri almama düşüncesinde olmuştur. Nansen, çeşitli temas ve yazışmalar sonucunda Türkiye'ye üç öneride bulunmuştur;

-Yunanistandaki Müslümanlarla, Anadolu'daki Rumlar'ın değiştirilmesi (mübadelesi)

-İstanbul'daki Rumlar'ın Değişim dışı tutulmaları,

-Değişimin, isteğe bağlı olması ve barış koşullarının saptanmasını beklemeden hemen başlanması.

Ancak Türkiye Mübadeleye taraftar olmakla beraber, İstanbul Rumları'nın istisna tutulmamalarını, ayrıca Batı Trakya'da Türkler çoğunlukta olduğundan mübadele kapsamının dışında tutulmasını istemiştir.(3)

Daha mübadele konusundaki bu ilk temaslardan da hangi noktalarda zorluklar çıkacağı anlaşılmıştır. Bunlar; İstanbul Rumlar'ı, Batı Trakya sorunu ve nisbetende zorunluluk konusudur.

Mübadele konusunda özellikle Yunanistan'ın, onların ısrarlarıyla İtilaf Devletleri ve Milletler Cemiyeti'nin aceleci davrandıkları görülmüştür. Bu aceleciliğin önemli sebepleri şunlardır; Yunanistan'daki Türklerin, Türkiye'deki Rumların rahatsızlık ve baskıları. Yunanistan'ın yoğun göçle bunalması. Venizelos'un Yunanistan'daki 350.000 Türk'ü göndererek yerlerine göçmen Rumlar'ı yerleştirme düşüncesi olmuştur.(4)

Mübadele uygulaması, özellikle zorunluluğu konusu bazı tepki ve eleştirilerde sebep olmuştur. Bu sebeple bunun sorumlusunun kim olduğu, kimin teklif ettiği tartışma konusu olmuştur. Yunanlı Profesör Seferyadis, Zorunluluk fikrinin ilk olarak İstanbul'da hükümet temsilcisi Hamit Bey tarafından Dr.Nansen'e soyulduğu iddiasından yola çıkarak Türkiye'yi sorumlu tutmak istemiştir. Oysa Hamit Bey'in Dr. Nansen'i zorlama gibi bir gücü ve yetkisi de yoktu.(5) İnsani ve objektif kriterlere meselele bakıldığında mübadele uygulamasının bir zorunluluk haline geldiğini, buna her iki tarafın yanı sıra, dört büyük devlet temsilcisinin de taraftar olduğunu,

hatta bu konuda aceleci bir tutum bile sergilediklerini, gayet açık olarak görmek mümkündür. Böyle bir teklife bütün taraflarda razı olmuştur. Kaldığı bu teklifi Lozan Barış Konferansı'nda resmen ilk olarak Yunanistan'ın baskı ve isteğiyle Dr. Nansen yapmıştır. İngiliz dışişleri bakanı Lord Curzon, mübadele uygulamasının zorunlu olması gerektiğini ifade etmiş Venizelos'da bu teklifi kabul etmiştir.

Lozan Barış Konferansı'na dönecek olursak, 1 Aralık 1922 günü İngiliz başdelegesi ve dışişleri bakanı olan Lord Curzon'un başkanlığında toplanan Ülke ve Askerlik Komisyonu'nda "Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi konusu" Lord Curzon'un çağrısıyla görüşülmüştür. Dr.Nansen hazırlamış olduğu raporunu komisyonda okumuş İstanbul'da iken dört büyük devletin temsilcilerinden, azınlıkların mübadelesine kapı açması konusunda çağrı aldığını ve bu konuda bir anlaşma sağlanırsa kesin barışı beklemeye gerek kalmadan uygulanmasının gerekli olduğu konusunda kendisinin katıldığı duyguyu dile getirdiklerini söylemiştir.(6)

Dr. Nansen örnek olarak Balkan Savaşları sonrası Bulgaristan ile Yunanistan arasında yapılan mübadele uygulamasını göstermiştir. Mübadele yapılmasının, hemde bir an önce yapılmasının feydaı üzerinde durarak bu konuda bir anlaşma yapılması ve bunun için bir komisyon kurulmasını teklif etmiştir. Ancak İsmet Paşa resmi gündemde sadece esirlerin değişimi olduğundan böyle bir teklifin gelmesiyle şaşırmıştır.(7) İsmet Paşa, konunun azınlıklar konusu içinde ele alınırsa Türk tarafının ilerde görüşünü açıklayacağını dile getirmiştir. Buna karşılık Lord Curzon konunun bir an önce görüşülmesi konusunda ısrar etmiştir. Venzelos ise, Dr. Nansen'in teklifini kabul etmeye hazır olduğunu ancak Türk tarafının başka şartlarda bir anlaşma isterse görüşmeye hazır olduğunu ancak kendisinin de aceleden yana olduğunu söylemiştir.(8) Dr. Nansen'in telkinleri, Venizelos'un teklifi ve Türk tarafında kabul etmesiyle bu konuyu görüşmek üzere bir alt komisyonun kurulmasına karar verilmiştir.(9)

Aynı oturumda bu konunun müzakerelerine devam edilmiştir. İsmet Paşa, Ülkenin henüz kurtarıldığını, bu sebeple durum hakkında yeterli ayrıntılı bilgiye sahip olmadıklarını söyleyerek Türkiye'nin içinde bulunduğu sıkıntıları dile getirmiştir. Ancak bundan sonra mübadele için bir komisyon kurulmasını istemiştir. Buna karşılık Venizelos ise, zorunlu isterse görüşme mübadele konusunu görüşmeye hazır olduğunu yalnız, İstanbul Rumları'nın

mübadele kapsamı dışında tutulmasını istemiştir. Ayrıca asıl zorluğu Türkiye'nin değil Yunanistan ve Rum- lar'ın çektiğini söylemiştir.

Lord Curzon, İsmet Paşa'nın ,yeterli bilgiye sahip değiliz sözünede karşılık olarak bir takım ayrıntılı bilgiler vermiştir. Buna göre, mübadelede durumu görüşülecek nüfusun 400.000-500.000 Rum ile 350.000-360.000 Türk'ü kapsadığını söylemiştir. Lord Curzon'da İstanbul Rumları'nın buna karşılık olarak da Batı Trakya Türkleri'nin istisna tutulmasını istemiş, ayrıca mübadelenin zorunlu olması gerektiği yönündeki görüşünü dile getirmiştir.(10)

Görüşmeler sonunda nüfus değişimi sorunu üç ayrı komisyon haline getirilmiştir;

- Sivil tutsaklar sorunu,
- Savaş tutsakları sorunu,
- Nüfus mübadelesi sorunu.

Bütün bu sorunların incelenmesi oluşturulan alt komisyona bırakılmıştır. 13 Aralık 1922'de Azınlıklar Alt Komisyonu kurulmuş 14 Aralık gününde İtalyan temsilci Montagna başkanlığa seçilmiştir. Bu alt komisyona Türk tarafını temsilen, Dr. Rıza (Nur), danışman eski nazır Mustafa (Şeref) ve Mülkiye Müfettişi Şükrü Bey'ler katılmışlardır.(11) Alt komisyon zaman zaman Askerlik ve Arazi Komisyonu'na rapor vermiş ve raporlar bu komisyonda görüşülmüştür.(12)

B:MÜBADELE ALT KOMİSYONU MÜZAKERELERİ VE YAPILAN ANTLAŞMA:

Mübadele alt komisyonu; başkanlığa seçilen İtalyan M.M. Montagna dışında, M.Dwight (ABD), M.Ryan ,Yarbay Heywood(İngiltere), MM. De Lacroix, Laporte, Yarbay Courtin (Fransa), M. Caclamanos. MM. Theotokas, Dendramis (Yunanistan), Galli (İtalya), Rıza, Tefik, Şükrü ve Münir Bey'lerden (Türkiye) oluşmuştur.

Mübadele Alt Komisyonu ilk olarak sivil rehinelere geri verilmesini son- rada savaş tutsaklarının mübadelesi sorununu ele almıştır. Bu meselelerin halledilmesinden sonra, bu beserinin verdiği cesaretle nüfus mübadelesi konusu ele alınmıştır.

16 Ocak 1923 günü görüşümeye başlanan nüfus mübadelesi konusunda, müttefiklerin görüş birliği belirlenince idukla.. İkalere dayak olarak

hazırladıkları tasarı ele alınmış ve görüşmeler bu tasarı üzerinde yapılmıştır. Alt komisyondaki bu müzakereler zaman zaman ülke ve askerlik sorunları komisyonuna yansımış ve burada Lord Curzon, İsmet Paşa ve Venizelos arasında da müzakere edilmiştir.

Görüşmeler genel olarak şu metod üzere yapılmıştır; İlk önce komisyon başkanı olan MM.Montagna, müttefiklerin hazırlamış oldukları ön tasarının ilgili maddesini okumuş, madde üzerinde taraflar görüşlerini dile getirmiş, varsa değişiklik veya yeni tekliflerde bulunmuşlar bunların kabul edikmesiyle yeni maddeye geçilmiştir. Eğer bir maddede - konuda anlaşmaya varılamamışsa o konu ertelenmiş sonraki oturumlarda anlaşma sağlanamayan konudan müzakerelere yeniden başlanmıştır. Bu anlaşmazlık noktalarında, tarafları ikna, yeni teklifler veya ara teklifler verilerek ve hatta bazende baskı yapılarak çözüm bulunmaya çalışılmış ve bu suretle bir anlaşmaya varmak mümkün olabilmektedir.

Yapılan müzakerelerde, bazı maddeler ilk teklif edildiği şekliyle veya ufak değişikliklerle hemen kabul edilirken, bazı maddelerde görüşmeler oldukça uzamış ve sıkı pazarlıklar yaşanmıştır. Bu anlaşmazlık konularındaki müzakereler görüşmelerin sonuna kadar sürmüştür. Bütün bunlara rağmen bu müzakereler onüç oturumda tamamlanabilmektedir.

Yapılan antlaşmanın, 3,4,5,6,10,11,14,15,16 ve 17. maddelerde ve antlaşmanın onaylanması konusunda fazla tartışma olmadan kabul edilmiştir. Ancak diğer maddelerde hemen bir anlaşmaya varmak mümkün olamamıştır.(13) Üzerinde uzun müzakere ve sıkı pazarlık yapılan konular şunlar olmuştur;

- İstanbul Rumları'nın durumu ve bu terimin kimleri kapsayacağı,
- Patrikhane sorunu,
- Vakıf malları sorunu,
- Yunanistan'ın daha önce mallarını kamulaştırdığı Müslümanlar'ın zararının tazmini,
- Hükümetlere düşen ekonomik yük ve tasfiye edilen malların bedellerinin ödenmesi metodu,
- Mali güvence sorunu
- Batı Trakya Türkleri'nin kapsamı ve coğrafi olarak sınırı
- Yunan büyükistan'ın mübadeleye dahil edilmesi sorunu
- Karima Komisyonu'nun kuruluşu görev ve yetkileri.

1: MÜBADELE UYGULAMASININ KAPSAMI:

a)Katolik Rumlar ve Yunan Uyruklarının Durumu:

Aslında mübadelenin kapsamı konusu anlaşmanın temelini meydana getirmektedir. Bu konu müttefiklerin hazırlamış oldukları tasarının birinci maddesinde yer almıştır. Tasarının birinci maddesi şu şekildedir; "Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodox dininden Türk uyrukları ile, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir."

Türk heyeti "Rum Ortodox dininden Türk uyrukları" terimi yerine "Türk uyruğu Rumlar" tabirinin konulmasını istemiştir. Ancak müttefikler bu teklifle mübadeleye dahil edilmek istenen Katolik Rumlar'ın sayıca çok az olduğunu ve Türk Hükümeti'ne düşman olmadıklarını söyleyerek bu isteği kabul etmek istememişlerdir.

Ayrıca yine Türk heyeti "Türk uyruklarının zorunlu mübadelesi" ifadesine "ve Yunan" kelimelerinin eklenmesini teklif etmiştir. Bu şekilde Türk ülkesine gelmiş yerleşmiş Yunan vatandaşlarını da mübadeleye dahil etme ve göç edenlerin geri dönüşüne engel olma amaçlanmıştır. Türk heyeti bu tekliflerinin kabul edilmesi halinde Katolik Rumlar konusundaki isteklerinden vazgeçeceklerini bildirmiştir. Ancak bu teklifi Yunan tarafı kabul etmemiştir.(14) Daha ilk oturumda ele alınan bu konuda bir anlaşmaya varılamamıştır.

8 sayılı oturumda konu yeniden ele alınmıştır. Müttefik temsilcileri, göçedenlere Türk hükümeti isterse vize vermeyerek geri dönmelerine engel olabileceğini söylemişlerdir. Yunan temsilcileri de mübadele uygulanacak bölgelerde yerleşmiş Yunan uyruklarının sayıca çok az olduğunu ve Yunanistan'ın kendi uyruklarının bir ülkeden çıkarılmasını gerektirecek bir sözleşmeyi kabul etmeyeceğini söyleyerek Türk tarafının teklifini kabul etmemişlerdir.

Daha sonra yapılan oturumlarda Yunan temsilcisi 1. maddenin 2. paragrafının "Bu kişilerden hiçbir Türk Hükümeti'ne izni olmadıkça Türkiye ve ya da Yunan Hükümeti'nin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yeniden yerleşemeyeceklerdir" şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir.(15) Yunan tarafının bu teklifi daha sonra kabul etmiştir. Öncüncü ve son

oturumda da Türk heyeti Yunan uyruklarının mübadeleye dahil edilmesiyle ilgili teklifinden, Pendik'in İstanbul sınırları dışında kabul edilmesi tavizi karşılığında vazgeçmiştir.(16)

Nüfus mübadelesi alt komisyonunu müzakerelerinin sonuna kadar devam eden bu birinci maddenin son şekli şöyledir; "1 Mayıs 1923'den başlayarak Türkiye toprağında yaşayan Rum Ortodox dinindeki Türkiye vatandaşları ile Yunan toprağında yaşayan Müslüman dininden Yunan vatandaşlarının zorunlu değişimine başlanacaktır.

Belirtilen kişiler Türkiye ve Yunan hükümetlerinin kendi ülkeleri hakkında izinleri olmadıkça ne Türkiye'de nede Yunanistan'da gelip tekrar yerleşemeyeceklerdir."

b.İstanbul Rumları Teriminin Kapsamı Konusu:

Mübadele alt komisyonunda en çok tartışılan konulardan biriside İstanbul Rumları teriminin kapsamı konusu olmuştur. Mübadelenin kapsamı dışında kalanları gösteren 2. maddede yer alan İstanbul Rumları'nın bu statüleri esasen bir üst komisyon olan Ülke ve askerlik sorunları komisyonunda görüşülmüştür. Mübadele teklifi yapılırken Lord Curzon, İstanbul Rumları'nı Buna karşılık olarak da Batı Trakya Türkleri'nin mübadele anlaşmasının kapsamı dışında tutulmasını istemiştir. Yunan başdelegesi Venizelos, İstanbul Rumları'nın mübadele kapsamı dışında tutulmasını isterken, İsmet Paşa İstanbul Rumları'nın da Mübadeleye dahil edilmesini savunmuştur.(17) Bir takım ekonomik ve sosyal gerekçeler sıralanarak İstanbul Rumları'nın kapsam dışı tutulması istenmiştir. Batı Trakya Türkleri'nin de kapsam dışı bırakılmasıyla ve İstanbul Rumları'nın kapsam dışı bırakılması yönündeki baskılar sonucu üst komisyonda kabul görmüştür.

Mübadele alt komisyonunda, 2. madde kapsamında ele alınan İstanbul Rumları konusundaki anlaşmazlık iki noktadan çıkmıştır; Birincisi zaman bakımından, hangi tarihte yerleşmiş olanların İstanbul Rum'u kabul edileceği konusu olmuştur. Ancak bu konuda fazla tartışma olmamıştır. MM. Montagne tarafından,1920'den önce İstanbul'a yerleşenlerin İstanbul Rumu sayılması teklif edilmiş, ancak Türk tarafı bunu kabul etmemiştir. Sonunda 30 Ekim 1918'den (Mondros Ateşkes Antlaşması) önce İstanbul'a yerleşenlerin İstanbul Rum'u kabul edilmesi benimsenmiştir.

Bu konudaki asıl tartışma Pendik konusunda, daha doğrusu İstanbul'un mekan bakımından sınırları konusunda çıkmıştır. MM. Montagna, 1912 kanunuyla sınırlanmış İstanbul şehremanetine (Belediyesine) bağlı bölgelerin esas alınmasını istemiştir. Bu teklif kabul edilmekle beraber müttefikler, maddeye "...ve Pendik'te içine almak üzere, buraya kadar Anadolu demiryolu istasyonlarının bulunduğu köylerde..." sözlerinin eklenmesini isteyerek Pendik Rumları'nın da kapsam dışı tutulmasını istemişlerdir. Ancak bu teklife Türk heyeti karşı çıkmıştır.

Sonraki oturumlarda da bu konuda ısrarcı olunmuş, hatta yeni bir teklif olarak bu Pendik bölgesi halkının İstanbul'a yerleşmesine izin verilmesi istenmiştir. Ancak bu teklifte Türk heyeti tarafından reddedilmiştir.

Son oturuma kadar çözümlenemeyen bu sorun, son oturumda Yunan tarafının bu konuda ısrarından vazgeçmesi ve Pendik'in de mübadele bölgesi kabul edilmesiyle bu sorunda çözümlenmiştir.

Böylece 30 Ekim 1918'den önce 1912 kanunuyla çizilmiş olan İstanbul Belediye sınırlarına yerleşmiş olan Rumlar'ın mübadele kapsamı dışında tutulması kabul edilmiştir."(18)

c:Batı Trakya Türkleri Teriminin Kapsamı Konusu:

İstanbul Rumları konusunda olduğu gibi Batı Trakya Türkleri konusu da 2. madde de yer almış ve mübadele kapsamı dışında tutulmaları Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu'nda kabul edilmiştir.

Müttefiklerin hazırlamış olduğu tasarıda Batı Trakya sınırları için 1913 Bükreş Anlaşması'nın çizmiş olduğu sınır olan Mesta çizgisi esas alınmıştır. Fakat Türk heyeti Batı Trakya'nın Mesta çizgisiyle değil Struma çizgisiyle sınırlandırılmasını istemiştir. Bu konu uzun tartışma ve müzakerelere sahne olmuş ve görüşmelerin sonuna kadar da sürmüştür. Yunan heyeti ve müttefik temsilcileri Osmanlı kayıtlarına görede, uluslararası anlaşmalara görede Batı Trakya kavramının Mesta çizgisini esas aldığı, Mesta ile Struma çizgisi arasının Makedonya olduğunu söylemisterdi. Buna karşılık Türk heyeti söz konusu alanın siyasi sınırlar değil coğrafi sınırlar olduğunu, coğrafi olarak Batı Trakya'nın Struma çizgisine kadar uzandığını söyleyerek teklifinde ısrar etmiştir.

Türk heyeti sonraki oturumlarda Mesta - Struma arasının Batı Trakya olmadığını, ancak bu bölgede yaşayan Türk halkının çoğunlukta olduğunu

etmek istemediği, verimli topraklara sahip oldukları ve tütüncülükle uğraştıklarını eğer göç ettirilirlse bunun hem Yunanistan, hem mübadiller, hemde Dünya için bir ekonomik kayıp olacağını söylemiştir. Ayrıca İstanbul Rumları'nın 350.000-400.000 kişi buna karşılık Batı Trakya Türkleri'nin sayısının ancak 124.000 olduğunu ve eşitliğin sağlanması için burada yaşayan Müslümanlar'ında mübadele kapsamı dışında olmaları gerektiği konusunda ısrar etmişlerdir. Bir başka gerekçe olarakta, İstanbul Rumları'nın benzer ekonomik ve sosyal gerekçelerle mübadele kapsamı dışında tutulduklarını belirtmişlerdir. Müttefik temsilcileride bunun üzerine burada yaşayan Türkler'inde kapsam dışı bırakılmalarını istemiş ancak Yunanistan heyeti bunu kabul etmemiştir.

Müzakerelerin sonuna kadar devam eden bu konu, sonunda Türk heyetinin isteğinden vaz geçmesiyle çözüme kavuşmuştur. Ancak Türk tarafı bu fedakarlığa karşılık olarak bu bölgede yaşayan halkın, Türkiye'ye gönderilecek son kabile olmasını istemiştir. Bu teklif anlaşmanın uygulanmasında güçlükler yol açacağı düşüncesiyle anlaşmaya konmamıştır. Fakat Mübadele Yürütme Komisyonu'na bu yönde tavsiyede bulunma kararı alınarak bu konudaki anlaşmazlıkta çözümlenmiştir.(19) Bu konu okadar çok tartışılmış, çözümünde zorlanılmıştırki, MM. Montagna, üst komisyona verdiği raporunda "bu istek sözleşmenin geleceğini ciddi bir tehlikeyle karşılaştırmıştır." demiştir.(20)

MM. Montagna, üst komisyon başkanı olan Lord Curzon'a 30 Ocak 1923 Tarihli raporunda "Türk heyeti Pendik ve civarı halkı Rumların mübadele kapsamı dışı kalmasını kabul etmedi fakat buna karşılık Batı Trakya konusundaki teklifinden vazgeçtiği" yönündeki ifadesi bizde bu iki konunun karşılıklı ilişkilendirildiği ve Pendik bölgesine karşı Mesta - Struma çizgisi arasının pazarlık konusu yapıldığı kanaatini uyandırmaktadır.

Kabul edilen 2. madde son şekliyle şu şekildedir; 1. maddede belirtilen değişim aşağıdaki ahaliyi kapsamayacaktır.

- a)İstanbul Rum halkı,
- b)Batı Trakya'nın Müslüman halkı.

İstanbul'un Rum Halkı'ndan sayılacaklar 1912 kanunu gereğince sınırları çizilmiş bulunan İstanbul Belediyesi bölgesinde 30 Ekim 1918'den önce yerleşmiş olan bütün Rumlardır. Batı Trakya'nın müslüman halkı sayılacaklar Bukres anlaşmasıyla 1913'te saptanan sınır çizgisinin doğusundaki yaşayan bütün Müslümanlar'dır.

d:Arnavutlar'ın Durumu:

Arnavutlar, Müslüman olmaları dolayısıyla "Müslüman dininden Yunan uyrukları" teriminin kapsamına giriyordu. Bu konuya açıklık getirmek, onları mübadele dışı bırakmak gayesiyle, Türk temsilcisi Dr. Rıza Bey; bu konuyu MM. Montagna'dan rica ettiğini, onunda İtalyan çıkarları sebebiyle kabul ettiğini yazmaktadır.

Gerçektende I. maddenin görüşülmesi sırasında M. Montagna "her ne kadar "müslüman dininden Yunan uyrukları" deyimi ilke olarak Arnavutlar'a uygulanabilirse de, bu Yunan uyruklarının mübadele dışında kalmaları gerektiğine şüphe yoktur." diyerek, doğabilecek böyle bir sakıncayı önlemek üzere "Müslüman dininden Yunan uyrukları" deyiminin, "Türk - Müslüman dininden Yunan uyrukları " biçiminde değiştirilmesini teklif etmiştir.

Yunan temsilci M. Caclamanos ise Yunanistan'ın Arnavut kökenli Müslümanları mübadele etmeyi hiç aklından geçirmediğini bildirmiştir. Arnavutlar'ın Epir'de oturduklarını Türklerle dindaş fakat yurttaş olmadıklarını söylemiştir. Bu açıklamanın yeterli olduğu kanaatinde olduğunu, aksi takdirde, böyle bir kısıtlamanın sonu gelmez anlaşmazlıklara yol açacağını ve bağlı bulunan ulusal topluluğu belirten nüfus kütükleri düzenlemek gerekeceğini bildirerek Montagna'dan teklifini geri almasını istemiştir.

Türk temsilci Rıza Bey'de Arnavutlar'ın mübadele dışı bırakılmaları gerektiğini kabul ettiğini belirtmiştir. Bu söz ve görüşlerin tutanağa geçirilmesi kabul edilmiştir.

Ancak bütün bunlara rağmen Yanya Arnavutları "biz Türküz, evladı fatih-nanız" diyerek mübadeleye dahil olmuşlardır.

2:PATRİKHANE SORUNU:

Daha önceki konularda da değindiğimiz gibi Patrikhane tarih boyunca bir ihanet merkezi olmuştur. Bu durumunu I. Dünya Savaşı ve sonrasında da devam ettirmiş Rumları kızdıran teşkilatlandırıcı merkez durumunda olmuştur. İste Türk heyeti bir cıbarı başı olarak gördüğü Patrikhane'yi Türk topraklarının parçalanarak istemiştir. Ancak nüfus mübadelesi Alt Komisyonunda, bütün nüfus mübadelesi konuları 10 - 10 oturumunda halle-

dilirken, sadece Patrikhane sorunu yirmi oturumu işgal etmiştir. Sonuçta yine halledilemeyen bu sorun üst komisyona gönderilmiştir.(21)

Türk tarafı bütün ısrarına rağmen, IV.yy. dan beri İstanbul'da bulunan Patrikhane'nin kaldırılmasına veya çıkarılmasına, İngiliz, Yugoslav, İtalya, Fransa ve Yunan delegelerinin karşı çıkmasıyla muvaffak olamamıştır. Ancak Patrikhane daha önce sahip olduğu siyasi ve idari hak ve karakterinden arındırılmıştır. Artık Patrikhane sadece dini işlev yerine getiren bir kurum haline getirilmiştir.(22)

Yunanistan ve müttefikler Patrikhane'ye Fatih Sultan Mehmet Han tarafından verilen hak ve imtiyazların korunması için oldukça ısrar etmişlerdir. Ancak Patrikhane'nin bu hak ve yetkilere layık olmadığı görüldüğünden ihanetlerinden dolayı biraz öncede söylediğimiz gibi, bütün siyasi ve idari yetkilerinden arındırılmıştır.

3:KARMA KOMİSYON'UN (MÜBADELE YÜRÜTME KOMİSYONU) KURULUŞU GÖREV VE YETKİLERİ:

Tahmin edilebileceği gibi; 2.000.000 insanın bir ülkeden diğerine göç etmesi, helede savaş sonrası ve 1920 'li yıllar şartlarında oldukça zor bir iştir. Bunun ekonomik ve insani zorluğu yanında iki ülke arasında pek çok siyasi sorununda çıkması kaçınılmazdır. İşte bu zor ve ağır bir yük olan mübadele işini yürütmek için bir komisyon kurulması yoluna gidilmiştir. Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan ile Bulgaristan arasında yapılan mübadelede de bir komisyon kurulmuştu, bu komisyon Türk - Yunan nüfus mübadelesine örnek teşkil etmiştir.

Karma Komisyon'un kurulması konusunda bir tartışma yaşanmamakla beraber tasarıda belirlenenen farklı bir komisyon kurulmuştur. Türk ve Yunan heyetlerinin teklifleriyle kuruluşu ve toplanışı hakkında şu karara varılmıştır; Taraflardan (Türk,Yunan) üçer üye ile Milletler Cemiyeti'nin 1914 - 1918 Dünya Savaşı'na katılmamış devletlerin uyrukları arasından seçilecek bir başkandan oluşacak, karma komisyon kurulması kararlaştırılmıştır.

Komisyon'un toplanma yeri konusunda da, Türk tarafının teklifiyle, Türkiye'de veya Yunanistan'da toplanması kabul edilmiştir (23)

Ancak daha sonraki oturumlarda, bu komisyonun kurulus şekli konusunda yeniden değişikliğe gidilmiştir. Çünkü yapılan muzakereler içerisinde fikir birliği ve birlikteliği daha iyi anlaşılmıştır. M. Montagna,

komisyonun üye sayısı itibariyle yetersiz kalacağı düşüncesiyle komisyonun tarafsız üye sayısının üçe çıkarılmasını teklif etmiştir. Bu teklif kabul edildiği gibi Türk tarafının teklifiyle de Türk ve Yunan üyelerin sayısında dörde yükseltilmiştir. Başkanlığı konusunda da üç tarafsız üyenin sırasıyla başkanlık yapması esası kabul edilmiştir.

Ayrıca, 11. Maddeye yapılan eklemeyle de; Karma Komisyon'un gerekli göreceği yerlerde her biri bir Türk, bir Yunanlı üye ile atayacakları bir tarafsız başkandan oluşan alt komisyonlar kurabilmeleri ve yetkilerinin de Karma Komisyon'un belirlemesi kabul edilmiştir.

Karma Komisyon'un kuruluşunu belirleyen 11. madde son şekliyle şu şekildedir;

-İşbu sözleşmenin yürürlüğe girmesinden başlayarak bir aylık bir süre içinde yüksek akit taraflardan her biri için 4 ve 1914 -1918 savaşına girmemiş olan hükümetler vatandaşları arasından Milletler Cemiyeti Meclisince seçilmiş 3 üyeden kurulu ve Türkiye'de veya Yunanistan'da toplanacak karma bir komisyon oluşturulacaktır. Komisyon başkanlığı işbu tarafsız 3 üyenin her biri tarafından sırayla üstlenilecektir.

Karma Komisyon, gerekli göreceği yerlerde her biri bir Türk, bir Yunanlı üye ile kendince atanacak tarafsız bir başkandan kurulu ve kendi emri altında çalışacak tali komisyonlar kurma hakkına sahip olacaktır. Karma Komisyon, tali komisyonlara verilecek yetkileri belirleyecektir.(24)

Komisyon'un görev ve yetkilerini belirleyen 12. madde, her iki tarafça kabul edilmiş olmakla beraber, Rıza Bey'in ve M. Montagna'nın teklifleriyle "Tasfiye edilecek mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin bütün itirazlar, Karma Komisyon'ca kesin olarak karara bağlanacaktır" cümlesinin eklenmeside kabul edilmiştir.

12. madde son şekliyle şu şekilde kabul edilmiştir;

-Karma komisyon işbu sözleşmede sözü edilen göçü kolaylaştırmak ve 9. ve 10. maddelerde belirtilen taşınır ve taşınmaz malların tasfiyesini gerçekleştirmekle görevlidir.

Bu komisyon göçün şekli ve kurallarını belirleyecektir

Genel olarak Karma Komisyon işbu sözleşmenin uygulanmasının gerektireceği önlemleri almak ve sözleşmenin doğurabileceği bütün sorunların karari vermek konularında tam yetkili olacaktır

Karma Komisyon'un kararları oy çokluğuyla alınacaktır

Tasfiye edilecek mal, hak ve menfaatlere ilişkin bütün itirazlar Komisyon tarafından kesinlikle çözümlenilecektir.

13. maddeye göre, tasfiye edilmesi gereken taşınmaz mallara değer biçme işinide, altın para esası üzerinden Karma Komisyon'un yetkili olması kararlaştırılmıştır. Bu konuda bir itiraz veya tartışma olmamıştır.

Bu maddeler dışında, 10., 14., 15., 16. ve 17. maddelerde, Karma Komisyon'un mübadele işini nasıl yürüteceğini, görev ve yetkilerini belirlemiştir.

10. madde, taşınır yada taşınmaz mallar ile 18 Ekim 1912'den sonraki kamulaştırmaların yeniden komisyon tarafından değer tesbitini, bunların ödenmesi konusunu, vakıf mallarının tasfiyesini, mülkiyet haklarını kullanamayanların zararının ödenmesi konularını Karma Komisyon'un görevleri olarak belirlemiş ve bunların yönteminide belirlemiştir.

14. madde, Karma Komisyon'a, mübadillere borçlu kalınan malların bedellerini bildiren bir belge verilmesi ve bu borcun ödenmesi işinde de aracılık ve organizatörlük görevi vermiştir.

15. madde, ilgili devletlerce göçü kolaylaştırmak için Karma Komisyon'a avans ödenmesini karar altına almıştır.

16. madde, göç işinin nasıl yapılacağını belirlemiş ve planlamada ilgili hükümetlerle Karma Komisyon'un anlaşmasını kararlaştırmıştır.

17. madde, Karma Komisyon'un ve organlarının çalışma ve görevlerinin yürütülmesi için gerekli giderlerin, komisyonca belirlenecek oranlarda ilgili hükümetler tarafından üstlenilmesini kararlaştırmıştır.(25) Görüldüğü gibi bu anlaşma her iki ülkeye de bir takım mali yükümlülükler getirmiştir. Ayrıca yine bu maddelerden de anlaşılabilceği gibi hemen bütün sorumluluk Karma Komisyon'a verilmiştir.

Karma Komisyon çalışmalarına Ekim 1923'de başlamıştır.(26)

4: MALİ KONULAR:

Mübadele uygulamasında en zor konulardan biriside mali konular olmuştur. Mübadillerin taşınır mallarının nakiedilmesi, kalanlarının tasfiyesi, taşınmaz malların değer tesbiti ve tasfiye edilmesi, bedellerinin veya karşılıklarının mübadillere ödenmesi Karma Komisyon'un gönenen hükümetlere düşen ekonomik yükümlülükler ve borçların ödenmesi gibi bir kısmı uzun tartışmalara yol açmış belli başlı ekonomik sorunlar olmuştur.

Öncelikle tasarının 4., sözleşmenin 5. maddesi(27) ile mübadillerin mülkiyet haklarına ve alacaklarına bir zarar verdirilmemesi güvence altına alınmıştır. Tabiki bu güvence 8. ve 9. maddelerde yer alan malların taşınması ve tasfiyesi dahilinde geçerli olacağı belirtilmiştir.

Tasarının 7. sözleşmenin 8. maddesiyle de, göçmenlerin kendilerine ve cemaatlerine ait her türlü taşınır mallarını yanlarında serbestçe götürmeleri ve bunlardan hiç bir surette vergi alınmaması esası kabul edilmiştir. Aynı maddenin üçüncü paragrafıyla göçmenlere bu taşıma işinde her türlü kolaylığın sağlanması benimsenmiştir.

Taşınır mallarını götüremeyen göçmenlerin mallarıyla ilgili olarak, bırakılan bu malların yerel makamlarca, göçmenin yanında dökümünün (envanterini) çıkarılması ve değerinin saptanması kararlaştırılmıştır. Bu tutanakların Türk tarafının teklifiyle dört nüsha olarak düzenlenilmesi, bunların; birinin mahalli makamlarca saklanması, ikincisinin Karma Komisyon'a verilmesi, üçüncüsünün göç edilecek ülke hükümetine, dördüncüsünün göçmene verilmesi kabul edilmiştir.(28) Tasarının bu 4. ve 7. maddeleri üzerinde bir anlaşmazlık çıkmamış, sadece Türk tarafı vakıf malları ile ilgili ayrı bir madde konulmasını teklif etmiştir.(29)

a:Göçmenlere Ait Malların Tasfiyesi:

Tasarının 8. sözleşmenin 9. maddesi, göçmenlerin ve göç eden toplulukların her türlü taşınmaz malları ile kendilerinin bıraktıkları taşınır malların tasfiyesini Karma Komisyon'un yapacağını belirlemiştir.

Aynı maddenin devamına Türk tarafının teklifiyle, mübadele uygulanacak bölgelerde bulunan, fakat mübadele dışı bölgede yerleşmiş toplulukların din yada hayır kurumuna ait mallarında Karma Komisyon'ca tasfiye edilmesi gündeme gelmiş, ayrı bir başlık altında ele aldığımız bu teklif uzun tartışmalardan sonra kabul edilmiştir.

Tasarının 9, sözleşmenin 10. maddesi ile mübadele sözleşmesi kapsamında bulunan göçmenlere ait taşınır yada taşınmaz mallar üzerinde tasfiye işleminin hükümetlerin aldığı tedbirler veya herhangi kısıtlamalar yokmuşcasına Komisyon tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak Türk tarafı bu konuda tasarıyı gördükten sonra Karadağlılar mübadelesinde bu madde kapsamına dahil edilmesini istemiştir. Buna Yunan tarafı kabul etmek istememiş ve uzun tartışmalardan sonra bu teklif bu şekilde kabul edilmiştir.

"Her iki ülkede değişime tabi kişilere ait olup 18 Ekim 1912'den beri kamulaştırılmış bu mallara yeniden değer biçilecek. aradaki fark mal sahibinin olacak ve kamulaştırılmış malın bulunduğu ülkenin borç hanesine yazılacaktır."

Yine 10. madde, mübadele kapsamında olan, ancak şu yada bu bu sebepten yararlanmadan yoksun bırakıldıkları mallarının gelirlerinin, savaş öncesi ortalama gelir esas alınarak ödenmesinde kararlaştırmıştır.

Türk tarafının vakıf malları ile ilgili teklifide dikkate alınmış ve bu maddede, vakıf mallarının ve bunlardan doğan hak ve menfaatler ile Rumlar'ın Türkiye'deki benzeri kurumların tasfiyesine başlanırken önceki anlaşmalarda bu konu ile ilgili ilkelerden esinlenilmesi konusu da eklenmiştir.

Aynı madde ile bütün bu hükümleri uygulama görevi Karma Komisyon'a verilmiştir.(30)

Sözleşmenin 12. maddesinde, Karma Komisyon'un, 9. ve 10. maddelerde belirlenen malların tasfiyesini, göçün ve tasfiyenin şekil ve kurallarının belirlenmesini, gerekli tedbirlerin alınması ve bu tasfiyeden doğacak bütün itirazları görüşüp çözümlenmesini karar altına alınmıştır.

Sözleşmenin 13. maddesi ile; Karma Komisyon'un ilgilileri dinledikten sonra veya gereği gibi ifade vermeye çekirdikten sonra, tasfiye edilecek malların değerinin saptanmasını başlatmakta ve tasfiye işlemine tabi tutulacak malların değerlerinin altın değeri üzerinden hesaplanması kabul edilmiştir.

Sözleşmenin bu 13. maddesinin ikinci paragrafının devamında, Bu tasfiye işleminde iki hükümetede ağır ekonomik yükümlülükler getirdiği görülmüştür. Tasarının bu kısmı şöyledir; "Tasfiyenin yapılacağı ülkenin hükümeti, Karma Komisyon'un göstereceği şartlar altında olmak ve hak sahiplerine verilmek üzere bu hükümetin mülkiyetinde kalacak tasfiye edilmiş malların tutarını, Karma Komisyon'a teslim edecektir. İlgili hükümetler bu malları Karma Komisyon'un denetimi altında, göçmenlere hak gözetir biçimde dağıtmayı yükümlenirler."(31)

Bu durumda Türk tarafı yeni bir teklif getirmiştir. Buna göre; Tasfiye yapılırken çiftlikler, köyler, kasabalar, büyük kentler şeklinde bir sınıflandırma yapılacak mübadeleye önce küçük köylerle bağlı çiftliklerden başlanması, sonra kasabalar, şehirdeki küçük emlak ve şehirlerdeki büyük emlak şeklinde bir sıra izlenmesi tekrar edilmiştir. Böylece, elinde hazır para bulunan bir köyünün sentre yerleşmesinin, otlayısıyla, köydeki emlakın değerinin düşmesinin, boş kalmasının, önüne geçileceği ifade edilmiştir. Ayrıca tasfiye

edilen mallar için para ödenmeyecek, bu malların değeri karşılaştırılıp borçlu kalan hükümetçe farkın Karma Komisyon vasıtasıyla ödenmesi amaçlanmıştır. Yani bir takas sisteminin kurulması, bu şekilde hükümetlere düşen ağır ekonomik yükün önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu yönde geniş bir tasarı sunan Türk tarafının bu tasarısı genel bir kabul görmüştür.

Türk tarafının bu teklifine karşılık sınıflandırma ve sıralama işinin Karma Komisyon'a bırakılmasının daha uygun olacağı düşüncesi dile getirilmiş ve bu teklif kabul edilmiştir. Ayrıca borçlu kalan hükümetin borcunun ödenmesi ve mali güvence sorunu gündeme gelmiştir ki bu konuyu, ayrı bir başlık halinde ele alacağız.

Maliye uzmanlarının görüşlerinden yararlanılarak hazırlanan ve kabul edilen sözleşmenin 14. maddesinde(32), malların ne şekilde tasfiye edileceği ve mal sahibine ödeme sistemi ve şartları atyrıntılı olarak belirlenmiştir. Buna göre; Komisyon, mal sahibine elinden alınan mallardan dolayı borçlu kalınan para tutarını gösteren bir belge verecektir. Bu bildiri belgesi esas alınarak borçlu kalınan tutar, tasfiyenin yapılacağı hükümetin, göçmenin gittiği ülke hükümetine borcu olacaktır. Göçmene ilke olarak alacaklarına karşılık gittiği ülkede bırakmış olacağı mallarla aynı değer ve nitelikte mal alması esas kabul edilmiştir.

Bu maddenin üçüncü paragrafında, bildiri belgeleri esas alınarak her iki hükümetçe ödenmesi gereken paraların hesabının her altı ayda bir çıkarılması karara bağlanmıştır.

Tasfiye işlemi tamamlandığı zaman, karşılıklı borçlar bir birine eşit çıkarsa, bununla ilgili hesapların bir birlerine mahsup edilerek kapatılacağı eğer hükümetlerden biri ötekine borçlu kalırsa bunu ödemesi gerektiği bildirilmiş ve bu ödemenin şeklide atyrıntılı olarak açıklanmıştır.(33)

b:Kalan Borçların Ödenmesi ve Mali Güvence Sorunu:

Tasfiye işleminin tamamlanıp, kesin hesaplar yapıldıktan sonra, borçlu kalan hükümetin bu borcuna karşılık göstereceği güvenceler ve ödeme şekli uzun müzakerelere yol açmıştır. Değişik tekliflerden ve bunların reddinden sonra İngiliz temsilcisi M. Ryan, her temsilci heyetinin, üyelerinden birini maliye uzmanları ile toplanmak üzere ve onlara güvencelerin saflanması için gerekli düzenlemeleri yapmalarını teklif etmiştir.(34)

Maliye uzmanları yaptıkları çalışmalar sonunda, hangi hükümetin ne kadar borçlu kalacakları belli olmadan, güvence sisteminin çok güç olduğu kanısına varmışlardır. Bununla birlikte şu teklifte bulunmuşlardır; Borçlu kalan hükümet borcunu hemen para olarak ödeyebilecek durumda bulunmuyorsa, Komisyon bu hükümete gecikme faizleri saptayarak süreler tanıyabilecektir. Bu konuda anlaşmaya varılamazsa, rehinlerin saptanması işi Milletler Cemiyeti Meclisi'ne bırakılacaktır.(35)

Maliye uzmanlarının bu cevabı üzerine, Mübadele Alt Komisyonu konuyu daha sonra tekrar ele almıştır. Yine yapılan teklif ve müzakereler sonucunda anlaşmaya varılamayınca, sorunun "bu konuda alt komisyondan çok daha yetkili olan" maliye uzmanlarına bırakılmasına karar verilmiştir. M. Montagna'nın teklifiyle, maliye uzmanlarıyla Yunan ve Türk uzmanları da içinde olmak üzere, her temsilci heyetinden birer üyenin katılacağı özel bir komite kurulması kabul edilmiştir.(36)

Kurulan bu özel komite 13. maddenin son paragrafının çıkarılmasını 14. maddeninde tümüyle değiştirilmesini teklif etmiştir. Bu yeni tasarıya Türk tarafının iki itirazı olmuş, bu itirazlar ele alınarak ödeme ve güvenceler konusunda son şekliyle şu metin kabul edilmiştir; "...Eğer bu mahsup işleminden sonra Hükümetlerden biri öbürüne karşı borçlu kalırsa iş bu borç bakiyesi peşin olarak ödenecektir. Eğer borçlu hükümet bu ödeme için süre isterse, borçlu bulunan mablağ en çok üç yıllık taksitle ödenmek koşuluyla, Komisyon bu süreyi tanıyabilecek ve bu süre içerisinde ödenecek faizi saptayacaktır.

Eğer ödenecek meblağ oldukça büyük olur ve daha uzun süreleri gerektirirse borçlu hükümet borçlu olduğu miktarın %20'sine kadar Karma Komisyonca saptanacak bir meblağı peşin olarak ödeyecek ve kalanı için Karma Komisyonca saptanacak oranda faizli ve en çok 20 yıllık bir sürede ödeyecek borçlanma tahvilleri çıkaracaktır. Borçlu hükümet bu borçlanmanın karşılığı olarak Komisyonca kabul edilmiş rehinler ayıracaktır. Bu rehinler Yunanistan'da Uluslararası Komisyon ve İstanbul'da Genel Borçlar Meclisi tarafından yönetilecek ve gelirleri toplanacaktır. Bu rehinler için anlaşma olmazsa bunları saptamak Milletler Cemiyeti Meclisi'nin yetkisindedir.(37)

Mübadele Alt Komisyonu'nu uzun süre meşgul eden bir konuda, vakıf mallarının durumu konusu olmuştur. Müttefiklerin hazırladığı tasarının 7. maddesi görüşülürken, "göç edecek topluluğun, camiler, kiliseler, manastırlar, okullar, hastaneler, dernekler, birlikler yada ne çeşitten olursa olsun başka tesisler personelini de kapsamak üzere kendi topluluklarına ait taşınır malları yanlarında serbestçe götürmeye hakkı olacaktır." sözlerine Rıza Bey'in teklifiyle "tekeler ve medreseler " kelimeleri de eklenmiştir.

Türk heyeti, vakıfların da sayılan kurumlar içinde olduğunun açıkça yazılmasını istemiştir. Bu konuda Türk heyeti ayrıntılı bir madde teklifinde bulunmuştur.(38) Bu teklifte; Bütün vakıf mallarının bedellerinin paraya çevrilerek Türk Hükümeti'ne ödenmesi, gecikmiş gelirlerin ve normal gelirlerinin de Yunan Hükümeti'nce ödenmesini ve Yunanistan'ın bütün Osmanlı kayıtlarını kabul etmesi talep edilmiştir. İngiliz M. Ryan, bu konunun Karma Komisyon'u ilgilendiren bir ayrıntı olduğunu iddia etmiştir. Konu M. Montagna'nın teklifiyle ertelenmiştir. Sonraki oturumlarda konu tekrar ele alınmış, Yunan heyeti bunun teknik bir konu olduğunu bu yüzden bir prensip kararı konmasını teklif etmiştir. Buna karşılık Türk heyeti teklif edilen bu maddenin esasen Berlin Antlaşması'ndan itibaren(1878) Türk topraklarından toprak ayrılımlarını hükme bağlayan bütün andlaşmalarda bulunduğu bilgisini vermiştir. Ayrıca Müslüman vakıflarına karşılık Hristiyanlar'ında Türkiye'de kiliseler ve hastahaneler gibi gelir getiren kurumları olduğunu dile getirerek bu konuda açık bir madde konulması konusunda ısrar etmiştir.

Bütün ısrarına rağmen açık bir madde konulmasını kabul ettiremeyen Türk heyeti, sözleşmeye bir genel ilke konularak çözümlenmesini kabul etmiştir. Bunun üzerine İngiliz temsilci M. Ryan'ın 9. maddeye şöyle bir fıkra konmasını teklif etmiştir: "Yunanistan'daki vakıf mallarının ve bunlardan doğan hak ve çıkarların ve Türkiye'de Rumlar'a ait benzer kurumların tasfiyesine girilirken, 10. maddede öngörülen Karma Komisyon, bu kurumların ve bu kurumlarla ilgili bulunan özel kişilerin haklarının ve çıkarlarının tam olarak korunması amacıyla, daha önce yapılmış andlaşmalarda kabul edilmiş ilkelerden esinlenilecektir."(39) bu teklif taraflarca kabul edilerek Türk tarafının isteği önemli ölçüde yerine getirilmiştir.

En çok tartışılan konulardan biriside, tasrının 8. maddesi olan göçmenlerin ve cemaatlerin taşınmaz ve bıraktıkları taşınır malların tasfiyesi konusu görüşülürken ortaya atılan Türk tarafının su teklifidir; "zorunlu mübadele uygulanacak bölgelerde bulunan ve mübadele uygulanmayacak bir bölgede yerleşmiş toplulukların din yada hayır kurumlarına ait olan mallarda tasfiye edilecektir." (40)

Bu teklife Yunan tarafı, mübadele uygulanmayacak kimselerin malları bakımından zarara uğratılmamaları ve mübadelenin kişilerle ilgili olduğu, ilke bakımından bir mal mübadelesi olmadığı gerekçeleriyle karşı çıkmıştır. Buna karşın Türk heyeti, uzakta kalan mallardan faydalanmakta güçlük çıkabileceğini ve bu malların ilerde anlaşmazlıklara yol açabileceğini, bu pürüzü ortadan kaldırmak gerektiğini dile getirmiştir.

İtalyan temsilci M. Galli'nin, mallarını tasfiye etmek isteyecek topluluklara bu konuda Karma Komisyon'a başvurma hakkı tanınması yönündeki teklifini Yunan heyeti kabul ederken, Türk tarafı kendi teklifinde ısrar etmiştir. Ayrıca Türk heyeti sonraki oturumlarda; başkasına geçirilmesi mümkün olmayan ve yararlanılamayan bu malların ilerde sahipsiz mal sayılmasından çekindiklerinden bu teklifte bulunduklarını ve ısrar ettiklerini dile getirmiştir.(41) Türk heyeti elde edilen gelirin mübadele fonlarına aktarılmayacağını, doğrudan mal sahibi olan hayır kurumuna verileceğini bildirmiştir.(42)

Alt Komisyon'u uzun süre uğraştıran bu sorun, ancak son oturumda Yunan heyetinin geri adım atıp, Türk teklifini kabul etmesiyle çözüme kavuşturulmuştur.(43)

e:Kamulaştırılmış Mallar Sorunu:

Mübadele Alt Komisyonu'nun görüştüğü en tartışmalı konulardan biri de, tasrının 9. maddesi görüşülürken ortaya çıkan kamulaştırma sorunu olmuştur. Türk heyeti 9. maddeye "zorunlu" kelimesinden sonra "...yada kamulaştırılması ve satışı" kelimelerinin eklenmesini istemiştir. Yunan temsilci, kamulaştırmanın bir tazminat ödendikten sonra yapıldığına göre mülkiyet hakkına bir kuruma sahip olmayacağı iddiasıyla karşı çıkmıştır. Mülteci temsilcisi ise bu sorunun sebebinin sığınmacıların üzerine Türk devleti Yunanistan'da varoluşu olan bir takım tarafsız kamulaştırma kurumlarının

gerçek bir zorl m (müsadere) niteliğinde olduğunu, bunun özellikle azınlıklara uygulandığını bildirmiştir.

Bu kamulaştırmayı Yunan Hükümeti'nin anlaşmanın yapılmasından önce mümkün olduğu ölçüde gerçekleştirme düşüncesinde olduğunu da belirtmiştir. Türk tarafı, Yunanistan'ın kamulaştırma ve toprak politikasına dair kanunlarını kaldırmasını değil, Müslümanlar'ın mallarının değerlendirilmesinde gerçek değerlerinin tesbit edilerek yetersiz tazminatların tamamlanmasını istediklerini bildirmiştir. Ayrıca Müslümanlar'ın savaş sırasında zorl m uygulanmış gelirlerinde geri verilmesini talep etmişlerdir.(44)

Daha sonraki oturumlarda Yunanistan kanunlarının, Müslüman haklarını kısıtlayıcı nitelikte olduğunu dile getiren Türk heyeti, bu kanunları Alt Komisyon'un bilgi ve dikkatine sunmuştur.

Yunan temsilciler, kamulaştırma işleminde Müslümanlar'la Yunanlılar'ın karşılaştırılmalarını eğer eksiklik varsa ödemeyi kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Buna karşılık Türk tarafı, bu kanunun neredeyse sırf Müslümanlar'a yönelik uygulandığını söylemiştir. Böyle oluncada bunun bir anlamının olmayacağı Komisyonca da takdir edilmiştir.(45)

Türk heyetinin bu konuda karşılıklılık (mütekabiliyet) ilkesini uygulamaya hazır olduğunu bildirmesine karşılık Yunan temsilci Türkiye'de kamulaştırma kanunlarının olmadığını söyleyince, Türk temsilcileri istenirse hemen böyle bir kanun çıkartılabileceğini bildirmiştir. Bütün bunların yanı sıra Yunan kanunlarının okunması da Yunanistan'ın haksızlığını ortaya koymuştur.(46) Bu konuda zor duruma düşen ve yalnız kalan Yunan heyeti, bunun ülkesinin egemenlik ve yasama yetkisine sınırlama olduğunu iddia etmiştir.

Türk heyeti, hacizli malların gelirlerinde hak sahiplerine ödenmesini işemiş, bu konuda karşılıklılık ilkesini uygulamaya hazır olduğunu bildirmiştir. Ancak Yunan heyet  bu teklifede karşı çıkmıştır. Sonraki oturumlarda da bu konu görüşülmeye devam etmiştir.

Yunanistan'ın haksızlığına ve bunda direnmesine kaçamak cevaplar vermesine karşılık, İtalyan temsilci M. Galli, "kamulaştırılmış malların bedelleri gerçekten hak ettikleri değerlere göre hesaplanmışsa Yunan tarafının kayıplarının nedenini anlayamadığını söyleyerek bu gerçeği dile getirmiştir.

Bu konuda Yunan heyetinin tek dayanağı, egemenlik hakkını, yasama yetkisi, i  hukukları gibi subjektif değerleri olmuştur. Nitekim Yunan temsilcisi,

M. Caclamanos, Yunanistan'ın çıkardığı 10 Mayıs 1914 Kanunu'nun yalnız Türk emlakine yöneltilmiş olduğunu kabul etmiştir.(47)

Alt Komisyon'u uzun süre uğraştıran bu sorun, yine son oturumda Yunan tarafının geri adım atmasıyla çözümlenmiştir. 10. maddeye aşağıdaki paragrafın eklenmesiyle "kamulaştırma" kelimesinin birinci paragrafa konulması kabul edilmiştir.(48) Uzun tartışmalardan sonra kabul edilen paragraf şu şekildedir; "Kamulaştırılmış olan mallara gelince, Karma Komisyon her iki ülkede değişime tabi kişilere ait ve değişime tabi topraklarda bulunup 18 Ekim 1912'den beri kamulaştırılmış olan bu mallara yeniden değer biçilecektir. Komisyon belirleyeceği zararları mal sahipleri lehine tamir edecek bir karşılık saptayacaktır. Bu karşılığın tutarı adı geçen mal sahiplerinin alacak hanesine ve kamulaştırılan taşınmaz malların bulunduğu ülke hükümetinin borç hanesine geçirilecektir."

Türk tarafının, hacizli malların gelirlerinin hak sahiplerine ödenmesi yönündeki talebi, M. De Lacroix'in "mübadele kapsamında tutulupta şu yada bu yoldan yararlanmaktan yoksun bırakıldıkları malların gelirlerini elde edememişlerse, bu gelirlerin tutarının kendilerine geri verilmesi, savaş öncesi ortalama gelir esas alınarak ve Karma Komisyonca saptanacak yol ve yöntemler uyarınca kendilerine sağlanacaktır." formülünün iki tarafçada kabulüyle karşılanmıştır.(49)

f:Diğer Ekonomik Yükümlülükler:

İmzalanan Mübadele Sözleşmesi'nin 15. maddesi, göçü kolaylaştırmak amacıyla, ilgili devletlerin, Karma Komisyon'un saptayacağı şartlarla. Komisyon'a avans ödemesini hüküm altına alınmıştır.(50)

16. madde, mübadele uygulaması sırasında mübadele kapsamında olan kimselere mallarını elden çıkarma konusunda bir baskıda bulunulmamasını ve mübadele dışı bırakılan bölgelerde oturan halkada sahip oldukları özgürlüklerin yanısıra, mülkiyet haklarından yararlanma hakkının kısıtlanmamasını güvence altına almıştır.

17. madde ile de Karma Komisyon'un giderlerinin, Karma Komisyon'un belirleyeceği oranlarda, ilgili hükümetlerce karşılanması kabul edilmiştir.(51)

5:MÜBADELE GÖRÜŞMELERİNDE VE ANTLAŞMASINDA YER ALAN DİĞER KONULAR:

Ele aldığımız mali konular dışında bu görüşmelerde bir takım diğer meseleler de ele alınarak anlaşma sağlanması yoluna gidilmiştir. Bu konuların başlıcaları şunlardır; 1912 öncesinde ülkesini terkedenlerin durumu, ilk kafileyi kimlerin oluşturacağı, Muhacirler'in gidişine engel çıkarılmaması ve cezalarının infazı, vatandaşlık meselesi, mübadele dışı olanların durumu, taraf ülkelerin yasalarında gerekli değişikliklerin yapılması ve Sözleşme'nin onaylanmasıdır.

a:18 Ekim 1912'den Önce Göç Ednlerin Durumu:

Mübadele Sözleşmesi 18 Ekim 1912'den önce göç edenleri kapsamadığından, sağlanan hak ve güvencelerden bu tarihten önce göç edenlerin yararlanma imkanları yoktu. Bundan dolayı 1912'den önce göç edenlerin haklarını arama adına, tasarının 9. maddesi görüşülürken, Türk heyeti bu kimselerinde mali haklarının saklı tutulmasını istemiştir.

Yunan temsilcileri bunu kabul etmek istemeyince Türk tarafı, karşılıklılık ilkesini uygulamaya hazır olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca bu kimselerin mallarını etkileyen kanunların 1912'den sonra çıkartılmış olduğu, bu sebeple mübadele uygulamasıyla korunan haklar kapsamına girdiklerini savunmuştur.

Alt Komisyon'un başkanı, Mübadele Alt Komisyonu'nun bu konuda kesin yetkisiz olduğunu söyleyerek teklifi bir başka komisyona sunmalarını rica etmiştir.(52)

Türk heyetinin; "Yunanistan'da oturmakta olupta, Yunanistan'da taşınmaz malları bulunan Müslümanlar'ın haklarıyla, 1912 den önce Yunanistan'dan ve Girit Adası'ndan göç etmiş kimselerin hakları bakımından da Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin 10. maddesinin hükümleri uygulanacaktır." şeklinde teklifi, yetkisizlik gerekçesiyle kabul edilmemiş ancak Türk temsilcilerinin ısrarıyla M. Montagna tarafından üst komisyon olan Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu başkanlığına sunduğu raporda bu istek iletilmiştir.(53)

Nüfus Mübadelesi Alt Komisyonu'nda gündeme gelen bir başka konuda, mübadele edilecek ilk kafilke konusu olmuştur. Yunan heyeti Türkiye'den gelecek ilk kafilenin sağlam Rum erkeklerini kapsamasını istemiştir. Komisyon başkanı M. Montagna tasarının 3. ve 4. maddelerinin arasına bu konuyla ilgili ayrı bir madde konulmasını teklif etmiştir. Teklif edilen madde şu şekildedir; "Aileleri Türk ülkesini daha önce bırakıp gitmiş olupta kendileri Türkiye' de alıkonmuş bulunan Rum Halkı'ndan vücutça sağlam erkekler iş bu sözleşme uyarınca Yunanistan'a gönderilecek ilk kafilayı meydana getireceklerdir." Ayrıca teklif edilen madde, tasarısının devamında bulunan bir kural dışılık olarak 1 Mayıs 1923 tarihini beklemeden serbest bırakılmalarını kapsıyordu.(54)

Türk heyeti, bunların askere alınmalarından kuşkulandıklarından çekimsiz davranmakla beraber(55), bu istek ve teklif yeni bir madde olarak kabul edilmiştir.(4. madde)

c:Mübadele Kapsmı İçinde Olupta Mahkemelik ve Cezalı Olanların Durumu

Tasarının 5. sözleşmenin 6. maddesine göre "Mübadele edilecek halklara mensup bir kişinin herhangi bir nedenle olursa olsun, gidişine hiçbir engel çıkartılmayacaktır. Bir muhacir aleyhine hürriyeti kısıtlayıcı ceza ile kesin mahkumiyet varsa veya henüz kesinlik kazanmamış mahkumiyet yada ceza kovuşturması bulunduğu takdirde o muhacir, aleyhinde kovuşturma yapan ülke memurlarınca cezasını çekmek yada yargılanmak üzere göç edeceği ülkenin memurlarına teslim edilecektir." Bu teklif ve tasarıya itiraz olmamış iki tarafta kabul etmiştir.(56) Böylece mübadelelerin eksiksiz uygulanması için taraflar, mahkum ve suçluların cezasını kendileri vermekten feragat etmişlerdir.

d:Vatandaşlık (Uyrukluk) Konusu

Tasarının 8. maddesi olarak ele alınan vatandaşlık konusundaki teklif Göçmenler bilâhale önceki ve sonraki vatandaşlıklarını yitirecekler ve hangi ülkesinin topraklarına ayak basacakları anda bu ülkenin vatandaşlığını edinmiş olacaklar. Esasende iki tarafta bu teklifi kabul etmekte beraber, bir

eksikliğe dikkat çekilmiştir, o da daha önce göç edenlerin durumu konusu idi. Bu hususta şu teklif yapılmıştır; " İki ülkeden birini yada ötekini daha önce bırakıp gitmiş olan ve henüz yeni bir uyrukluk edinmemiş bulunan göçmenler, bu yeni uyrukluğu, işbu sözleşmenin imzası tarihinde edineceklerdir." (57) Bu teklifinde kabulüyle bu konu açıklığa kavuşmuştur.

e:Mübadele Kapsamı Dışında Bulunan Nüfusun Durumu:

Tasarının 15. sözleşmenin 16. maddesi, mübadele kapsamı dışında bulunanların durumunu da kapsamıştır. Bu madde, mübadele kapsamı dışında kalanlara isteğe bağlı göç etme izni verdiği gibi, mülkiyet haklarından serbestçe yararlanma, bulundukları yerde kalma veya geri dönme ve mallarını elden çıkarma, gibi haklarını da güvenceye almıştır. (58) Bu maddenin konumuzu ilgilendiren kısmı şu şekildedir; "...2. madde gereğince mübadele dışında tutulan bölgeler halkının bu bölgelerde kalmak veya tekrar oraya gelmek haklarına, Türkiye ve Yunanistan'da hürriyetlerinden ve tasarruf haklarından serbestçe yararlanmalarına hiçbir engel çıkarılmayacaktır. Bu hüküm mübadele dışında bırakılmış, bu bölgeler halkına ait malların başkasına bırakılması serbestliğini ve bu halk içinden Türkiye'yi yada Yunanistan'ı terketmek arzusunda bulunanların, kendi isteğiyle gidişini engellemek için bir neden olarak ileri sürülemeyecektir."

Aynı madde ile, göçlerin ilgili hükümetler ve Karma Komisyon'ca birlikte planlanması, mübadele edilecek halka gidiş tarihinden önce gitmeleri yada mallarını ellerinden çıkarmaları yolunda hiçbir baskı yapılmaması kararlaştırılmıştır. (59) Bu konularda fazla bir tartışma yapılmamış tasarı kabul edilmiştir. Madde şu şekildedir; "Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri iş bu sözleşme gereğince topraklarını terk zorunda kalan kişilere ve göçmenlerin gidecekleri ülkelere taşınmaları için gönderilecekleri limanlara yapılacak tebligata ilişkin bütün konularda 11. maddede yazılı Karma Komisyon'la anlaşacaklardır.

Yüksek akit taraflar değiştirilecek hareketleri için saptanan tarihten önce ülkeyi yada mallarını terketmek için ne doğrudan doğruya ve ne de dolayısıyla hiçbir baskı uygulamayacağını karşılıklı olarak yükümlenirler. Ayrıca ülkeyi terketen ya da terke edecek olan muhacirleri hiç bir vergi yada olağandışı harca tabi tutmamayı da taahhüt ederler..

f:Gerekli Yasal Değişikliklerin Yapılması ve Sözleşmenin Onaylanması:

Tasarının 17. sözleşmenin 18. maddesi ile Türk ve Yunan tarafı sözleşmenin uygulanması için yasalarında gerekli değişiklikleri yapmayı kabul etmişlerdir.(60)

Sözleşmenin şekli ve onaylanması konusunda ise, M. Montagna'nın, sözleşmenin onaylanma gerektirmesini mi, yoksa hükümetler arasında basit bir anlaşma biçiminde yapılmasını mı istedikleri yönündeki soruya, Yunan temsilci, Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin Barış Antlaşması'nın bütünleyici bir parçası olduğunu, açıkça belirten bir maddenin Barış Antlaşması'na konmasını istemiştir. Ayrıca, müttefik devlet temsilcilerinin komisyonda bulunmaları ve katılmaları da bu konuya ilgisiz olmadıklarını gösterdiğini söylemiştir.

M. De Lacroix, anlaşmaya yalnız Türk ve Yunan Hükümetleri'nin imzacı olmalarının zorunlu olduğunu iddia etmiştir. Türk ve Yunan temsilcileri anlaşmanın karşılıklı olarak onaylanmasını kabul etmişlerdir.

Komisyon başkanı M. Montagna, 19. madde için şu tasarıyı teklif etmiştir: "İşbu sözleşme, Türkiye, Yunanistan ve imzacı öteki devletler arasında yapılacak Barış Antlaşması'nın bütünleyici bir parçası sayılacak ve bunun böyle olduğu antlaşmanın özel bir maddesinde belirtilecektir."

M. De Lacroix, Sözleşmeyi yalnız Türkiye ile Yunanistan'ın imzalayacaklarını hatırlatmıştır. Ayrıca bu maddede, sözleşmenin barış antlaşması ile aynı güçte ve aynı değerde olduğunda belirtileceğini söylemiştir.

Sonuçta 19. madde şu şekilde kabul edilmiştir. "İşbu sözleşme, bağıtli yüksek taraflar bakımından, Türkiye ile yapılacak Barış Antlaşması'nın bir parçasıymış gibi, aynı güç ve aynı değerde sayılacaktır. İşbu sözleşme, söz konusu antlaşmanın bağıtli yüksek taraflarından her ikisince onaylanmasından hemen sonra yürürlüğe girecektir."

Bu sözleşme 30 Ocak 1923 günü İsviçre'nin Lozan kentinde Türkiye adına İsmet (İnönü), Rıza (Nur) ve Hasan (Saka) Beyler, Yunanistan adına Venizelos ile Caclamanoş tarafından imzalanmıştır.(61)

6:YUNANİSTAN MÜBADELE KONUSUNDA BOCALIYOR:

Nüfus Mübadelesi Alt Komisyonu nun oluşturulması konusunda da değindiğimiz gibi, Yunanistan'a göç eden Rumlar büyük sorun oluşturmuş, bu işi halletmekle Dr. Nansen görevlendirilmiştir. Türk tarafının, göç edenleri,

kesinlikle geri almayacağını bildirmesi üzerine de yine Yunanistan'ın isteğiyle nüfus mübadelesi Dr. Nansen tarafından teklif edilmiştir. Lozan'daki müzakerelerde Türk ve Yunan tarafı mübadelenin zorunlu veya isteğe bağlı olması konusunda razı olmalarına rağmen İngiliz delege Lord Curzon bunun zorunlu olması gerektiğini söylemiş ve bu teklifi her iki tarafta kabul etmiştir.(62)

Bu gerçeğe rağmen Yunan heyetinin bir ara mübadeleden vazgeçmek istediği görülmüştür. Ülke ve Askerlik Sorunları Komisyonu'nda Venizelos, zorunlu nüfus mübadelesi fikrini Yunan heyetinin tiksintiyle karşıladığını, ancak buna Türkiye'den kaçan göçmenlerin ortaya çıkardığı zorunluluk sebebiyle razı olduklarını söylemiştir.

Ayrıca Rum olsun Türk olsun mübadele kapsamına giren halklarında bunu istemediklerini söyleyip meselenin insani boyutuna değinmiş ve bu düşüncelerle Yunan heyetinin bazı şartlarla, zorunlu nüfus mübadelesinden vazgeçilmesine hazır olduğunu bildirmiş ve bir dizi şart sıralamıştır. Bu teklif Nüfus Mübadelesi Alt Komisyonu'na havale edilmiştir. Alt Komisyonda, Türk tarafı alt komisyonun bu konuda yetkisiz olduğunu bildirerek reddetmiştir.(63) Böylece Yunanistan'ın bu isteği sonuçsuz kalmıştır.

Venizelos konunun vehametine değinirken, Megola İdea'yı Yunanistan'ın tarihi yayılmacı siyasetini, Türk düşmanlığını, yerli Rumların ihanetini, Yunan Küçük Asya ordusunun zulmünü ve bütün bunların meydana getirdiği acıları, yıkıntıyı ve düşmanlığı hemen unutmuştur.(1) Tabi bu değişim uygulanmazsa Türkiye üzerindeki emellerinden vazgeçmeyecekleri ve bu azınlıkları sürekli kullanacakları da bir gerçektir.

Yunanistan'ın zorunlu mübadeleden vazgeçme istemesinin birden çok sebebi vardır. Bunlar: mübadele işleminin getireceği ağır ekonomik, sosyal ve siyasi yük, Yunan kamuoyunun mevcut ve gelecekte olabilecek tepkisi, Dünya kamuoyunun tepkisi ve belkide en önemli sebep Hellenizm sevdasıdır.

7. TEPKİLER:

Nüfus mübadelesi gibi zor bir uygulamanın, hemde zorunlu olarak uygulanma düşüncesi ve müzakereleri tepkilere sebep olmuştur. Bu tepki mübadeleye dahil olan hem iki taraf halkından hemde Dünya kamuoyundan gelmiştir. Nitekim bu uygulamanın zorunluluğuna inanmasalar bütün taraflar zorunlu mübadeleyi kabul etmezlerdi.

Özellikle Amerika'daki Rum-Yunan lobisinin etkisiyle Amerikan kamu oyu ve basını, basın içindede bilhassa Amerika'da en çok satılan yayın organı olan New York Times gazetesi, Lozan Barış Konferansı'nı yakından izlemiştir.(64)

Lozan'da İsmet Paşa tarafından, kararın Ankara Hükümeti'nce verildiğini açıklamasını kimi yayın organları "tarihin kara sayfası" olarak nitelemişlerdir. 1.000.000 insanı zorunlu göç gibi bir olayla karşı karşıya bırakmaya asla rastlanmadığını da yazmışlardır.(65) Oysa bu taraflı yayını yapanların, mübadele teklifinin ilk olarak Türklerden değil Dr. Nansen tarafından yapıldığını, zorunluluk teklifinde İngiliz temsilci Lord Curzon tarafından yapıldığını bilmeleri ve ona göre yayın yapmaları basın ahlaki açısından da bir zorunluluktur.

Selanik'in Müslüman Halkı da mübadele dışı bırakılmalarını istemişler, gerekçe olarak da bu bölgede çoğunlukta olduklarını ve bağımsızlık ilan edeceklerini ileri sürmüşlerdir.(66) Ancak takdir edilirki bu o dönemin şartlarında mümkün değildir.

II. BÖLÜM DİPNOTLARI:

- (1) Türk Ansiklopedisi: c.23 (Ankara 1976),89.
- (2) Seçil AKGÜN: a.g.m.248.
- (3) Seçil AKGÜN: a.g.m.248
- (4) Seçil AKGÜN:a.g.m.249. ;Baskın ORAN : a.g.e.,46.
- (5) Yunanlı bilim adamı Pr. Seferyadis, zorunluluk fikrinin ilk olarak İstanbul'da hükümet temsilcisi Hamit Bey'in Nansen'e söylediği gerekçesiyleCemil BİLSEL:a.g.e. 294.
- (6) Seha L. MERAY: a.g.e.t.l c.l k.l.115-116.
- (7) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.l, 119.
- (8) Seha L. MERAY: a.g.e. t.l c.l k.l, 120.
- (9) Seha L.MERAY:a.g.e. t.l c.l k.l, 121.
- (10) Seha L.MERAY:a.g.e. t.l c.l k.l, 121-124.
- (11) Mahmut GOLOĞLU: Milli Mücadele Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti, (Ankara, 1971), 23.
- (12) Mahmut GOLOĞLU:a.g.e.23
- (13) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii (Ankara, 1970),313-373.
- (14) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 313.
- (15) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 350.
- (16) Seha L. MERAY a.g.e. t.l c.l k.ii, 370.
- (17) Seçil AKGÜN: a.g.m.252.
- (18) Seha L. MERAY:a.g.e.t.l c.l k.ii, 313-372.
- (19) Seha L. MERAY: t.l c.l k.ii, 313-371.
- (20) Seha L. MERAY: a.g.e.t.l c.l k.ii, 382.
- (21) Seha L. MERAY:a.g.e.t.l c.l k.ii, 344.
- (22) Cemil BİLSEL:a.g.e.295.
- (23) Seçil AKGÜN:a.g.e.253.
- (24) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 323.
- (25) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 322.
- (26)T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI:Lozan Barış Antlaşması, Lozanda imzalanın Sözleşmeler Senetler, Barış Antlaşmasına Ekli Mektuplar, (Ankara, 1984),80-83.
- (27) Mehmet GÖNLÜBOL: Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası, (Ankara, 1973), 56.
- (28) Öntasarı görüşülürken, ilk kafilenin kim olacağı konusunda bir teklif yapılmış ve buteklif 4. madde olarak kabul edildiğinden öntasarının maddeleri, dördüncü maddeden itibaren birer madde kaymıştır.
- (29) T. C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI: a.g.e.80.
- (30) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 315-319.
- (31) T. C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI:a.g.e.91-92.
- (32) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 323.
- (33) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 356
- (34) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 356
- (35) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 332.
- (36) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 349

- (37) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 354.
(38) T. C.DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI: a.g.e.83.;Seha L. MERAY: Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler.t.ii c.ii (Ankara, 1973),93.
(39) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 318.
(40) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 342.
(41) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 319.
(42) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.i, 225.
(43) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 365.
(44) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 370.
(45) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 321-322.
(46) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 326.
(47) Seha L. MERAY: a.g.e. t.l c.l k.i, 209.
(48) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 340.
(49) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 368.
(50) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 350.
(51) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.ii, 93; T.C. DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI:a.g.e.83.
(52) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 383-384.
(53) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k. cii, 327.
(54) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 383-384.
(55) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 343.
(56) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 383.
(57) Seha L. MERAY:a.g.e.t.l.c.lk.ii,315;T.C. DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI: a.g.e.80.
(58) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 315-316.
(59) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 334.
(60) Seha L. MERAY: a.g.e. t.l c.l k.ii, 334.
(61) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 335.
(62) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.ii, 335,362.
(63) Seçil AKGÜN:a.g.m.249-250.
(64) Seha L. MERAY:a.g.e. t.l c.l k.i, 225-229.
(65) Seçil AKGÜN:a.g.m.251.
(66) Seçil AKGÜN:a.g.m.250.

III.BÖLÜM:

MÜBADELE SÖZLEŞMESİNİN UYGULAMAYA KONMASI VE UYGULAMA SIRASINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR:

A:MÜBADELE SÖZLEŞMESİ'NİN UYGULAMAYA KONMASI:

1:SÖZLEŞMENİN ONAYLANMASI VE YÜRÜLÜĞE GİRMESİ:

Lozan Barış Konferansı sırasında 30 Ocak 1923'de imzalanan, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi üzerinde, Dahiliye (İçişleri), Maliye, İktisat (Ekonomi) ve Sıhhiye ve Muaveneti İcimaliye (Sağlık ve Sosyal Dayanışma) vekillerinden kurulu özel bir encümen tarafından gerekli incelemeler yapılmıştır. Bu encümen, anlaşmanın onaylanması yürürlüğe girmesi ve uygulanma sureti konularında bir tasarı hazırlamıştır.

Konu Bakanlar Kurulu'nun (İcra Vekiller Heyeti)17 Temmuz 1923 tarihli toplantısında ele alınmış ve bir talimatname haline getirilmiştir.(1) Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, Lozan Barış Antlaşması ile birlikte 6 Ağustos 1924'de yürürlüğe girmiştir.(2)

2:KARMA KOMİSYONUN KURULMASI:

Bakanlar Kurulu'nun 17 temmuz 1923 tarihli toplantısında Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi ele alınmış ve Türk tarafına düşen yetki ve sorumluluklar kapsamında olmak üzere, kabul edilen talimatnameyle Karma Komisyon'un (Nüfus Mübadelesi Uluslararası Karma Komisyonu) kurulması, Komisyon'da Türkiye'yi temsil edecek delegeler ve görevlilerin seçimi ve bu kişilerin görevlerini tatbik konuları düzenlenmiştir.

Bu kapsamda, öncelikle mübadele sözleşmesini uygulayacak bir Karma Komisyon'un ve bu Karma Komisyon'un alacağı kararları uygulamak için yapılacak müracaatları değerlendirmek üzere, alt komisyonlar kurulacağı belirtilmiştir.

Bu Talimatname, Karma Komisyon'da Türkiye'yi temsil edecek delegeler ve müşavirlerin nasıl seçileceklerini belirtmiştir. Buna göre Karma Komisyon'dan dört Türk üyesi vardı: Dahiliye ve Muaveneti İcimaliye, İkinci

Dahiliye, üçüncüsü Evkaf, dördüncüsü Maliye Vekaletlerince seçilmesi, yanlarında Adliye ve İktisat Vekaletlerinden birer müşavir tayin olunması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, alt komisyonlardaki Türk üyelerin Sıhhiye ve Muavane-i İctimaiye Vekaleti'nce atanması esası kabul edilmiştir. Bu işleri yürütmek üzere Karma Komisyon emrine Sıhhiye Vekaleti'nce yeteri kadar memur tayin edilmeside kararlaştırılmıştır.

Karma Komisyon'da kararlar oy çokluğuyla alınacağından ve Türk üye sayısı çoğunluğu sağlamaya yeterli olmadığından, Türk üyelerin bu işleri bilen kişilerden seçilmesi ve bunlardan birinin reis seçilip, müzakere edilecek konuyu önce kendi aralarında görüşmeleri ve karara bağlamaları esas kabul edilmiştir. Ayrıca bunların yanına gerekli danışmanların atanması da kararlaştırılmıştır. Mübadele ile ilgili işlemleri yürütmek üzere Sıhhiye Vekaleti'nce bir Kalemîye ve Hesabiye heyeti atanmasıda kabul edilmiştir.

Bu talimatname ile, Karma Komisyon masraflarının Sıhhiye Vekaleti'nce, Sözleşme'ye uygun olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca masrafların kabul edilmesi, ödenmesi şekil ve usulleri de belirlenmiştir. Ayrıca mübadelenin maksadı belirtilmiş ve buna bağlı olarak kabul edilecek kişiler konusunda titizlik gösterilmesi istenmiştir.(3)

Mübadele Komisyonu çalışmalarına Ekim 1923 tarihinde başlamıştır. Bunu takip eden bir yıl içinde önemli bir engelle karşılaşmadan bir kısım Türk ve Rum Halk'ın mübadelesi sağlanmıştır. Ancak, bundan sonra özellikle ikinci madde ile belirlenen mübadeleden istisna olanların kapsamı konusu üzerinde önemli anlaşmazlıklar çıkmıştır.(4)

Başkanları tarafsız ülkelerden olmak üzere 11 alt komisyon kurulmuştur. Bu alt komisyonların dördüne Danimarkalı, üçüne Hollandalı, ikisine İsveçli, birine Norveçli, birincede İsveçli delegeler başkanlık etmiştir. Çalışmalarını da Göçmenleri Yerleştirme Komisyonu ile bağlantılı olarak yürütmüşlerdir.(5)

3. MÜBADELE İMAR VE İSKAN VEKALETİ (M.İ.İ.V.):

Nüfus Mübadelesi işini gereği gibi yerine getirmek maksadıyla özel bir kurum meydana getirme ihtiyacı hissedilmiştir. Bu işi yürütmek üzere bir başkanlık Mübadele İmar ve İskan Vekaleti kurulmuştur.

a:Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin Kurulması:

400.000 civarında bir nüfusun getirilmesi, yerleştirilmesi, arazi dağıtılması, iş imkanları sağlanması, kendi kendilerine yeterli hale gelene kadar iaşesinin temini gibi işlerin helede o dönemin şartları içinde ne derece zor olduğu tahmin edilebilir. İşte bunun farkında olan Türk devlet adamları ve Hükümet, mübadeleye dahil Müslüman Halkı korumak, kollamak ve memleketin iktisadi menfaatlerini korumak için(6) planlı, koordineli bir çalışma yapmak gerektiğini düşünmüşlerdir. Sadece bu işle ilgilenmek için özel bir kurum meydana getirilmesine karar verilmiştir.

Göçmenler işine o zamana kadar Sıhhiye ve Muavenet-i İltimaiye Vekaleti bakmıştır.(7) Ancak böylesine büyük bir işi bir vekaletin ve onun personelinin yetmeyeceği düşüncesinden yola çıkılarak ilk önce Hükümet tarafından İcra Vekiller Riyaseti'ne (başbakanlığa) bağlı bir "Mübadele ve İmar Müdüriyeti Umumiyesi" (Mübadele ve İmar Genel Müdürlüğü) kurulmasına karar verilmiş ve bu yönde hazırlanan bir kanun tasarısı meclise sunulmuştur. Bu müdüriyetin vasıtasıyla bütün bakanlıklar arasında koordinasyon sağlanması amaçlanmıştır. Şöyleki; teklif edilen tasarıya göre bu teşkilata, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye (Genelkurmay Başkanlığı), Müdafa-i Milliye (Milli Savunma), Dahiliye, Hariciye (Dışişleri), Maliye, İktisat ve Nafia (Tekel) Vekaletlerinden birer murahhas (aza-üye) alınacak ve Sıhhiye Vekaleti'ne bağlı olan İskan Müdüriyeti'de bu Genel Müdürlüğe bağlanacaktı. Bu şekilde bütün bakanlıklar arasında bir işbirliği ve koordinasyon kurulması planlanmıştır.

Bu tasarıya göre bu Genel Müdürlüğün teşkilatı şu şekilde olacaktı: Genel Müdürlüğe bağlı İskan Müdürlüğü ve bu müdürlüğe bağlı yedi şube, İmar Müdürlüğü ve bu müdürlüğe bağlı üç şube ile Evrak Şubesi olacaktı. Ayrıca Taşra teşkilatında kurulacaktı. Bu müdüriyete 3.350.447 lira tahsisatı ayrılması planlanmıştır.(8)

Hükümetin bir Genel Müdürlük kurulması tasarısı teklifine karşın Zonguldak Mebusu Turan Hilmi Bey iki adet Aydin Mehmed Marhar Bey ve arkadaşları 134 imzalı bir adet kanun teklif nazımlararak bu teklifi hükümetin üzere bir vekalet kurucasına şekillendirmişlerdir.

13 10 1923'te meclislerin Genel Kurulunda Turan Hilmi Bey ve Marhar Bey ile arkadaşlarının vekalet kurucası vekalet kanun teklifi

görüşülürken Müdürlük mü? Vekalet mi? kurulması gerektiği konusunda bir fikir tartışması yaşanmıştır.

Mebusların çoğunluğu ki, Mazhar Bey ve arkadaşlarının Vekalet kurulması yönündeki kanun teklifi 132 imzalıdır. Hatta Başvekil Fethi Bey konuşmasında; 132 imzalı bir tasarinin kanun mahiyetinde olduğunu söyleyerek bu çoğunluğa dikkat çekmiştir.(9) Vekalet kurulmasını savunan bu mebuslar vekalet kurulması yönündeki tekliflerine şu dayanakları göstermişlerdir; Birinci olarak, mübadele işlerinin yürütülmesinden bir vekil sorumlu olsun ki, işler daha iyi yürüsün ve karşılarında gerektiğinde hesap sorulacak bir muhatap bulunabilinsin. İkinci olarak, bir Genel Müdürlüğün kurulması ve İcra Vekilleri Riyaseti'ne bağlanmasına İcra Vekilleri Riyaseti'nin statü ve görevleri uygun değildir. Üçüncü olarak, benzer durumlarda Avrupalı büyük devletlerde de bakanlık kurulması yoluna gidilmiştir. Dördüncü olarak, devletin bir olağan görevleri vardır birde olağanüstü görevleri vardır, budurum da öyle bir durumdur ve bu durumda böyle bir vekalet bütün memurlara emredebilir.

Genel Müdürlük kurulmasını savunan hükümetin ise fikirlerinin dayanakları şunlardır; birinci olarak İmar ve iskan işleriyle uğraşan neredeyse müstakil bir vekalet vardır.(Sıhhiye ve Muavenet-i İltimaiye Vekaleti)Ancak bu Vekalet bir takım yetkiler istiyor, Gerekirse vali, komutan azletmek, emretmek, Nafia Vekaleti yetkilerine sahip olmak gibi. Oysa bir Vekaletin başka bir Vekalet personeline emir vermesi gibi bir durum devlet geleneğine aykırıdır. Zaten Genel Müdürlükte ilgili vekaletlerden birer murahhas bulunacağından bu koordine sağlanmış ve işler hızlandırılmış olacaktır.

Bu tartışmalardan sonra Başvekil ve hükümet tekliflerinde ısrar etmemişlerdir. Çoğunluğun isteğine uygun olarak Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin kurulması kabul edilmiştir.(10)

b:Mübadele İmar ve İskan Vekalet'nin Teşkilatı ve Bütçesi:

Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin kurulmasının kabul edilmesiyle (13 Ekim 1923) bu bakanlığın teşkilat ve bütçesi konusu Bakanlar Kurulu'nda ele alınmış ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra bir kanun teklifi halinde Meclise sunulmuştur. İlk mübadele İmar ve İskan Vekili olan Necati Bey tahsisat kanunun bir an önce kabul edilmesini Meclisten rica etmiştir. Kanun teklifi üzerinde fazla bir tartışma olmadan kabul edilmiştir.(11) Buna göre;

1923 senesi Bakanlık bütçesi 6.125.277 lira olarak kabul edilmiştir. Bunun, 6.000.000 lirası muhacirlerin nakil ve iâşesine, 125.000 lirası da geri teşkilatta bulunan memurların dört buçuk aylık maaşlarına ayrılmıştır.

Bu bütçe ve tahsisatın kabul edilmesiyle Bakanlık teşkilatıda otomatikman kabul edilmiş oldu. Bu tahsisatı gösteren cetvele göre teşkilat şu şekilde idi; Merkez teşkilatında bakan dışında, müşavir ve müdürler dahil 60 kişi, Taşra teşkilatında ise 10 müfettiş, 10 iâşe memuru, 10 sevkiyat ve nakliyat memuru, 10 iskan memuru, 10 muhasebeci, 15 katip, 81 seyyar memur, 20 taşra hademesi olmak üzere 166 kişi bulunuyordu. Bakanlığın toplam kadrosu 226 kişi olarak gösterilmiş ve kabul edilmiştir.(12)

Mübadele İmar ve İskan Vekaleti'nin başına kuruluşundan kaldırılmasına kadar üç vekil gelmiştir. Bunlar sırasıyla: Mustafa Necati, Mahmut Celal ve Refet Beylerdir.(13) Kısa sürede üç vekil değişmesi sağlıklı bir gelişme olmamıştır.

c:İskan ve İmar Komisyonları'nın Kuruluşu ve Görevleri:

İskan ve İmar Komisyonları, İcra Vekiller Heyeti'nin 29 Kasım 1923 tarihli toplantısında kabul edilen kararname ile kurulmuştur. Bu komisyonların kuruluş gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır; 30 Nisan 1913 tarihli İskanı Muhacirin Nizamnamesi,(Düzenleme-Kararname) 5 Haziran 1921 tarihli Muhacir ve Mültecilerin Sevk ve İdare Tarzları Hakkında Nizamname, 17 Temmuz 1923 tarihli Muaveneti İçtimaiye Komisyonlarının Kuruluş ve Vazifelerine dair talimatname ile Mübadele Sözleşmesi'nin uygulanmasına dair kararnameler ile belirlenen Mahalli Komisyonlar, ihtiyaca cevap vermediğinden ve birbirlerini tamamlayan uygulama için yalnız bir komisyon kurulması daha uygun görülmüş ve bu komisyonların kaldırılmasına, bunların yerine bütün vilayet ve kazalarda birer İskan ve İmar Komisyonu kurulması kararlaştırılmıştır.

Bu kararnameye göre; M.İ.İ.V.(Mübadele İmar ve İskan Vekaleti)'ne verilen görevleri üstlenmek üzere ve Vekalet'in çıkaracağı talimatnamelerin gerektireceği uygulamaları ifa için İmar ve İskan Komisyonları oluşturulacaktır. Bu Komisyonlar valî veya kaymakamlar başkanlığında üst düzey memur reisleri tarafından asgari beş kişiden oluşacak ve bu yerlerde M.İ.İ.V. mimbaka müdürlükleri varsa memurlarından birer kişi bu komisyonların tabî üyesi olacaktır.

Kaza komisyonları, Vilayet Komisyonlarına, bunlarda M.I.I.V.'ne bağlıdır. M.I.I.V. müfettişlerinden başka gereğinde maliye, mülkiye ve sıhhiye müfettişleri de bu Komisyonların mesai ve faaliyetlerini takip edebilecek ve merkeze bilgi verebilecekti. Kararların ekseriyetle alınması, eşitlik halinde başkanın bulunduğu tarafın görüşünün tercih edilmesi esas alınmıştır. Komisyonda alınan kararlar gereğince yapılacak uygulamalardan Vilayet Mıntika Müdürleri'nin yetkili olduğu kararlar hemen, açıklanması gereken konular Vekalet'ten izin alındıktan sonra uygulanacaktı. Mıntika Müdüriyetleri olduğu halde müdür bulunmuyorsa alınan kararlar kendilerine tebliğ edilmesi kararlaştırılmıştır.

İskan ve İmar komisyonları'nın, talimatnamelerle belirlenecek vazifeleri ifa için kendi aralarından, asgari üç üyeden oluşan encümenler kurabilmeleri, ancak bunların kararlarının komisyonca onaylanması şartı getirilmiştir.

Başlangıçta sayılan kanunlarla oluşturulan kurumlar kaldırılıp vazifeleri bu komisyonlara verilmiştir.(14)

d:M.I.I.V. Müfettişlerinin Vazife ve Yetkileri:

M.I.I.V. Müfettişlerinin vazife ve yetkileri, İcra Vekilleri Heyeti'nin 13.1. 1924 tarihli toplantısında kabul edilen kararname ile belirlenmiştir.(15)

Buna göre; Bu müfettişlerin M.I.I.V.'ne bağlı olup bakan adına teftiş ve soruşturma yapmaları, Vekalet'in bütün vazifeleri ile ilgili işleri takip etmeleri, her devir ve teftişten sonra rapor hazırlayıp sunmaları ve bütün bilgileride Vekalet'e bildirmeleri kararlaştırılmıştır.

Müfettişlerin ikamet yerleri Ankara olarak belirlenmiş olup gerektiğinde teftiş sahalarına gitmeleri esas alınmıştır. Müfettişler faaliyet ve mesaieleri hakkında cedveller düzenleyip Vekalet'e sunmakla yükümlü tutulmuşlardır.

Bu Müfettişlere, jandarma, polis dahil bütün memur ve asker yardım ve işlerini kolaylaştırmaya mecbur tutulmuştur. Bütün resmi evrakları isteme ve incelemeye yetkili kılındıkları gibi, bütün bilgileri bütün devlet dairelerinden isteyebilme, vermeyenleri M.I.I.V.'ne şikayette bulunabilme yetkisi verilmiştir. Ancak memurlara emir vermeyecek ve vazifelerine karışmayacak yalnızca tavsiyede bulunabileceklerdi.

Soruşturmada kesin olarak isten elçektirme gerekiyorsa elçektirmeleri ve bu durumdan Vekaleti ve memurun amirini haberdar etmeleri

kararlaştırılmıştır. Bu kararname ile ayrıca müfettişlerin görev ve yetkileri dışında çalışma usul ve şartları ile özlük hakları da belirlenmiştir.

4:MÜBADELE İMAR VE İSKAN KANUNU:(8 Kasım 1923, Kanun No:368)

Mübadele imar ve İskan Vekaleti'nin kurulmasından sonra, Bakanlar Kurulu 23.10.1923 tarihli toplantısında meclise sunulmak üzere bir Mübadele İmar ve İskan Kanunu tasarısını kabul etmiştir.

Meclis'te 1 Kasım 1923'de kanun tasarısı görüşülmeye başlanmıştır. Konunun aciliyeti göz önüne alınarak genel temayül üzerine hemen maddelerin müzakeresine geçilmiştir.

a:M.İ.İ.V.'nin Görev Kapsamı:

Tasarının 1. maddesi M.İ.İ.V.'nin görev kapsamını belirlediğinden, bütün gün bu maddenin müzakeresi ile geçmiştir. Bu müzakere esnasında; Daha önceden göç eden muhacirlerin durumu, mübadele kapsamı dışında geleceklerin durumu, doğudan gelen muhacirlerin durumu, memleketin bütününün imarı, gelecek göçmenlere yapılacak iaşe yardımının süresi, iskanın planlı ve fenne göre yapılması, yerleşimin dağınıklığı sebebiyle düzenli bir kyleşme siyasetinin izlenmesi konuları gündeme gelmiştir. Bu konulara yönelik verilen değişiklik nergeleri göz önüne alınarak yeniden getirilmek üzere İmar Encümeni'ne sevk edilmiştir.

Bir sonraki oturumda değiştirilmiş olarak gelen madde tasarısında u-fak değişiklikler yapılarak kabul edilmiştir.(16) Maddenin son şekli şöyledir: "M.İ.İ.V. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'ne bağlı olarak halkın nakil, ibate, iskanlarına ve bunlardan ihtiyacı olanların iskelelerde, yollarda ve iskanlarından itibaren azami 2 ay olmak üzere mahallerindeki iaşelerine memurdur." Ayrıca 1912'den beri iskan muamelesi görmemiş olan muhacirler, mültecilerle aşiretlerin ve bundan sonra Hükümetçe kabul edilecek muhacirlerin, tahrip edilmiş mahaller ahalisinden meskenleri yanmış, yıkılmış olanların iskan ve kalkındırılmasına, iskan mntikalarının tayinine ve memleketin harap olan mahallerinin imarı vesilelerini hazırlama ve fenine de memur kılınmıştır.(17)

Daha sonra, uygulama esnasında iki ay iaşenin yeterli olmayacağı anlaşılmış ve ihtiyacı olanların iaşesine devam edilmesi yönünde bu maddeye

ek madde çıkarılmıştır. Bununla yardıma muhtaç, kimsesiz, dul, yetim ve acizleri üretken hale getirene kadar veya gerekli kurumlara yerleştirene kadar işlerine devam edilmesi kararlaştırılmıştır.(18)

b: Olağanüstü Yetkiler:

2.ve 3. maddeler ile M.I.I.V.'ne mübadele işlerinin yürütülmesi için bir takım olağanüstü yetkiler verilmiştir. Ancak özellikle 2. madde müzakere edilirken bu maddenin hukukiliği üzerinde itirazlar olmuşsa da fazla tartışma olmadan ilgili maddeler kabul edilmiştir. Buna göre 2. madde ile M.I.I.V. vazifesini ifa konusunda, mülki ve askeri vasıtaları ve bütün devlet teşkilatından faydalanmaya yetkili kılınmıştır. Bütün devlet görevlileri emirlere itaate mecbur kılınmış, aksine hareket edenlerin en ağır cezalara çarptırılacakları belirtilmiştir. 3. madde ile de M.I.I.V. vazifelerinin ifası gereğince lüzumu kadar tali heyetler kurabilmesi kabul edilmiştir. 7. madde de M.I.I.V.'ne lüzumu kadar uzman alma, memur tayin etme, ve gerekirse ücretli memur istihdam etme yetkileri vermiştir.

4. madde ile, Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaleti'ne bağlı olan İskan Müdüriyeti'nin kaldırılmasını ve bu müdüriyet ile Dahiliye Vekaleti'ne bağlı İskan-ı Aşayir ve Muhacirin (Aşiretler ve Muhacirler İskan) Genel Müdürlüğü'nün bütün hizmetlileri, evrakları ve malzemelerinin M.I.I.V.'ne devredilmesi kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak bütçesi Vekalet'e devredilmiştir.(19) Ayrıca 8. madde ile terkedilmiş bütün mallar M.I.I.V. emrine verilmiştir.

c: Mali Konular:

5. Madde ile M.I.I.V.'nin bütçesi belirlenmiştir. Buna göre; Maliye Vekaleti 3.000.000 liraya kadar avanslar verebilmesi ve bu avansların, Genel Muhasebe Usul Kanunu'nun 13, 32 ve 34. maddeleri hükümlerinden istisna tutulması kararlaştırılmıştır.(20) Ayrıca maliyeyi ilgilendiren konularda Muvazeneyi Maliye Encümeni incelemeye bulunmuş ve gerekli düzeltmelerde bulunduğundan sonra bu maddeler kabul edilmiştir.(21)

Terkedilmiş olan bütün malların M.I.I.V. emrine verilmesini öngören 8. madde konusunda uzun tartışmalar yaşanmış, bir takım değişiklik önergesi verilmiştir. Bu değişiklik tekliflerinin bir kısmının dikkate alınmasına karar

verilmiş ve bu önerilerin dikkate alınarak değiştirilen madde tasarısında itiraz hakkı verilmesi değişikliği ile bu madde kabul edilmiştir. Bu şekilde terkedilen bütün mallar mübadele uygulamasını kolaylaştırmak için M.I.I.V. emrine verilmiştir. Vekalet bu malları muhacirlere veya meskenleri yakılıp yıkılanlara dağıtmaya, kiralamaya ve benzeri suretlerle üçüncü şahıslar tarafından işgal edilmiş olanları tahliye yetkili kılınmıştır. Ancak mağdur olanların mağduriyetinin giderilmesi ve bunun usulleride belirlenmiştir.(22) Kira bedelini peşin olarak ödemiş olanların, kira bedelinin kalan kısmı Maliye Vekaleti'nce geri ödenmesi ve eğer eve ilave yapmışsa bununda bedelinin hesaplanarak ödenmesi karar altına alınmıştır. Ayrıca uygulama esnasında 8. maddenin muhtevası hususunda ihtilaf çıkmış, "muhtacin" ve "idareten tahliye" tabirlerinin kapsamı konusunda bir madde tefsiride yapılmıştır.(23)

Kanunun 11. maddesi ile devletçe verilecek teminat mukabilinde bir İmar Bankası kurulmasına M.I.I.V. yetkili kılınmıştır. Ayrıca 12. Madde ile 1912'den itibaren yapılmış ve yapılacak, gelir getiren kurumlara, belediye ve özel idare payları hariç vergi muafiyeti getirilmiştir. Buna göre: meskenlerden 1924'den 1933 sonuna kadar, diğer emlak için ise 1924'den 1928 yılına kadar vergi alınmayacaktı. Bu muafiyet 1918'den sonra savaş hali nedeniyle yıkılıp yapılan yerleride kapsıyordu. Ayrıca tahrip edilmiş bölgelerde bulunan fabrika ve tezgahları yeniden kurmak için getirilecek makina ve aletlerde gümrük vergisinden muaf tutulmuştur.

13. madde ile yabancı İnşaat firmalarının yapacağı inşaatların bedelini fertler ödeyemezse, Devletin ödemesi kabul edilmiştir. Bu şekilde yabancı şirketlerin Türkiye'de etkin hale gelmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Tahrip edilmiş bölgelerde bulunan halkın müracaatı üzerine ispat etmeleri şartıyla yeni- den tapu verilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu kanuna göre M.I.I.V. müfettişlerinin harcırahının 10 Kasım 1919 tarihli kararnamenin 1. maddesinde belirtilen şekilde olması kabul edilmiştir. Yine bu kanuna göre M.I.I.V.'ne tayin edilecek memurların kendi bakanlıklarına bağlı özlük haklarının saklı olmasında kararlaştırılmıştır. Kanunda, hükümlerin tatbik şekillerinin ayrıca düzenlenecek talimatnamelerle tayin edileceği kaydedilmiştir.

d:M.I.I.V.'nin Diğer Görevleri:

Bu kanun, M.I.I.V.'ne 1912'den itibaren yerleştirilmiş olan muhacirleri iki sene zarfında durum ve sanatlarına göre gereken mıntıkaya nakil ve yerleştirme yetkisi vermiştir. Bu madde tasarısı mecliste görüşülürken, bu şekilde bir hükümle muhacirlerin huzursuz edileceği görüşü ileri sürülmüştür. Ayrıca tasarıda başlangıç tarihi 1919 iken yapılan müzakereler sonucu 1912 olarak kabul edilmesi uygun görülmüştür.

5:MÜBADELE İMAR VE İSKAN VEKALETİNİN KALDIRILMASI:

M.I.I.V. Mecliste 11 Aralık 1924'de kabul edilen ve 7 Ocak 1925 tarih ve 81 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilen kanunla kaldırılarak hak ve vazifeleri Dahiliye Vekaleti'ne devrolunmuştur.

Bu işlerin Dahiliye Vekaleti'ne bağlı İskan Genel Müdürlüğü vasıtasıyla yapılması kabul edilmiştir. Aynı kanunla, İskan Genel Müdürlüğü'nün kadro ve vazifelerini Dahiliye Vekaleti'nin kurması kabul edilmiştir. Ayrıca M.I.I.V.'nin kurulmasına dair 2 Haziran 1926 ve 13 Ekim 1923 tarihli kanun hükümleri de feshedilmiştir.(24)

B:MÜBADELE UYGULAMA ESNASINDA KARŞILAŞILAN SİYASİ SORUNLAR:

1:İSTANBUL RUMLARI VE ETABLİ SORUNU:

Mübadelenin uygulanması sürecinde karşılaşılan en önemli siyasi sorun "İstanbul Rumları" daha doğrusu "Etabli" teriminin kapsamı konusunda çıkmıştır. "Etabli" kelime anlamı olarak, yerleşik, yerleşmiş bulunan, yerli anlamına gelmektedir. Bilindiği gibi Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde; 1912 Kanunu'na göre sınırlandırılmış olan İstanbul Belediye sınırları içerisinde 30 Ekim 1918'den önce yerleşmiş olan bütün Rumlar mübadele uygulamasının dışında tutulacaklardı. Ancak bu madde Türk ve Yunan taraflarınca farklı şekillerde yorumlanmıştır. Türk tarafının bakış açısına göre İstanbul'da 30 Ekim 1918'den önce yerleşmiş olan kişilerin tespiti Türk kanunlarına göre yapılmalıydı.

Türk Nüfus Kanunu'na göre iki kısım halk vardır; Birincisi, bir yerde doğan ve orada oturan kimselerdir. Bunlara yerli (Etabli) denir. İkincisi ise, bulunduğu memlekette doğmayıp yalnız o memlekete sonradan gelip yerleşenlerdir. Bunlara da yabancı denir. Yabancılar geldikleri memlekete kayıtlarını nakletmedikçe hiçbir şekilde yerli kabul edilemezler.

Lozan Antlaşması'nın tabiiyete dair maddelerin müzakeresinde "Yerleşmiş" tabirinin anlamı, Türk üyeler tarafından sorulmuş, Fransız hukuk müşaviri Türk tarafının bu konudaki görüşüne uygun meseleyi izah etmiştir. Ancak Yunan tarafı bu izahın "Tabiiyet" konusunda söylendiği için bu konuya dayanak teşkil edemeyeceğini iddia etmişlerdir.

Yunan tarafının bakışına göre ise, Etabli, yerleşmiş demektir. Yerleşmiş, bir yerde fiilen oturan demektir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinden gelmiş senelerdir İstanbul'da oturan kimseleri yerleşmiş kabul etmemek doğru değildir. Türk ve Yunan kanunları burada geçerli olamazlar. Burada uluslararası bir antlaşma olan Mübadele Sözleşmesi söz konusudur. Uluslararası bir antlaşma, dahili bir kanun ile kayıt altına alınamaz. Bu antlaşmada Türk ve Yunan kanunlarına bu konuda atıf yapılmadığından Etabli kelimesinin herhangi bir kanuna bağlı kalınmaksızın yorumlanması gerekmektedir. Dolayısıyla Yunanistan bu düşünce ve gerekçelerle, 30 Ekim 1918'den önce İstanbul'a gelmiş Rumlar'ın istisnasız mübadele dışı tutulmasını yani "Etabli" kabul edilmesini savunmuştur.

Görüldüğü gibi mesele Yunanistan'ın İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla Rum bırakmak istemesinden kaynaklanmıştır.

Bu konu ile ilgili olarak İcra Vekiller Heyeti 10 Şubat 1924 tarihli toplantısında bir kararname kabul etmiştir. Bu kararnameye göre; Nüfus, yerli ve misafir olmak üzere ikiye ayrılır. Bu sebeple misafir olanlar mübadeleyle dahildir. Yabancı sicil defterlerine kayıtlı olanlarla yerli esas defterlerinde kayıtları bulunmayan Rumlar İstanbul'da yerleşmiş kabul olunmayacaklardır. Ayrıca 30 Ekim 1918'den sonra defterlere kaydolanlar da mübadeleyle dahil olacaklardır.(25)

Etabli konusundaki bu anlayış farklılığına Karma Komisyon'da da bir çözüm bulunulamayınca, mesele, Milletler Cemiyeti'nin çözümüne bırakıldı. Milletler Cemiyeti ise, mesele'nin hukuki boyutunu dikkate alarak "Milletler arası Daimi Adalet Divanı" tarafından görüşülmesini tavsiye etmiş ve "İstila-i mütalaa" istemiştir. Divan, özet olarak şu mütalaa'yı vermiştir, "İstila-i mütalaa" (Etablis) deyiimi daimilik vasfı tasnif etmekte ve ilmi bir durum ifade

etmektedir. 2:"İstabil'un Rum Ahalisi" deyimi ile kastedilen şahısların Sözleşme gereğince sakin bulunmuş sayılmaları ve mübadele dışında bırakılmaları için, İstanbul Şehri'nin 1912 Kanunu ile belirlenen Belediye sınırları içinde bulunmaları, ayrıca her ne şekilde olursa olsun 30 Ekim 1918'den önce gelmeleri ve orada daimi olarak oturmak niyetinde bulunmaları gerekmektedir.(26)

"Etabli Meselesi" Divan'ın verdiği "İstışari Mütalaa" ile hukuki yoldan çözülememiştir. Meselenin çözümlenememesi Türk - Yunan ilişkilerini gerginleştirmiştir. Sözleşme'nin uygulanmasında diğer konularda da sorunlar çıkabiliyor ve bunlarda gerginliği dahada artırıyordu. Bu durumda Batı Trakya'daki Türkler'in ve buna mukabil İstanbul'da bulunan Rumlar'ın mallarına karşılıklı olarak el konmuştur. Meselelere çözüm bulma amacıyla 1 Aralık 1926 tarihli Türk - Yunan Etabli Antlaşması imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma da meselelerin çözümüne yeterli olmamış ve bu anlaşmanın uygulanmasında beliren anlaşmazlıklar, iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. 1930 yılında yapılan Ankara Antlaşması ile meseleye gerçek bir çözüm yolu bulunabilmiştir.

10 Haziran 1930 tarihinde Ankara'da imzalanan antlaşma ile "Etabli" sözüne açıklık kazandırılmıştır. İstanbul'a geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun mübadele kapsamı dışında tutulan İstanbul Beledi'yesi sınırları içinde Ağustos 1929 tarihi itibarıyla halen bulunan, Türk tabiiyetindeki tüm Orta- dox Rumlar'a Etabli sıfatı tanınmıştır. Bu sıfat İstanbul'u Türk pasaportu ile terkeden gayri mübadillere ve aile reisi "Etabli" olanların bakmakla yükümlü olduğu kişilere de tanınmıştır. Ayrıca "Etabli" sayılan aile reisleri halen İstanbul dışında bulunsalar da eşleri kız ve erkek küçük çocukları bulundukları yerleri terke zorlanmayacaktır. Reşit olan "Etabli" erkeklerin dul olan analarında "Etabli" kabul edilmiştir. Bununla beraber halen İstanbul'da bulunmayan ve burayı pasaportsuz olarak terkedenlerin geri dönmeleri kabul edilmiştir.(27)

2:PATRİK SORUNU:

Etabli sorununun parçası niteliğinde olan bir Patrik meselesi ortaya çıkmıştır. Sorun şöyle gelişmiştir; 1924 sonlarında Patrik tayin edilen Arapoğlu Konstantin Efendi aslen İstanbul Rumu değildi, yani "Etabli" sıfatını taşımıyordu ve bu sebeple mübadelesi gerekiyordu.

Karma Komisyon'un altıncı Tali Komisyon'unda Terkos Metropolitisi Arapoğlu Konstantin Efendi'nin mübadillere dahil olduğu kabul edilmiştir. Buna rağmen Yunan murahhaslarının talebi üzerine konunun Büyük Komisyon'da müzakeresi de kabul edilmiştir.

Patrik tayin eden Metropolitler Meclisi, Arapoğlu Konstantin'in bu durumunu bildikleri, hatta durumdan heberdar edildikleri halde, kasten bu kişiyi Patrik tayin etmişlerdir. Bu hareketle, Mübadele Sözleşmesi'nde bir gedik açmak istemişlerdir. Mübadele Komisyonu ise Yunan murahhaslarının katılımlıyla bu kişinin bir fert olarak Mübadil vasfını taşıdığını bildirmiştir. Ancak, metropolitliği açısından bakıldığında hakkında karar vermenin Komisyon'un yetkisi dışında olduğuna karar vermiştir.

Türk tarafı Mübadele Sözleşmesi'nde bir kişinin işgal ettiği makam dolayısıyla zorunlu mübadeleden istisna tutulacağına dair bir kayıt olmadığından ve Mübadele Komisyonu'nun mübadiller hakkında ancak fert itibarıyla karar vermeye yetkili olduğundan, Komisyon'un Arapoğlu Konstantin Efendi'nin fert itibarıyla mübadil olduğu yolunda vermiş olduğu karar esas alınarak mübadeleye tabi tutulmuştur. Bu uygulamanın haksızlığı konusunda Mübadele Komisyonu veya üyelerince hiçbir şikayet sözkonusu olmamıştır.

Bu uygulama, Yunanistan'da büyük infial meydana getirmiştir. Yunan Hükümeti savaş tehlikesi meydana geldiğini iddia ederek, Milletler Cemiyeti'ne müracaat etmiştir. Konuyu Lahey Adalet Divanı'na götürmek istemiştir. Ülkesinde mitingler tertip eden Yunan Hükümeti terhisleri de durdurmuştur. Buna karşın Türk hükümeti uygulamada haklı olduğunu vurgulayarak, konunun kendi iç sorunu olduğunu bildirip kararlı bir tutum izlemiş, müzakereyi dahi kabul etmemiştir. Bu kararlı tutum karşısında Yunan Hükümeti savaşı göze alamamıştır. Böylece Mübadele Sözleşmesi'nde bir gedik açmaya yönelik bu teşebbüs sonuçsuz kalmıştır.(28)

Patrik meselesi Arapoğlu Konstantin Efendi'nin, 19 Mayıs 1925'te görevden çekilmesi ve yerine "Yasli Georgiades"i seçilmesiyle hallolmuştur.(29)

2. MÜBADELE İÇİ KÖRÜKLEME

Bu iç sorunlar, Yunan tarafı için en büyük tehlike olan iç sorundur. İç sorunlar, Yunan Hükümeti'nin Milletler Cemiyeti'ne de başvurmasını önler. İç sorunlar, Yunan Hükümeti'nin, Yunanistan'da meydana gelen iç sorunları da çözmeden, Türk-Yunan ilişkileri için

gerginleşmiştir. Bu gerginliğin bir sonucu olarak Yunanistan, Batı Trakya'daki Türkler'in mallarına el koyarak İstanbul'dan gelen Rumları buralara yerleştirmiştir. Bunun üzerine Türk Hükümeti mukabelede bulunarak İstanbul'daki Rumlar'ın mallarına el koymuştur. Böylece Yunan Hükümeti'nin giriştiği teşebbüs karşı tepki ve tedbire yol açmış bu da anlaşmazlık ve gerginliği daha da artırmıştır.(30)

1 Aralık 1926'da imzalanan Atina İtilafnamesi ile meseleye barışçı çözüm bulunabilmektedir. T.B.M.M.'inde kabul edilen bir kanunla "Memleketlerinde Türk tebası hakkında savaş kanun ve tedbirleri kaldırılmış veya kaldırılacak olanların, karşılık olarak Türkiye'deki tedbirlerin kaldırılmasına Vekiller Heyeti yetkilidir." (31) denerek normale dönüş sağlanmıştır.

4:BATI TRAKYA TÜRKLERİ :

Mübadele uygulamasının başlamasından önce, uygulama sırasında ve sonrasında Batı Trakya Türkleri, Türkiye ile Yunanistan arasında önemli bir sorun olagelmıştır. Yunan Hükümeti zorda kaldıkça veya fırsatını buldukça Batı Trakya Türkleri aleyhine gayri hukuki ve insani uygulamalara girişmiştir. Batı Trakya Türk Halkı sürekli olarak İstanbul Rumları ile karşılaştırılmış, her sorun ve anlaşmazlıkta onlar zor durumda bırakılmışlardır.

Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin iki istisnasından birisi Batı Trakya Türkleri idi. Daha mübadele uygulaması başlamadan Yunanistan'daki Türkler'in mallarına karşı müsadere ve Türkler'e karşı zulüm ve baskı yapma yoluna gidilmiştir. Baş murahhas olan Tevfik Rüştü Bey, bu durumu Karma Komisyon'da protesto etmiştir. Yunan murahhasları ise, Türkler'in mülki haklarına yönelik tasarrufların mesken bulunmamasından, Rum muhacirlerin iskani zorunluluğundan kaynaklandığını bildirmişlerdir.(32) Karma Komisyon bu konuda Yunanlılar'ın 7 Ekimden beri müsadere ettikleri Müslüman emlakinin aynen iadesine, bu mümkün olmazsa bedelinin onaylatılmasına karar vermiştir.(33)

Mübadele uygulaması sırasında, gerek Etabli Sorunu'ndan kaynaklanan gerginlikler, gerek diğer sorunlardan doğan gerginlikler sonucu Yunanistan genelinde Türkler'in mallarına el koyma yoluna gitmiştir. Yapılan bu zulümler tabii olarak TBMM gündemine gelmiştir. Muğla mebusu Şükrü Kaya Bey, Batı Trakya Türkleri'ne yapılan zulümler konusunda; "Müslümanları

kurtarmak için Yunanistan'la bir Mübadele Mukavelesi yapmıştık. Bununla Batı Trakya Türkleri'nin, hakkını, namusunu, ırzını doğrudan doğruya kefalet altına almışızdır... bunun mesuliyeti doğrudan bize aittir." diyerek hem bu zulümlere isyan etmiş, hemde Türk tarafının duygu, düşünce ve sorumluluğunu dile getirmiştir. İsmet Paşa ise, gerekli uyarının yapıldığını Lozan Antlaşması'nı imzalayan devletlere bir protesto notası verilerek dikkatlerinin çekildiğini bildirmiştir.(34)

Türkiye ile Yunanistan arasındaki 1924, 1925 yıllarında yaşanan gerginlik, karşılıklı azınlıkların mallarına el koyma işleminden sonra 1 Aralık 1926'da Atina'da bir antlaşma imzalanılmıştır. Bu antlaşmanın 9. maddesine göre, Batı Trakya köy ve kentlerindeki mülkler bir ay içinde sahiplerine geri verilecekti. Ayrıca bu antlaşma, Lozan'dan önce veya sonra Batı Trakya'daki Müslüman malları ile ilgili olarak alınmış bütün "istisnai" karar ve önlemlerin kaldırılmasını, kamulaştırılmış malların ise geri verilmesini karar altına almıştır.(35)

1926 Antlaşması'ndan sonrada iki ülke arasında dostluk ve barış sağlanamamıştır. Ancak iki tarafında sağduyulu tutumuyla, sorunları artık kesin çözüme ulaştırılması amacıyla 10 Haziran 1930'da Ankara Mukavelesi imzalanmıştır. Bu anlaşmanın 6. bölümü "Batı Trakya Türkleri'nin malları" ile ilgilidir. Bu bölümde B. Trakya'ya geliş tarihleri ne olursa olsun halen burada mevcut bulunan Müslüman Yunan yurttaşlarına "Etabli" (Yerleşik) sıfatı tanınmıştır. Böylece bu kişiler, mübadele kapsamı dışında tutulmuşlar ve yasal haklarına kavuşmuş oldular. Daha önce yapılan sözleşme ve anlaşmaların "Etabli"lere tanıdığı hakların kullanılmasını engellemiş olan bütün önlemlerin kaldırılması ve bu kişilere arazi alma ve satma hakkının verilmeside kararlaştırılmıştır.

Bütün bu olumlu hükümlere karşın, Batı Trakya'ya Yunan Hükümeti tarafından Müslümanlar'ın mülklerini işgal ederek yerleştirilmiş bulunan Rumlar'ı yerlerinden çıkarmak sözkonusu olamayacağından, anlaşma gereği mülkiyetlerinin Yunanistan'a geçmesi, buna karşılık bu kişilerin haklarını tazmin için Yunanistan'ın 150.000 İngiliz Lirası ödemesi kararlaştırılmıştır.

Anlaşmada Batı Trakya Müslümanları'nın malları üzerine getirilmiş bütün önem ve hacizlerin kaldırılacağından söz edilmektedir. Buna karşın Anlaşmanın "özel hükümler" bölümünde; sözü edilen gayri menkullerin sahiplerine geri verilmesi imkansız ise, Karma Komisyon'un bu imkansızlığı belirlenmesiyle bu malların Yunan Hükümeti'ne geçmesi ve bu hükümetin bu

malları tazmin etmesi hükmü getirilmiştir. Böylece Yunanistan'a mübadele dışı kalmış Türkler'in mallarını tazminat vererek Rumlar'a mal etmenin yolu açılmıştır. Ancak, bu tarihten sonra mülkiyeti Yunanistan'a geçmeyen mallara hiçbir şekilde sınırlama ve elkoymanın mümkün olamayacağı ve bunlardan sahiplerinin istedikleri gibi yararlanacağı hükmü getirilmiştir.(36)

Nüfus Mübadelesi ve Etabli Sorunu, Karma Komisyon'un kaldırılmasıyla ilgili olarak yapılan 9 Aralık 1933'de yapılan anlaşma ile sona ermiştir. Ancak Batı Trakya Türkleri meselesi sürekli, ancak zaman zaman alevlenerek devam etmiştir ve etmektedir.

5:1926 ATINA ANTLAŞMASI:

Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi'nin uygulanması esnasında karşılaşılan problem ve anlaşmazlıklar gerginliği artırmış ve durum azınlıkların mallarına el koymaya kadar götürülmüştür. Ancak 1 Aralık 1926'da Atina'da yapılan bir anlaşma ile gerginlik, bir savaşa dönüşmeden barışçı bir çözüm yolu ile giderilebilmiştir.

Atina İtilafnamesi, TBMM de görüşülerek 5 mart 1927'de 987 sayılı kanunla onaylanmıştır. Ayrıca onay belgeleri 23 Haziran 1927'de Atina'da teati edilmiştir.(37) Atina İtilafnamesi'nde ağırlıklı olarak el konan mallar konusu ele alınmış ve çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

6:1930 ANKARA ANTLAŞMASI:

1926 yılında imzalanan Atina İtilafnamesi'nden sonra iki ülke arasındaki sorunların bitmediği, hatta giderek sertleştiği ve bir silahlanmanın başladığı görülmüştür. Fakat tecrübeli devlet adamı Venizelos'un Yunan Meclisi'nde yaptığı barışçı bir konuşma ve Türk Hükümeti'nin buna olumlu yaklaşımı sonucu gergin hava yumuşamıştır. Bu olumlu havada Nüfus Mübadelesi uygulamasından doğan sorunların çözümü için 10 Haziran 1930'da Ankara Mukavelesini imzalanmıştır.

Bu anlaşmanın imzalanmasında, 1926 Atina İtilafnamesi'nin mübadeleden doğan bütün meseleleri halledememesi ve ortaya çıkan sorunları halletmek için yapılmış olmakla beraber, barışa giden sürecin gelişmesini sağlayan iki unsur vardır. Bunlar; Venizeios ve Atatürk'ün barışçı tutum ve çabaları ile Dünya siyasetinde İtalya'nın oynadığı roldür. İtalya bir

Doğu Akdeniz ittifakı kurmak istemiştir. Nitekim İtalya, bu anlaşmanın yapılmasında büyük çaba sarfetmiştir. Bu antlaşma TBMM.'de onaylanmış, Atina'da teati edildikten sonra 24 Temmuz 1930 tarihinde yürürlüğe girmiştir.(38)

1926 Atina İtilafnamesi'nde olduğu gibi 1930 Ankara Mukavelesnamesi'nde de ağırlıklı olarak ekonomik meseleler ele alınmıştır. Atatürk bu gerçeği büyük Nutuk'ta; "O günden beri (Lozan) paraya müteallik meselelerinin hallinin tevhit ettiği büyük zorluklara rağmen ..." diyerek dile getirmiştir.(39) Mübadele uygulamasının getirdiği büyük ekonomik yük göz önüne alındığında bu durumun normal olduğu söylenebilir.

1930 Ankara Mukavelesnamesi'nin bir önemli yönüde şudur; Bu anlaşma Lozan'dan kalan önemli bir uyuşmazlığı hallederek iki komşu devlet arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem açmıştır. Antlaşma'nın tasdiki Meclis'de hararetli tartışmalara sebep olmakla beraber üyelerin büyük bir çoğunluğunun oyuyla kabul edilmiştir.(40)

a:Antlaşmaya Yapılan Eleştiriler :

TBMM.'de yapılan görüşmelerde ağır eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler genelde şu noktalarda olmuştur; Öncelikle Etabli meselesinde çok esnek davranılmış, İstanbul'daki Mübadil olması gereken Rumlar da Etabli kabul edilmiştir. Mülkiyet edinme hakları kabul edilmiş karşılığında sadece 125.000 İngiliz Lirası Gayr-i Mübadiller'e dağıtılmak üzere tahsis edilmiştir, oysa bu miktar Yunanistan'da kalan Türk mallarının yalnız bir yıllık kirası kadardır.

Türkler'in bıraktığı mallar daha çoktur, çünkü; buradan göçeden Türkler çiftçidir ve çiftlik sahipleridir. Ayrıca, Anadolu'da kalan Rum malları yanmış yıkılmış kullanılmaz durumdadır.

Yunan tebaasına Türkiye'de mülk edinme hakkı verilirken Türk tebaasına Yunanistan'da bu hak verilmemiştir. Hükümet'in, genel menfaatler doğrultusunda taviz verildiği yolundaki savunmasına karşılık olarak ta; Neden hep biz tavizde bulunuyoruz da, onlar taviz vermiyor? şeklinde itirazlar yapılmıştır. Bu yoğun eleştirilere rağmen antlaşma 247 katılımcıdan 230'unun kabul oyuyla onaylanmıştır.(41)

C:MÜBADİLLERİN NAKLEDİLMESİ, YOL ŞARTLARI, KABUL VE YERLEŞTİRİLMELERİ:

1:MÜBADİLLERİN NAKLEDİLMESİ VE YOL ŞARTLARI:

Mübadillerin karşılaştıkları en önemli zorluklardan birisi yolculuktur. O zamanın şartlarında ev halkıyla, eşyalarıyla nakledilmeleri büyük bir güçlük teşkil etmiştir.

Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin onaylanması ve yürürlüğe girmesi konusunda çıkarılan kanunda; Müslüman Halkı getirmeye Yunan Hükümeti görevli olmakla beraber, getirememesi durumunda muhacirleri sefaletten kurtarmak için Sosyal Dayanışma Vekaleti'nin emrinde iki vapur bulundurulmasının Müdafa-i Milliye Vekaleti'ne bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Nitekim daha sonra, M.I.I. Vekillerinden Refet Bey 400.000 kadar muhacirin, Türk vapur şirketleriyle memleketimize kamilen getirildiğini açıklamıştır.(42)

Muhacirler iskan yerlerine direk gideceklerinden her iskele kapı kabul edilmesi de benimsenmiştir. Gelecek halk asıl memleketleri itibariyle Türkiye'nin hangi bölgesine bağlantılı iseler oralara doğrudan sevk olunacaklarından, bu bölgeler iskelelerine gönderilmişlerdir. Bu iskelelerde mübadillerin kabul ve sevkleriyle ilgilenmek üzere birer komisyon kurulmuş ve emirlerine gerekli memur kadrosu tayin edilmiştir. Bu komisyonlar, gelecek ahalinin kimlik ve evraklarını inceleyerek, anarşist, casus, cani, hain (Türkiyeden savaştan kaçan), askerlikle ilişkili olanlar, bulaşıcı hastalık taşıyanları ayırarak diğerlerinin hemen kayıtlarını ve işlemlerini yaparak, bu kişilere belirlenmiş bölgelere göre vesikalarını vermiştir. Kabullerinde yukardaki sebeplerden sakınca görülenlerin sınırdışı edilmeleri istikamal sebeplerinden kabul edilmiştir.

Kabul edilen muhacirlerin sevkleri, iaşeleri ve yerleştirilmeleri 5 Haziran 1921 tarihli Nizamname gereği, mahallerde bulunan Muhacir ve Mülteci Komisyonları'nca yapılması esas alınmıştır. Muhacirlerin çıkarılacakları iskelelerde gerekli sağlık ve barınma tedbirleri önceden alınacaktır. Bu konuyla ilgili talimatnameye bağlı cetvellerde belirlenen kapasitelere göre her bölgeye uygun oranda muhacir sevk edilmesi, Komisyonun o bölgenin en büyük mülkiye memurlarına sıhhiye müdürlüklerine bilgi vermeleri esas alınmıştır. Yine bu talimatname ile, kabul edilen muhacirlerin sevk yollarının belirlenmesi, harcama, mevsim, sağlık, yol teşkilatları göz önüne alınarak en

kısa yol esasına göre Komisyonlarca belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu yetkiye karşın bütün görev ve mesu- liyetde bu Komisyonlara verilmiştir.

Dikkat çeken bir husus ta, Talimatname ile, ırken başka bir ülke vatan- daşlığına uygun olanların Lozan Antlaşması gereğince, Yunanistan'dan çıkarılmak istendiği takdirde bunların ırken mensup oldukları hükümet toprağına sevkedilmelerinin Karma Komiyon nezdinde savunulması benimsenmiştir. Buna bağlı olarak bu gibi kişilerin ülkemize gelmeleri halinde, bunların ırken ve hissene bağlı oldukları memlekete gönderilmeleri, bu hemen mümkün olmazsa Vekaletçe, belilenecek mıntikalarda dağınık surette yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır.

Hükümet'ce naklolunacak muhacir eşyalarının beş nüfusa kadar olan ailelerin 250 kilo, beş nüfustan fazla olan ailelerin 500 kilo, bekar nüfus için 100 kilosunun nakliye ücretlerinin Hükümet'ce, kalan kısmın ise kişilerce karşılanması esas kabul edilmiştir. Bu konuda da askeri ve mümkün olan diğer vasıtalardan yararlanılması benimsenmiştir.(43)

Görüldüğü gibi Türk Hükümeti bütün imkanlarıyla, iyi niyetli bir çaba sarfetmiştir. Ancak yinede büyük çileler çekilmiş ve hatta kayıplar verilmiştir. Bu durumda, Yunanistan'daki şartlar, o zamanki imkanların yetersizliği, hastalıklar yaşlılık gibi faktörler etkili olmuştur. Örneğin Selanik'in Kırçova Muhacirleri'ni Yunanistan bir iki ay herhangi bir istasyonda tutmuştur. Ayrıca bunların mallarını mülklerini yemişler, bulundukları yerin (bataklık) kötü şartlarından sıtmaya tutulmuşlardır.(44)

Göçmenlerin çoğu aç ve çıplaktı, yanlarında taşıyabildikleri kadar eşya getirmişlerdi. Bazılarında göçün zorluklarına dayanamayarak ölmüşlerdir. Bu nakil ve iskan işlemleri sırasında ölen insan sayısı hakkında muhtelif bilgiler vardır. Örneğin eski M.I.I. Vekillerinden Refet Bey Meclis'teki bir soruya karşılık; "İrkap ve ihraç iskeleleri arasında seyahat esnasında 269 kişi, misafirhanelerde 870 kişi, hastahanelerde 1.018 kişi, diğer mahallerde ölenlerle toplam 2.819 kişinin kaybedildiği" bilgisini vermiştir.(45) Buna karşın, yine eski M.I.I.Vekillerinden Mustafa Necati Bey ise bu rakamı ortalama 5.000 kişi olarak açıklamış ve bu rakamın 400.000 kişinin muhacereti karşısında normal olduğunu savunmuştur.(46)

2:MÜBADİLLERİN İAŞESİ:

Mübadillerin iâşesi konusunda, başlangıçta Mübadele İmar ve İskan Kanunu'nda şöyle bir hüküm getirilmiştir; "M.I.I.V. Mübadeleye tabi halktan ihtiyacı olanların iskellerde, yollarda ve iskanlarından itibaren azami iki ay mahallerinde iâşe edilecektir."(47) Başlangıçta verilen bu iâşe sadece yarım okka ekmekten ibarettir.(48)

Uygulama sırasında bu sürenin yeterli olmadığı, yardıma muhtaç, kimsesiz, dul, yetim ve acizlerin durumundan anlaşılmıştır. Bu sebeple, bu kişileri üretken hale getirene kadar veya gerekli sosyal yardım kurumlarına yerleştirilene kadar iâşelerinin temini gündeme gelmiş ve bunun için Mübadele İmar ve İskan Kanunu'nun 1. Maddesine bu yönde bir ek kanun teklifi Meclis gündemine getirilmiştir.

Müzakerelerde teklif genelde olumlu karşılanırken, iâşede bir sınır olmayacağından bir rehavete yol açmasından duyulan endişe dile getirilmiştir. Ayrıca o zamana kadar gelen 160.000 kişi içinde bu durumda olanların sadece 3.000 kişi olduğu açıklanmıştır.(49) Hükümet'in bu tasarısı 22 Nisan 1924'de 512 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir.(50) Bu kanunla Türk Devleti, sosyal devlet anlayışının gereğini yerine getirmiştir.

3:MÜBADİLLERİN YERLEŞTİRİLMELERİ:

Nüfus Mübadelesi uygulaması sırasında karşılaşılan en önemli konulardan birisi kuşkusuz gelen mübadillerin yerleştirilmesi hususudur. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin onaylanması ve yürürlüğe girmesi ile ilgili talimatname bu konuyu önemli ölçüde açıklığa kavuşturmuştur. Bu talimatnameye göre her mahallin kapasitesine göre cetveller hazırlanması ve bu kapasitelere uygun olarak her mahalle kapasitesi kadar muhacir sevk edilmesi esas kabul edilmiştir.

Dikkat çeken bir husus, ırken ve hissen başka bir ülke vatandaşlığına uygun olanların durumudur. Bu talimatnameyle, gelen muhacirler arasında bu gibi kişiler bulunursa ırken ve hissen bağlı oldukları ülkelere iade edilmeleri bu mümkün olmazsa dağıtık surette iskanları kararlaştırılmıştır.

Gelen muhacirlerden servet sahibi olup hükümetten yardım istemeyenlerin, Türk iseler, serbest bırakılması ve kendi imkanlarıyla yerleşmeleri, Türk olmayanların ise, hükümetin belirleyeceği mıntıkada iskanı kabul etmeleri, kabul etmeyenlerin ise sınırdışı edilmeleri kararlaştırılmıştır. Muhtaç muhacirlerden hükümetin belirlediği mıntıkaya gitmeyenler veya ellerindeki

belgelerde belirlenen bölge dışına gidenlerin muhaceret haklarından yararlandırılmaması ve belirlenen yerler dışına gidenlere engel olmayan görevlilerin sorumlu tutulmaları kararlaştırılmıştır.

Gideceği yerler belli olmayan muhacirlerin ise, misafirhanelerde alıkonmaları, hangi kabul kapısında geçtilerse oradaki komisyondan izah alınması, alınan cevap talimatnameye uygun ise derhal münasip bir yere yerleştirilmeleri, aksi halde Vekalet'ten izah alınması esas kabul edilmiştir.

Yerleştirmede mümkün olduğu kadar şu hususlara dikkat edilmiştir; Gelen ahali geldikleri yerin özelliklerine göre uygun yerlere yerleştirilmişlerdir. Mümkün olduğu kadar üretici olmaları için köylere yerleştirilip, şehre icap ederse izin alınmıştır. Gelen muhacirler terkedilmiş veya bırakılmış gayrimenkullere yerleştirilmişlerdir. Muhacirlerin öncelikle mevcut kanun ve yönetmeliklere göre iskan edilmeleri ve hak ettikleri malların ödenmesinin iskan muamelesinin sonunda yerine getirilmesi yoluna gidilmiştir. Dikkat çeken başka bir hususa dil ve adetler medeniyetin ve sosyal gelişmenin en önemli faktörü olduğundan, diğer bir ırka mensup muhacirlerin miktarının hiçbir yerde %20'yi geçmemesi esas alınmıştır.

Bütün bu hükümlerden çıkarılan sonuç şudur;

Öncelikle milli bir iskan politikası hedeflenmiş, hükümler buna göre konulmuştur. Bunun dışında bir an önce göç hareketinin bitirilip düzenin sağlanması, üretken hale getirme ve diğer ekonomik düşünceler dikkate alınmıştır.

Muhacirlerin yerleştirileceği mülklerin çoğu tamir gerektirdiğinden terkedilen mallardaki inşaat malzemesi sattırılmayarak tamiratta kullanılması yoluna gidilmiştir.

Bütün bu mübadele uygulamasını Vekiller Heyeti Reisi, Dahiliye, Maliye, Müdafa-i Milliye, Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekillerinden oluşan özel bir Vekiller Encümeni tarafından uygulanması kararlaştırılmıştır.(51) Ancak bilindiği gibi daha sonra mübadele işleri için özel bir Vekalet ihdas edilmiştir (kurulmuştur).

Taşrada bu yerleştirme işlemi başlangıçta çeşitli komisyonlar tarafından yürütölmeye çalışılmıştır. Ancak bir çok başlılık ve düzensizlik görüldüğünden her vilayette İmar ve İskan Komisyonları kurulmuştur. Ancak bu Komisyonlarda 20 Ocak 1925'te 1426 sayılı kanunname ile kaldırılmıştır. Kabul edilen yeni talimatnameye göre muhacirlerin bütün muameleleri her vilayette İskan İdareleri müdurları ve memurlarınca mahallin en büyük mülkive

memurunun emir ve uygun görüşüyle yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu uygulamalarda, mevcut kanun ve talimatnameler ile Dahiliye Vekaleti'nce düzenlenecek tarifnamelere dayanılması esas kabul edilmiştir. Teffiz ve kira işlemleri kanunlara uygun olarak Teffiz Komisyonları tarafından yapılması yolu benimsenmiştir.(52)

Zaman zaman değiştirilen yeni çıkarılan kanunlarla yapılan bu işlemlerin hızlandırılması için 6 Mart 1929'da kabul edilen bir talimatname ile bazı tedbirler alınmıştır. Bu talimatname ile 20 Ocak 1925'de kabul edilen kararnamenin 4. maddesinde belirlenen vazifeleri yapmak üzere kurulan Teffiz ve Tetkik Komisyonları kaldırılmıştır.

6 Mart 1929'da talimatnameyle resmi işlerin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirler getirilmiştir. Tapu, vergi ve terkedilen mallar memurları dosyaların incelenmesi sırasında lüzumunda incelemede hazır bulunmaya, istenen kayıt bilgi ve açıklamayı vermeye mecbur tutulmuşlardır.

5 Kasım 1924 tarihli Süreli Kira Talimatnamesi'nin 1. maddesinin a fıkrası değiştirilmiştir. İskana dönük dosyalarında usulüne uygun düzenlenmiş tasfiye taleplerini mevcut olup tasarruf belgesi gösteremeyenlere ait beyannamelerin sıhhatini tasdik edecek 4 mal dağıtımından yararlanan veya bu iktidara sahip mübadilin, mübadil sahalar halkından olmaları kafi kabul edilmiştir.

Adi İskan suretiyle mal almış veya alacak bütün ilgili kişilerin belgelerini 6 ay içinde iskan dairelerine vermeleri ve geçici tasarruf belgelerini almaları kararlaştırılmıştır. Bu hükme uymayanların gereksiz işgalci sayılacakları emlakın maliyeye devredilmesi gibi kararlar alınmıştır.(53)

a: Terkedilen Malların Dağıtımı:

İcra Vekiller Heyeti 6 Temmuz 1924'de M.İ.V.'nin tezkeresini esas alarak, bir talimatname kabul etmiştir. Bu talimatname ile, terkedilen menkullerin kanunen iskan hakkına sahip muhacirlere dağıtılması kararlaştırılarak, bunun şekil ve şartları belirlenmiştir.

Bu talimatnameye ile dağıtım işini yapacak komisyon şu şekilde belirlenmiştir: başkan vali veya kaymakam olacak. 3 kişiyi aşmamak kaydıyla halktan 3 ehil vukuf bulundurulacak ve ihtiyar heyeti fertleride fahri üye olacaktır.

Bu komisyonun, dağıtılacak arazinin sınırlarını belirlemesi kabul edilmiştir. Hak iddia eden olursa belge göstermeleri, bu belge dikkate alınarak karar verilmesi, buna rağmen iddiasında ısrar edenlerin mahkemeye başvurabilmeleri kabul edilmiştir. Ayrıca yerli halkın tasarrufundaki bu mallarında deftere kaydedilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu arazinin krokisi çizildikten sonra arazinin üç derecede değerlendirilmesi (iyi, vasat, zayıf), sonra bir aileye yetecek miktarın belirlenip bu şekildeki değerlendirmelerden sonra kura çekilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, nüfusa göre verilecek miktar ve çeşidi ayrıntılı bir şekilde bir cetvelde belirlenmiştir.(54)

Dikkat çeken bir husus ta, iskan edilecek her bir muhacir köyüne, bir demirci, bir arabacı, marangoz, nalbant, semerci v.s. sanatkar ile bir öğretmen bulundurulması esas kabul edilmiştir. Yine aynı talimatname ile ziraat ve baytarlık mekteplerini bitirenlere bir kat daha fazla mal verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu iskan edildikleri yerde kalma şartına bağlıdır. Bu hükümler ekonomik kaygılardan kaynaklanmıştır.

Dağıtımın eşit, yalnız nüfusa göre olması, ayrıca ortak harman yerlerinin belirlenmeside kararlaştırılmıştır.

Her muhacir aileye nüfusuna göre bir ev verilmesi, gereğinde mahremiyete uygun olmak şartıyla akrabalara ortak bir ev tahsis edilmeside kabul edilmiştir. Bir bölgeye insan yerleştirmede ev sayısı değil geçim kaynakları esas alınmıştır. Bu sebeple evi olmayanlar için köye yakın bir yerde ev yeri tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır. Fazla gelen muhacirlerin ise başka yerlere nakl olunması, boş kalan evlerin de kaydedilerek bir memura verilmesi kabul edilmiştir.

Her evli muhacirin bir aile sayılması, sonradan evlenenlerin ise ayrıca iskan edilmemesi kayıt altına alınmıştır.(14)

b:İskan Mahallerini İzinsiz Değiştirenler:

İskan edilenlerin yer değiştirmeleri ile ilgili olarak TBMM. 28.11. 1925'de bir kanun kabul etmiştir. Bu kanunla iskan edilenlerin beş yıl yer değiştirmemeleri, izinsiz olarak yerlerini terkedenlerin geri iade edilmeleri kararlaştırılmıştır. Ancak, geçici olarak çeşitli vesilelerle yerlerini terk edebilirlerse de bu kesin terk olamaz. Çünkü, yerleştirilenler yerlerini terk ediyorlar hemşerileri veya akrabaları yanına gidiyorlardı. Bu sürekli bir göç

hareketine yol açıyor. Ayrıca bu kişilere henüz tapularıda verilmemişti, kesin tapuları 5 yıl sonra verilecektir. Bu yer değiştirme hükümetin öncelikli hedeflerinden olan ekonomi politikasının üretken hale getirme amacına da zarar veriyordu.

Ancak hükümete, uygulamada bazı yanlışlıklar olabileceği için 2 yıl içinde iskan yerlerini değiştirebilme yetkisi verilmiştir.(56)

c:Mübadeleye Tabi Rum Evlerine İskan Olunan Yangınzedelerin Durumu:

Gayri menkul malların tapuya geçirilmesine dair 28 Mayıs 1928 tarih ve 1331 sayılı kanuna ek kabul edilen kanunla;13 Mart 1926 tarihli kanunun yayınlanmasından önce yangınzede ve mültecilere resmen iskan edilmiş olup, 30 Mayıs 1928'e kadar kayıp şahıslara ait evlere nekledilenlere, işgal etmekte oldukları binalar borçlanma kanununa göre kendilerine mülk edindirilmiştir.(57) Görüldüğü gibi devlet, sadece mübadilleri değil diğer muhtaç vatandaşlarınınıda iskan etmiştir.

d:Sanatkar Muhacirlere Yapılan Yardım ve Sağlanan Kolaylıklar:

Türk Hükümeti, hem ülke ekonomisine getireceği fayda hem de muhacirlere kolaylık ve destek olma amacıyla sanatkar muhacirlere yönelik bir destek politikası izlemiştir. 30 Nisan 1924'de İcra Vekiller Heyeti bu konuyla ilgili bir talimatnameyi de kabul etmiştir.

Mübadele İmar ve İskan Kanunu'na göre iskan edilen ve desteğe muhtaç olan sanatkarlara yardım edilmesi kararlaştırılmıştır. Yapılacak yardım şu şekilde belirlenmiştir: Öncelikle sanatını icraya uygun bina verilmesi ve geçici verildiğinden kira alınmaması kararlaştırılmıştır. Bunlardan ihtiyacı olanlara alet edevatın aynen verilmesi, ancak borç suretiyle her sanatkara verilecek alet edevatın, çeşitlerine göre bedelleri belirlenen miktarı geçmemesi ve belirlenmemiş olanları da komisyonun takdir etmesi kabul etmiştir.(58) Kalfalara bu miktarın yarısının verilmesi esas alınmıştır. Bu yardımın, terk edilen mallar arasında varsa bedelleri takdir edilerek verilebilmesi de kabul edilmiştir.

Desteğe ihtiyacı olanların, meslekleriyle birlikte ihtiyar heyetlerince belirlenip listesinin yapılması ve yardım yapılan kişilerin aldıkları bu alet ve edevatı satmamaları da kararlaştırılmıştır.

Mintika müdürleri veya memurlarının listeleri inceleyerek, gerekli malzemeyi vermeleri, kayıtlarını tutup bir suretini M.I.I.V.'ne göndermeleri kararlaştırılmıştır. Bir aile içinde hem çiftçi hem sanatkar varsa, beşten fazla nüfus için verilecek zammın verilmemesi esas alınmıştır.

Bu aletlerin fiyatları üzerinden senet düzenlenmesi ve bu borçların 1 yıl sonra başlamak şartıyla 3 yıl içinde, 6 taksit halinde ödenmesi kararlaştırılmıştır.(59)

4:HÜKÜMETTEN İZAHAT VE ELEŞTİRİLER:

Mübadele uygulaması gibi büyük bir faaliyetin elbette mükemmel bir şekilde yapılması, hiçbir şikayetin olmaması, herkesin memnun ve tatmin olması hele o dönemin şartlarında mümkün değildir. İşte doğal olarak bu uygulama sırasında yapılan icraatlara karşı haklı veya haksız pekçok eleştiri ve memnuniyetsizliklerde olmuştur. Bu şikayet ve eleştiriler elbette milletin sesi olan ve olması gereken TBMM.' ne de getirilmiştir.

Menteşe mebusu Esat Efendi, 19 Ekimde İmar ve İskan Vekaleti'nden bir suali konunun genişletilerek hükümetten izah istenmesine sebep olmuştur.(60) Uzun süren bu görüşmelerde vekillerin şikayetleri özetle şu konularda olmuştur;

-Gelen mübadiller ehli oldukları yerlere iskan edilememiştir.(dağ köylüleri ovalara, ova köylüleri dağlara gibi.)

-Plansız yerleştirmeden dolayı mübadiller çabuk üretken hale gelememişlerdir. (ancak 3/4'ü hale gelmiştir.)

-Gereksiz nakillerle zayıfla sebep olunmuştur.

-Nakil ve misafir etmede gerekli özen gösterilememiş, tedbirler alınmamış bu kötü şartlardan dolayı zayıflar olmuştur.

-Terkedilen mallar o bölgenin güçlü aileleri ve illeri geleceğince işgal edilmiştir. Bu mallar amacı dışında dağıtılmış ve kullanılmıştır.

-Kurtarılan yerlere yangın zedelerin mübadillerin evlerine yerleşmeleri yüzünden mübadiller açlık kalmıştır. (Ancak bu kişilerin çıkartılması ve zor durumda kalmalarıyla ayrı bir şikayet konusu olmuştur.)

-Mübadele uygulamasında görev alan memurların liyakata göre değil torpille tayin edilmişler ve bunlar bazı kötü ve yanlış tutumlar içine girmişlerdir.

-Dağıtım ve yerleştirme işlemlerinde, mübadil olmayanlara torpille mal dağıtılmıştır.

-Yerleştirme işlemlerinde yavaş davranılmıştır.

-Mübadelede ve yerleştirmede milli menfaatler dikkate alınmamıştır. Çingene Arnavut, Boşnak, Pomak v.s. gelmiş ve bunlar dağınık yerleştirilmemiştir.

-Malaryaya (sıtma hastalığının bulunduğu yer) adam yerleştirilmiştir.

Bütün bu eleştirilere karşı hükümet te kendini savunmuş ve bu konuları izah etmeye çalışmıştır. Paranın azlığı, memurların ehliyetsizliği, kısa sürede üç vekilin değişmesi ve her birinin Vekalette dörder ay kalmaları gibi gerekçeler dile getirilmiştir. Ayrıca bu eleştirilerin siyasi ve hükümeti düşürmeye dönük olduğu da söylenmiştir.

Hilal-ı Ahmer (Kızılay), 385.000 kişinin geldiğini toplam 2.819 kişinin öldüğünü bununsa %0.5'e denk geldiğini bildirmiştir.(61)

Malarya'ya adam yerleştirilmesi konusunda da memleketin her yerinde sıtma olduğu gerekçe gösterilmiştir.

Yabancıların (gayri Türk) getirilmesi konusunda Yanyalılar'ın Arnavut olmadıkları söylenmiştir. Yine ırken Türklükle alakası olmayan ve çoğunlukla Rumca konuşan Kiptiler'in getirilmesi ve Zonguldak'a yerleştirilmesi konusunda da, bu yetkinin Karma Komisyon'un tasarrufunda olduğu, üstelik bunların gittikleri yere uyum sağladıkları dile getirilmiştir.

Yunanistan'dan Türkiye'ye gelecek nüfusun hemen hemen bitmiş gibi olduğu yalnız 2.000 kadar Selanik'ten gelecek olduğu bildirilmiştir. Gelen halkın tamamının resmi kayıtlara göre 390.377 kişi olup 358.231 kişinin iskan edildiği, 32.506'sının ise iskan edilmediği gerçekte resmi cetvellerde görülmemekle beraber bu sayının gerçekte 20.000 - 22.000 kadar olduğu belirtilmiştir. Bunların çok azının barakalarda, gerisinde misafirhanelerde ikmal edildikleri, inşaatlar bitince bunlarında yerleştirileceği bildirilmiştir. 10.000 kadar kişinin de kendi evlerini yapmak için izin istedikleri, hükümetten henüz izin çıkmadığını ve izin bekledikleri dile getirilmiştir.

Nereye ne kadar muhacir yerleştirildiği de ayrıntılı olarak bildirilmemiştir. Ayrıca bu uygulama sırasında yapılan icraatlar ve sağlanan kolaylıklar (inşaat, tamir, bakım, idare v.s.) hakkındada bilgi verilmiştir.(62)

Eleştiriler sadece vekillerce değil yazarlarca da yapılmıştır.(63) Böylesine kapsamlı bir uygulamayı yaparken elbette hatalar olmuştur. Bu açıdan eleştirilerin haklı yanları olmakla birlikte bu uygulamanın bitirilebilmesi de bir başarıdır.

III.BÖLÜM DİPNOTLARI:

- (1) DÜSTUR : T.3 c.4 (İstanbul, 1929),138.
- (2) Ana Britannica: c.14 (İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986),625.
- (3) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,138-146.
- (4) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,56.
- (5) Seçil AKGÜN: a.g.m.,253.
- (6) Zabıt Ceridesi: D.II, I. I, c.2 (Ankara: TBMM Matbaası, 1961), 621.
- (7) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,621.
- (8) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,623.
- (9) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,650.
- (10) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,659. DÜSTUR: T.3 c.5 (İstanbul, 1931),680.
- (11) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,137.
- (12) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.2 ,143.
- (13) A. Fuat CEBESÖY: Siyasi Hatıralar K.II (İstanbul, 1960),105.
- (14) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,444-446.
- (15) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,561-565.
- (16) Zabıt Ceridesi: D.II I.I. c.3 (Ankara: TBMM Matbaası),197.
- (17) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,407.
- (18) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,29.
- (19) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,408.
- (20) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,408.
- (21) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.3 ,180-209.
- (22) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,409.
- (23) DÜSTUR: c.6 (Ankara, 1934),564.
- (24) DÜSTUR: a.g.e. c.6 ,37.
- (25) DÜSTUR: c.5 a.g.e.,613-616.
- (26) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,57, Cemil BİLSEL: a.g.e.,435-436.
- (27) DÜSTUR: c.11 (Ankara, 1930),1946-1950.
- (28) Y.Hikmet BAYUR: Türk Devletinin Dış Siyaseti (Ankara, 1973),159-161.
- (29) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,58.;Ana Britannica:c.1 (İstanbul:Ana Yayıncılık, 1986),195.
- (30) Seçil AKGÜN: a.g.m.,258.
- (31) DÜSTUR: c.5 ,816.
- (32) A. Fuat CEBESÖY: a.g.e.,61.
- (33) A. Fuat CEBESÖY: a.g.e.,63.
- (34) A. Fuat CEBESÖY: a.g.e.,82.
- (35) Baskın ORAN: a.g.e.,50
- (36) Baskın ORAN: a.g.e.,50-51.
- (37) A. Gündüz ÖKÇÜN, A.R. ÖKÇÜN: Türk Antlaşmalar Rehberi (Ankara 1974),59.
- (38) A. Gündüz ÖKÇÜN, A.R. ÖKÇÜN: a.g.e.,60.
- (39) Tevfik Rüştü ARAS: Lozanın İzlerinde 10. Yıl (İstanbul, 1935),92.
- (40) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,61.
- (41) Zabıt Ceridesi: D.II I.III c.20 (Ankara: TBMM Matbaası,1977), 264-273
- (42) A. Fuat CEBESÖY: a.g.e.,105.
- (43) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,135-140.
- (44) Zabıt Ceridesi: D.II I.III c.10 (Ankara: TBMM Matbaası, 1975),26.

- (45) A.Fuat CEBESÖY: a.g.e.,105.
(46) Zabıt Ceridesi: D.II İ.II c.9 (Ankara: TBMM Matbaası,1975),61-62.
(47) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,407.
(48) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.3 ,183-184.
(49) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.3 ,1099-1102.
(50) Zabıt Ceridesi: D.II İ.II c.8/1 (Ankara: TBMM Matbaası, 1975),1248.;
Yılmaz ALTUĞ: Balkanlardan Ana Yurda Yapılan Göçler" Belleten c.LV,
(Nisan 1991),111.
(51) DÜSTUR: a.g.e.c.4 ,135-141.
(52) DÜSTUR: a.g.e. c.6 ,73-74.
(53) DÜSTUR: T.3 c.10 (Ankara, 1934),551-552.
(54) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1181.
(55) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1178-1186.
(56) Zabıt Ceridesi: D.II İ.III c.19 (Ankara: TBMM Matbaası,1977),186-187.
(57) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.9 ,41.
(58) bkz. DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1142-1145.
(59) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1142-1145.
(60) A. Fuat CEBESÖY: a.g.e.,105.
(61) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.10 ,56-75.
(62) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.10 ,73-75.
(63) Arnold TOYNBEE: Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu çev. Kasım Yargıcı (Milliyet Yayınları, 1971),232.

IV. BÖLÜM:

MÜBADİLLERİN MALLARININ ÖDENMESİ, TASFİYESİ VE KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR:

A:MALLARIN ÖDENMESİ VE TASFİYESİ:

Mübadele uygulamasının en karmaşık, en uzun süren ve belkide en zor konusu; mübadillerin hakettikleri malların verilmesi, tapuya geçirilmesi ve terkedilen mallar konusu olmuştur. Daha Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin onaylanması ve yürürlüğe girmesi ile ilgili kanunun 30. maddesinde; "Mübadele uygulaması dolayısıyla hakettikleri mal, iskan konusunun bitiminden sonra, mümkün olursa hemen iskan sırasında teslimi zorunludur." (1) hükmü ile bu yükümlülük ve yerine getirilmesi şekline işaret edilmiştir.

Muhacirleri bir an önce üretken hale getirmek için İmar ve İskan Encümeni, mübadeleye tabi ahaliye verilecek gayrı menkul hakkında bir mazbata hazırlamış ve bu mazbata TBMM'nde ele alınıp müzakere edilerek bir kanun haline getirilmiştir. (2)

Mübadele Sözleşmesi gereğince, mal alacaklı mübadillere mal verilmesi kabul edilmiştir. Ancak bu işlemin önce belirli oranlar dahilinde yapılması usulü benimsenmiştir. Konu Meclis'te müzakere edilirken iki farklı görüş ortaya çıkmıştır; bir grup, dağıtım işinin geçici olmasını istemiştir. Bunlar bu şekilde gelecekte hükümete hareket serbestiyeti tanınmış olacağı görüşünü savunmuşlardır. Kesin verilmesini isteyenler ise verilen toprak veya mülkü sahiplenme ve bu mülklerin bakımı açısından konuya yaklaşmışlar, bu durumun yapacağı olumsuz psikolojik tesiri gündeme getirmişlerdir. Bu müzakerelerden sonra maddelerin görüşülmesine geçilmiştir.

Kabul edilen bu kanunla, 50.000 liraya kadar emlakı bulunanlara bunun %20'si oranında mülk verilmesi, 50.000 liradan fazla mülke sahipse fazla kalan kısmına mübadele uygulamasının sonuna kadar bir şey verilmemesi kararlaştırılmıştır. Çünkü gelenlerin geldikleri yerlerdeki malların kıymetli denebilir. Ayrıca Yunanistan'da terkedilen malların ve Türkiye'de terkedilen malların miktarı ve değeri henüz Karma Komisyon'ca tesbit edilmemiştir. Üstelik bu tarihe kadar (16 Nisan 1924) yalnızca 161.000 kişi gelmiştir. Bu

sebeplerle mübadillerin hak ettikleri malların kalan kısmının ödenmesi mübadele işleminin bitimine ertelenmiştir.

Bu kanunla, mal dağıtılanlara, yalan veya yanlış beyanda bulunmalarının tesbiti durumunda fazlalık kısmının geri alınacağı ve gelirlerinin hesaplanarak tahsil edileceğine dair bir mukavelename imzalatılması kararlaştırılmıştır.

Bağ ve zeytinlik gibi sürekli bakım isteyen mülkler konusunda bir özel uygulama getirilmiştir. Buna göre; bu mülklerin dağıtım oranından fazla kalan kısmı kiraya verilecektir. Bu kiracıların evvelce aldıklarından fazlasına hakları olduğu anlaşılırsa %20'den fazla kalan kısmın ve kira bedellerinin geri ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Bu dağıtım işlemi yapılırken, dağıtılan malların ancak o kişinin iskan mıntıkasından olacağı hükmü getirilmiştir. Ancak bu uygulamada bir takım sıkıntı ve güçlükler sebep olduğundan daha sonra çıkarılan 7.4.1926 tarih ve 802 sayılı kanunla bu hüküm iptal edilmiştir.(3)

Dağıtım işleminde kişinin terkettiği malların çeşidine ve cinsine göre mülk verilmesi esas kabul edilmiştir.(değirmense değirmen, şehirdeyse şehirden gibi) Fabrika terkedenler konusunda bir istisnai hüküm getirilmiştir. Fabrikanın ihtiyaca göre, ihtiyacın olduğu yerde kurulması veya verilmesi benimsenmiştir.

Bu kanunla düzenin sağlanması, karışıklığın önlenmesi, mülklerin bakımsız kalmamasını sağlamak amaçlanmıştır. Bunun için dağıtılan malların mübadele işleminin bitimine kadar hiçbir şekilde satılması, boş bırakılması, hibesi, rehin bırakılması, yasaklanmıştır. Zarar verenlerinde başkalarının malına zarar veriyormuş gibi cezalandırılmasına karar verilmiştir.

Bu kanuna göre geçici olarak dağıtılan mallar konusundada ellerinde halen bulunan mallardan hak sahibi olanlara %20'sinin bırakılması, eğer hak sahibi değilse hepsinin geri alınması veya bedelinin taksitler halinde alınması benimsenmiştir.

10 Haziran 1930 tarihli Ankara Antlaşması ile Mübadil Müslümanların Yunanistan'da, mübadil Rumların Türkiye'de bıraktıkları mallar bu ülkelerin tam mülkiyetlerine geçmiştir.

Etaabillerin mallarına gelince, mübadele dışında bırakılmış olan İstanbul bölgesinden kaçan ve geri dönme hakkından mahrum olan Rumların Türkiye'deki bütün mallarının mülkiyeti Türk Hükümeti'ne geçer. Ayrıca Etaabli olduğu halde veya geri dönme hakkına sahip olduğu halde İstanbul'da.

yani mübadele bölgesinde malları olanların mallarının mülkiyeti de Türk Hükümeti'ne geçmiştir.

Yunanistan bu düzenlemelerden dolayı zarara uğrayan halkın zararını tazmin için 425.000 İngiliz Lirası tahsis etmiştir. Bu paranın 150.000 lirası İstanbul'daki Etabli Rumlar'a, 150.000 lirası Batı Trakya'daki Etabli Müslümanlar'a, 125.000 lirasıda üç taksit halinde Türk Hükümeti'ne ödenecektir. Bu ödeme Mukavele'nin yürürlüğe girmesi, Yunan tebaasına ait mallarının iadesi ve Türk tarafının Mukavele ile doğan bütün mükellefiyetlerini yerine getirilmesi şartlarına bağlanmıştır. Yunanistan bu parayı boşuna vermemiştir. Bu işlemler yerine getirildikçe, Yunanistan bu işlemlerden doğacak borcundan kurtulmuş oluyordu. Ayrıca bu paralar 1926 Atina Antlaşması'na göre Yunanistan Hükümeti'nin göstermiş olduğu 500.000 liralık teminattan karşılanmıştır.

Bu antlaşmanın özel hükümlerinde, eğer iade edilmesi gereken bir gayri menkulün iadesi imkansızlığı bulunursa, durumun Karma Komisyon'a bildirilmesi ve bundan sonra bedelinin ödenmesi usulü getirilmiştir. Doğabilecek anlaşmazlıklar konusunda da Karma Komisyon hakem kılınmıştır.(4)

1930 Ankara Mukavelesi ile sahiplerine iadesi lazım gelen mallar ile ilgili olarak 25 Temmuz 1931'de 1885 sayılı kanun çıkartılmıştır. Buna göre; iadesi lazım gelen bu mallardan, devletin elinde bulunanlar hemen, bedel karşılığı alınanların bedelleri ödenerek tahliye ettirilecektir. Fuzulen işgal edilenler idari kararlarla boşalttırılacaktır. Bu mallardan dağıtımda tapuya geçirilenler ile açık artırma yoluyla satılmış olanlarda zorunlu olarak istimlak edilecektir. Ancak mahkeme kararıyla uhdesinde(elinde) kalan gayri menkuller ile ilgili mahkeme kararları geçerli olacaktır.

iade olunan bu mallara ilave yapılmışsa, bununla ilgili ilaveyi yapan kişi malı iade edilen kişiye dava açabilecekti. Ayrıca tahliye veya istimlak edilen mallar, Karma Komisyon'un gösterceği sahiplerine iade edilecekti.

iadesi kararlaştırılan bu taşınmazlardan oturma ve kanunen iskan hakkına sahip olan muhacir, mülteci ve yangınzedelere, ellerinden alınan taşınmazlar karşılığında İstanbul ve İzmir dışında adi iskan derecesinde mal ücretsiz mülk edinilecek ve harç alınmadan tapuya kaydedilecekti.(5)

1:BAZI MUHACİRLERE KESİN TASFİYEYE KADAR KİRA KARŞILIĞI MAL VERİLMESİ:

Bazı muhacirler tasarruf vesikası gösteremedikleri için 16. 4. 1924 tarihli mübadilere mal dağıtımı ile ilgili kanundan yararlanmışlardır. İşte bu durumda olupta yanlarında usulüne göre düzenlenmiş beyanname bulunanlara, beyannamelerinde kıymetin %20'si oranında terkedilmiş malın kiraya verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu konuyu düzenleyen ve 8 Ekim 1924'de Hükümetçe kabul edilen talimatname ile bu gibi kişilerin maduriyetlerinin önlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca yukarda zikredilen mübadilere mal dağıtımı ile ilgili kanunun hükümleri ile bir paralellik kurulmaya çalışıldığı görülmüştür.

Bu kiralama işlemi yapılırken, gösterilen beyannamenin, mal dağıtımından yararlanmış kiralanan malın en az %20'si oranında bir mala sahip ve gereğinde maliyla tazmin etmeyi kabul edecek 4 kişinin şahitliği şart koşulmuştur.

Gösterilen bu beyannamelerde bedel yoksa benzerlerinin, I. Dünya Savaşı öncesi kayıtların veya terkettikleri köy veya mahalle halkından 10 kişinin takdir ettikleri bedelin esas olması kabul edilmiştir. Ayrıca Türkiye'de kiraya verilecek malların bedeli de kayıtlı değilse bunun da belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu hükümden yararlanacak kimselerin mallarının alım satım bedelleri veya vergi kıymeti kayıtlı ise bununda kabul edilmesi benimsenmiştir. Ayrıca ellerindeki belgelerde, yaptıkları ilaveleri ve bedellerini göstermiyorsa bunlarında tesbit edilip ona göre kiralama işinden faydalanmaları kabul edilmiştir.

Bu talimatname ile 13 Nisan 1924 tarihli kanuna açıklık ve açıklamalar getirilmiştir. Mesela, dağıtılan malların hazır şeklinin tamirinde zorunluluk varsa, durum bir dilekçe ve binanın mevcut durumu ile yapılacak değişiklikleri gösteren birer plan ile başvurularak, müsaade alınması, bundan sonra tamirat ve eklemeler yapılabilmesi kararlaştırılmıştır.

8 Eylül 1916 tarihli geçici Mütamevvilan Kanunu'na bağlı olarak Muhacirlere geçici olarak dağıtılan malların, mübadeleye tabi oldukları belirtildiği takdirde kesin olarak 13 Nisan 1924 tarihli kanunun hükümleri gereği %20'sinin dağıtımının yapılması, kalan kısmının yine aynı kanuna müsten olarak kiraya verilmesi kararlaştırılmıştır.

Mübadeleye tabi olmayan muhacirlerin ellerinde bulunan malların tamamen veya kısmen geri alınmaması için, hali hazırda ve uzun süreçte bu

mallara sahip olması, Ermeniler'den terkedilmiş olması veya mübadil ahalinin ihtiyacından fazla olduğunun anlaşılması, imar ve idaresi için 1/10'u kıymetinde masraf yapmış olması ve durumlarının bir kere de M.I.I.V.'nce incelenerek elinde Vekalet'ten emir ve yetki ulaşması şartları aranmıştır.

16 Nisan 1924 tarihli kanuna bağlantılı olarak, hakettikleri malın %20'si oranında dağıtılan mala ilave olarak %30 oranında malda kira karşılığı olarak verilmesi ve bu şekilde verilen malın oranının %50'ye çıkartılması kararlaştırılmıştır. Kiraya verilen malların kira bedellerinin alınmasında kesin tasfiyeye kadar ertelenmesi kabul edilmiştir.(6)

2: BORÇLANMA KANUNU:

Muhacir ve mültecilere bir kısım mal ve mülk verilerek Borçlanma Kanunu gereği bunların bedellerini ödemeleri esas kabul edilmiştir. Muhacir, mülteci v.s. ye aynen veya nakten verilir, Borçlanma Kanunu'nun 1. maddesi gereği 20 senede alınacak bedelin, dağıtımın yapıldığı bölgede kaldıkça mahallerinde, başka bölgelere nakledildikçe, borçlarının bakiyesi o bölge mal memurları tarafından tahakkuk tarihlerinden itibaren 6'şar ay ara ile parçalar halinde tahsil edilmesi kabul edilmiştir.

Nakledilme durumunda, kendilerine verilen gayri menkulleri terkedeceklerinden, bu malların zimmetlerinden düşürülüp kalan miktarın, gideceği yer iskan ve maliye memurlarına bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca mübadillerin borçlarını gösteren cetvellerin iki suret halinde hazırlanması ve gideceği yere gönderilmesi, sadece gayrimenkul verildiyse borcu olmadığına dair bir belge verilmesi kararlaştırılmıştır.(7)

3: TERKEDİLEN MALLAR KONUSU:

Malların dağıtım ve ödenmesi konusunun içinde önemli bir yer tutan terkedilen mallar konusu uzun süre gündemde kalmıştır. Daha Mübadele İmar ve İskan Kanunu'nda bu konu gündeme alınmıştır. Bu kanunla, ihtiyaç görüldükçe M.I.I.V.'nce yapılacak talep üzerine bütün terkedilmiş gayrimenkul bu Vekalet emrine verilmiştir. M.I.I.V., bu malları muhacirlere, düşman tarafından evleri yakılıp yıkılanlara, muhtaçlara tahsis ve dağıtmaya yetkili kılınmıştır. Ayrıca, bunları kiralama, üçüncü şahıslar tarafından işgal edilmiş olanlarda idareten tahliyeye yetkili kılınmıştır. Bu tahliyeden zarara

uğrayanlar olursa bu zararı tesbit edilip Maliye Vekaleti'nce ödenmeside benimsenmiştir. Kira sözleşmesinin feshi söz konusu olursa da, kira peşin ödenmişse kalan kısmını Vekalet'in ödemesi, eğer mala ilave yapılmışsa bununda bedelinin belirlenmesi ve Maliye Vekaletince geri ödenmesi kararlaştırılmıştır.(8)

6 Temmuz 1924'de M.I.I.V.'nin tezkeresi esas olmak üzere İcra Vekiller Heyeti bir talimatnameyi kabul ederek terkedilen menkullerin iskan hakkına sahip muhacirlere dağıtımını, şart ve şekillerini belirlemiştir. Bu talimatname ile, bu işlemin bir komisyon tarafından yapılması kararlaştırılmıştır. Bu iş yapılırken öncelikle terkedilen malların tesbit edilmesi ve dağıtılacak malların krokisinin çizilmesi, arazinin üç aşamalı bir değerlendirmeye tabi tutulması, nüfusa göre bir aileye yetecek miktarın belirlenmesi ve bütün bunlardan sonra taksim yapıp kura usulüyle dağıtılması kararlaştırılmıştır.

İskan işlemi yapılırken planlı davranılmaya çalışılmış her bir muhacir köyüne her meslekten birer sanatkar yerleştirilmiştir. Ziraat ve Baytarlık mekteplerini bitirenlere iki kat mal verilmiştir. Ortak harman yerleri belirlenmiş, evsizlere ev yeri tahsis edilmiş, fazlalık evlerinde kaydedilerek bir memura verilmesi yoluna gidilmiştir.

Bu dağıtım işinde, aile esas alınmış, bu yüzden evlilere dağıtım yapılmıştır. Ev dağıtımında aile mahremiyetinede dikkat edilmiştir.(9)

4:MÜBADELEYE TABİ OLMAYAN ŞAHISLARCA TERKEDİLEN MALLAR:

Mübadeleye tabi olmayan şahıslarca terkedilen malların durumu, tabi olarak mübadeleye tabi olanlarca bırakılan malların durumundan farklı hukuki kararlarla belirlenmiştir.

Mübadeleye tabi olmayan şahıslardan terkedilen malların, mal ve mülkleri düşman veya gereğinde hükümet tarafından tahrip edilmiş olanlara dağıtılmasına dair 13 Mart 1924'de bir kanun kabul edilmiştir. Bu kanunun tatbikatının şöyle yapılması kararlaştırılmıştır; Bu kanundan yararlanacak şahısların vesikalarıyla birlikte 3 ay içinde müracaat etmeleri için duyurular yapılacaktır. Etilerindeki belgelerin geçerliliği ve doğruluğu idare meclisince tetkik edilecek. Bu değerlendirme yapılacak muntaç olup olmadığı ve muhtaçlık derecesi yazılacak bu kayıtların bir sureti Maliye Vekaleti'ne gönderilecektir.

Maliye Vekaleti bu kayıtları ve elde mevcut terkedilmiş malları inceleyip bir değerlendirme yaparak ve dağıtımını buna göre ve ihtiyaç, öncelikli tercih olarak dağıtım yapılması kararlaştırılmıştır. Bu mülklerin kesin şekilde bu kişilere verilerek , tasarruf senetleri düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.(10)

Mübadeleye tabi olmayan ahaliden terkedilen bu malların durumu defalarca gündeme gelmiş, buda tepkiye de sebep olmuştur. Dağıtılan bu tür malların geri alınması hakkındaki kanunun müzakerelerinde Malatya mebusu Reşit Bey; bu malların miktarını 500.000 ile 1.000.000 arasında bir değerde olmasına rağmen sürekli gündeme getirilmesi bu malların değerinin 1.000.000.000 -2.000.000.000 gibi bir düşünceye ve bununda kötü tesire yol açtığını söylemiştir.

Dağıtılan bu malların fazlalık kısmının nasıl alınacağı konusu açıklığa kavuşmamıştır. Mübadillere verilen fazlalık kısmı Borçlanma Kanunu'na göre halledilmesi kabul edilmiştir.

Mübadillere mal dağıtımını yapılırken, o bölgedeki mübadil malları yetmezse diğer terkedilen mallarla takviye edilmiştir. Ancak bunların karşılığının başka bölgelerdeki mübadil mallarının satılarak bedellerinin bankaya yatırılması yoluna gidilmiştir.(11)

Bu mallar açık artırma yoluyla iskana muhtaç olanlar tercih edilmek şartıyla satılmıştır.(12)

13 Mart 1924 ve 13 Nisan 1924 tarihli kanunların hükümlerine tabi bulunan mülk ve arsaların, vakıflar adına kayıtlı arsalar ve özel idarelere bağlı taşınmazların mübadeleye tabi ahalî hariç kanunen iskan hakkına haiz olanlara geçici iskan veya dağıtım şeklinde verilmiş veya verilecek gayri menkuller ile savaşta evleri harap olanlara tahsis edilen evlerin, geri alınmaması, 1926 tarihli Borçlanma Kanunu gereğince kendilerinden bedellerinin alınması yoluna gidilmiştir. Yukarda zikredilen kanunlara göre 1915 yılı kıymeti üzerinden kayıtlı hesaplarının üst tarafı Ziraat Bankası, vakıflar ve özel idarelere bağlı olanlarında bu kurumlara ödenmesi kararlaştırılmıştır.

Bundan yararlanan yangın ve hasarzedelerin kendilerine ait olan Ziraat Bankası'nda bulunan hesaptaki iştirak haklarını kaybetmemiş, ancak bu kişilerin tasarrufunda başka evlerin bulunmaması şart koşulmuştur.

Mübadil Rum taşınmazları müsait veya yeterli olmayan yerlerde, mübadillere tahsis olunmuş yukarda yazılı taşınmazlara karşılık aynı kıymette

mübadil Rum taşınmazı, Dahiliye Vekaleti'nden alınıp, alınan malın ait olduğu kuruma verilmesi yoluna gidilmiştir.(13)

5:YUNAN TEBAASINA AİT MALLARIN DURUMU:

Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklara da bağlı olarak Türkiye'deki Yunan tebaasına ait malların durumu gündeme gelmiştir. Bu mallarla ilgili 19 Ocak 1925'de Meclis'ten bir kanunda çıkarılmıştır. Bu kanunla, halen Türkiye'de bulunmayan Yunan tebaasına ait menkullerin Maliye Vekaleti'nce milli emlak gibi idare olunması, gelirlerinin 1912'den önce Yunanistan'ı terkeden veya eskiden beri Yunanistan haricinde bulunan Türk tebaasına, Yunanistan'da bulunan gayrimenkullerini tasarrufdan menedildikleri sürece o gelirleri nisbetinde karşılık olarak verilmesi esas kabul edilmiştir.

Ayrıca gereğinde Türkiye'deki Yunanlıların mülklerini de bu kanun maddesi gereğince idareye hükümet yetkili kılınmıştır.(14)

22 Nisan 1925'de yapılan gizli celsede Dışişleri Bakanı Tefik Rüşü Bey, İki taraf memleketlerinde bulunan malların sahiplerine iadesi veya o malların mahalli hükümetler tarafından görülen lüzum üzerine açık olarak kıymetleri belirlenerek para ile satın alınması esasında bir itilafname imzalanması için Meclis'ten izin istemiştir.(15)

1926'da Yunanistan ile imzalanan Atina Antlaşması'nda bu konu ele alınmıştır. Bu anlaşma ile, Türkiye'yi terketmiş olanların malları köylü ve mültecilerin işgali dolayısıyla iadesi mümkün değilse bedeli ödenerek Türk Hükümeti'nin mülkü olması kabul edilmiştir.

Gayri mübadil Türkler konusunda da işlendiği gibi, bu malların kıymet takdirinin Karma Komisyon marifetiyle yapılması, bu mallar için ayrı bir takas mahsup hesabı kurulması ve rakamlarda eşitlik olmazsa Yunan Hükümeti'nin bunu karşılaması kararlaştırılmıştır.

Bu antlaşmaya göre, Yunan mallarına kıymet takdirinden evvel el konmayacak, ancak hükümetin müracaatıyla takas ve mahsup işlemine dahil edilebilecekti. Bunlar Yunan Hükümeti'nin zimmetinden düşecek ve Yunan Hükümeti Türk Hükümeti'nin mülkiyetine geçecek malların bedellerini, kıymet takdirinden bir ay sonraya kadar ödeyerek takastan istisna edilebilecekti. Ancak bu mülk umumun menfaatine bir hizmete açılmissa, Türk Hükümeti'nin izni olması gerekiyordu. Ayrıca Yunan Hükümeti bu isteğini kıymet takdinin bitiminden sonra, 15 gün içinde bildirmek zorundadır.

Araştırma, kıymet takdiri ve anlaşmazlıklara hakemlik işlerini Karma Komisyon'un yerine getirmesi kabul edilmiştir.(16)

1930 Ankara Antlaşması'yla, Yunan tebaasına ait olup mübadeleden istisna tutulmuş olan İstanbul mıntıkası dışında bulunan taşınmazların mülkiyeti Türkiye'ye geçmiş, buna karşın İstanbul'daki taşınmazlar üzerindeki mülkiyet hakları ihlal edilmemiştir. Ayrıca, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren 2 ay içinde, el konma, haciz gibi işlemlere maruz kalmış olan mallarından serbestçe yararlanabilmeleri kararlaştırılmıştır.(17)

B:MÜBADİLLERE AIT GAYRİMENKULLER ÜZERİNDEKİ TATBİK OLUNAN MUAMELE:

Ayrıntılı sayılabilecek bir konuda mübadillere ait gayrimenkuller üzerindeki talepler ve mahkeme kararları ile ilgili uygulamadır. Bu konu Meclis'te 22 Mart 1926'da gündeme alınmış ve bununla ilgili bir kanun kabul edilmiştir.

Bu kanunla, mübadeleye tabi şahıslara ait olup Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin imzasından önce bir borç karşılığında vazgeçilmiş veya özel kanuna bağlı olarak teminat altına alınmış olan ve ikinci olarak mahkemeden çıkan zikredilen tarihten önce kesinlik kazanmış ve buna göre haczedilmiş gayri menkullerin usulüne uygun olarak alacaklıların hukukunun yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır.

Aynı şekilde daha önce ihtiyati haciz konmuş, anlaşmanın imzalanmasından sonra kesinleşmiş hacizlerin ifası kararlaştırılmıştır. Bu tarihten sonraki müracaat ve kararlar terkedilmiş taşınır mallardan veya satılmış ise Maliye hazinesi nezdinde bulunan cari hesaplarındaki menkullerden karşılanması esas kabul edilmiştir. Terkedilmiş gayrimenkuller için müracaatta bulunulmaması kararlaştırılmıştır.

Bu menkuller veya hesaplarda onların tutarları bulunmadığı takdirde bu meblağ ve henüz karar aldırılmamış taleplerine dayanak gösterdikleri belgeleri olanların, Maliye Vekaleti'ne müracaat ve kayıt ettirmeleri bunların ödeme şeklinin Mübadele Sözleşmesi gereğince yapılarak, kat'i tasfiye neticesine bağlı olması kabul edilmiştir.(18)

Rumlar'ca terkedilen gayrimenkuller, anlaşma hükümlerine göre Karma Komisyon'ca tasfiye edilmekte olduğundan, bu tasfiyenin sonuna kadar Karma Komisyon kararıyla bu malların hazineye bağlı olduğu belirtilmiştir.

Mübadil Rumlar'dan, alacaklı olanların usulunce mahkemelere müra-caat ve isbat etmeleri halinde, üretilen malları borçlular adına anlaşmaya bağlı tutılmamıştır. Bu sebeple mahkeme kararlarının Maliye Vekaleti'ne bildirilmesi yoluna gidilmiştir. Maliye Vekaleti, ancak anlaşma hükümleri gereğince tasfiye işlemi bittikten sonra ve Mübadil Müslümanlar'a ait gayrimenkuller dağıtıldıktan sonra elinde kalacak gayrimenkuller oaranında zikredilen mahkeme kararlarının bedellerini ödemeye kefil tutulmuştur.(19)

C:GAYRİ MÜBADİLLERE MAL VERİLMESİ:

Yunanistan'dan sadece mübadeleye dahil olan Müslüman ve Türkler gelmemiş bunun dışında mübadele harici tutululardan da gelenler olmuştur. Tabi olarak hükümet onlara da mal vermiştir.

Yunanistan ile imzalanan 1926 tarihli Atina İtilafnamesi ile bir kısım Rum mallarının mülkiyeti Türk Hükümeti'ne geçmiştir. Hükümet te bu malları mübadeleye tabi olmayan halka vermeye yönelik bir kanun çıkarmıştır. Kanunun müzakeresi sırasında bu dağıtımın nasıl yapılacağı konusunda fikir ayrılığı çıkmıştır, bir kısım mebus dağıtımın eşit oranlarda yapılmasını isterken bir kısımda bütçe encümeninin teklifine paralel olarak bu oranların Hükümet'in belirlemesini savunmuştur. Ancak bunun hukuki olmayacağı gerekçesiyle bu teklif uygun görülmemiştir. Sonuçta kabul edilen kanunla, Türk Hükümeti'ne geçmiş olan gayri menkullerin eşit şart ve oranlar içinde aynen veya bedelen hak sahiplerine vermeye hükümet yetkili kılınmıştır. Bu bedelin ve oranın hükümetçe belirlenmesi de karar altına alınmıştır (20)

1930 Ankara Antlaşması'nda da bu kişilerin durumu gündeme gelmiştir. Türk tebaası müslümanların Yunanistan'da bulunan taşınmazlarının Yunanistan'a geçmesi kabul edilmiştir. Sahiplerine iade edilmiş olup bilfiil tasarruflarında bulunan taşınmazlar ise istisna tutulmuştur. Lozan'ın yürürlüğe girmesinden sonra, el konmuş, tasfiye edilmiş malların mülkiyeti de Yunan Hükümeti'ne geçmiştir. Ancak taşınır malların mülkiyeti sahiplerinin tasarrufuna bırakılmıştır. Zikredilmeyen diğer malların durumunun Lozan Antlaşması'nın 65 ve 66. maddeleri hükümlerine tabi olması kararlaştırılmıştır.(21)

4 Nisan 1928'de çıkarılan 1217 numaralı kanun ile, gayrimübadil Türk-ler'e verilecek mülkler konusu düzenlenmiştir. Bu kanun gereği hak sahiplerine verilmesi lazım gelen malların dağıtım şeklini açıklayan bir

talimatname hazırlanarak İcra Vekiller Heyeti'nce 6 Haziran 1928'de kabul edilmiştir. Bu talimatname ile mevcut hükümlere göre gayrimübadil oldukları ortaya çıkanlara özel gayrimübadil vesikası verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak 2 ay içinde bu belgeyi almak için müracaat edilmesi şart koşulmuştur. Bu müracaatlardan sonra 1 ay içinde gayrimübadil listesinin Türk üye tarafından düzenlenip onaylanarak Maliye Vekaleti'ne verilmesi öngörülmüştür.

Maliye Vekaleti'nin anlaşma gereği verilmesi gereken mallar ile mevcut malların kıymetlerini 2 ay içinde belirlemesi ve mal dağıtımında, Karma Kıymet Takdir Heyetleri'nce verilecek mazbataların esas alınması kabul edilmiştir. Dağıtımın yapılması için öncelikle kıymet takdiri yapılması, kıymet takdirinde bu talimatname ile mevcut belgelerden yararlanılması kararlaştırılmıştır. Hak sahiplerinin istihkakına esas olacak hali kazır kıymetleri, 8 misli olarak kabul edilirken, 30 Ocak 1929 tarihinde çıkarılan zeyl ile 8 yerine 10 misline kadar yükseltilmesiyle bulunan miktar olarak değiştirilmiştir.(22) Bu kıymet takdirinin 2 Maliye Vekaleti memuru ile halktan tayin edilen 2 kişiden oluşan bir heyet tarafından yapılması yolu benimsenmiştir. Maliye Vekaleti'ne belirlenen kıymetleri fazla görmesi halinde, ayrıca tetkikat yaptırabilme yetkisi verilmiştir. Kişilere ise belirlenen kıymeti eksik görürlerse keşif yaptırabilme hakkı verilmiştir. Ancak bu talep Temyiz Komisyonu kararının tebliğinden 2 ay sonra veya kıymetin bonoya yazılmasından sonra olmaması şartı getirilmiştir.(23) Kıymet takdirinden sonra hak sahibine, malının çeşidini ve kıymetini bildiren bir mazbata verilmesi kararlaştırılmıştır.

Belirlenen kıymet miktarlarının hepsi, Yunan mallarının kıymetleriyle karşılaştırılarak verilmesi mümkün olan miktarın yüzde oranı hesabıyla belirlenerek, bu miktara karşılık bir bono verilmesi esas kabul edilmiştir. Bu bonoların müzayede ile satılan malların satışında nakit gibi kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Müzayededen mal alamayanlara ise hasılatın bonolarına oranla nakten yararlanabilme hakkı verilmiştir. Yunan Hükümeti'nin el koyduğu malların kira bedellerinin de belirlenerek, sonradan yapılacak iki tarafın hesap karşılaştırılmasında dikkate alınması kabul edilmiştir. Mallarına el konmasından dolayı kira ve menfaatleri karşılığı verilen avanslar mazbataların düzenlenilmesinde dikkate alınması kararlaştırılmıştır. İstihkaklarının tamamını almamışlarsa kalanının Yunanistan'dan alınacak meblağdan karşılanması yolu benimsenmiştir.(24)

İcra Vekiller Heyeti'nce onaylanan daha sonraki bir düzenlemeye göre, İtilafname icabınca iade edilmesi gerektiği halde henüz Yunan Hükümeti'nce sahiplerine iade edilmemiş olan arazi sahiplerinin de bu maddede konu edilen Yunan mallarından istihkakları oranında yararlanmaları kararlaştırılmıştır. (25)

D:1912 'DEN ÖNCE YUNANİSTANDAN GÖÇEDENLERİN DURUMU:

TBMM.'de 22 Haziran 1924'de kabul edilen 626 numaralı kanunla, 1912'den önce memleketlerini rızaları dışında terkedenler ve mecburen hükümet tarafından başka mahallere sevk olunmuş veya diğer bir meşru sebeple mübadeleye tabi araziden ayrılmış fakat halen ailelerini ve alakalarını yurtlarında muhafaza etmiş olan şahısların, ailelerinin durumu görüşülmüştür. Mukaveleye bağlı olarak muhacir şeklinde mübadele edilmesine rağmen, mallarının diğer mübadele edilmiş şahıslar gibi tasfiye edilmemesi Sözleşme'nin ruhuna ters olacağı ve büyük bir haksızlığa sebep olacağından bu durumdaki kişilerin mübadeleye tabi kabul edilmelerinin savunulmaları karar altına alınmıştır. (26)

1926 tarihli Atina İtilafnamesi'nde bu konu görüşülmüş ve karara bağlanmıştır. Bu anlaşma ile; Yunanistan'da mübadeleye tabi bölgede yerleşik olup 1912'den önce bu mıntıkeyi terketmiş veya Yunanistan haricinde yerleşmiş olan Müslümanlar ile bütün Türk tebaasına ait gayrimenkullerin muhacir ve köylülerin işgali dolayısıyla sahiplerine iadesi mümkün olmazsa bedellerinin ödenmesi kabul edilmiştir. Buna karşın bu malların Yunan Hükümeti'nin mülkü olması, ancak şehirlerdeki arsalar ile, koru, orman ve meraların esas itibarıyla sahiplerine iadesi kabul edilmiştir.

Türkiye'de aynı durumdaki Rum mallarının karşılık olarak Türk Hükümeti'ne aynı şartlarla mülk olması kararlaştırılmıştır.

Bu işlem için de kıymet takdiri yapılarak hesapların karşılaştırılıp zimmelerin takas ve mahsup edilmesi, kalan miktar olursa onunda nakten ödenmesi kabul edilmiştir. Bu işlem sırasında Yunanistan isterse Türk mülk sahibi ile özel antlaşma yapabilmesi, ancak yasadı bir malın değerinden %35 inden daha fazla oranda eksikse kıymet farkı umumi tasfiye hesabına islenmesi ve Yunan Hükümeti'nin bu malın bedelini hesaptan düşmek kaydıyla nakten Türk Hükümeti'ne ödeyebilmesi gibi esaslarda benimsenmiştir.

Yunan Hükümeti'nin mülkiyetine geçmesi gerekenler dışındaki mallar ve Yunanistan'da mübadele dışı bölgede bulunan emlak bu İtilafname'nin yürürlüğe girmesinden sonra vergilerden muaf olarak 1 ay içinde sahiplerine iade edilmesi karar altına alınmıştır. Aynı durum Türkiye içinde geçerli idi. Mallarını iadeten alan sahiplerine, bunları serbestçe engelsiz tasarruf edebilme hakkı verilmiştir..

Bu İtilafname ile daha önceki anlaşmalardaki mallarla ilgili hükümler kaldırılmıştır. İstimlak edilmiş mallardan sahiplerini yararlandırmayı anlaşmanın onaylanmasından itibaren kabul etmişlerdir. Bütün muamelelere tabi olan mallarında, bunlar yok gibi sayılarak kıymet takdir edilmesi ve haklarının iade edilmesi yolu benimsenmiştir. Kıymet takdirini ve anlaşmazlıkların çözümünü Karma Komisyon'un yapması, bu işlemler için ayrı bir takas ve mahsup hesabının kurulması esas alınmıştır. Bu anlaşma'nın Türk ve Yunan tebalarına ait olup Lozan Antlaşması hükümlerini ve mübadeleye tabi ahaliye ait malların kıymet takdirlerini haleldar etmediği de vurgulanmıştır.(27)

E: TAPULARIN VERİLMESİ:

Mübadillere verilen malların tapusu hemen verilmemiş, önce mübadil, gayrimübadil, muhacir v.s. kanunlarına göre dağıtılmış veya geçici olarak tahsis edilmiştir. Bu malların tapuya geçirilmesi için uzun bir süre geçmesi gerekmiştir.

Mübadil, gayrimübadil, muhacir ve sair kanunlarına bağlı olarak dağıtılan veya geçici olarak tahsis edilen belgelerin tapuya geçirilmesine dair 24 Mayıs 1928'de bir kanun çıkarılmıştır.

Bu kanun, kendilerine taşınmaz mal verilen mübadillere ellerindeki dağıtım belgelerine karşılık tapu verilmesini öngörmüş, ayrıca bunun tatbik şart ve suretlerini ayrıntılı bir şekilde belirlemiştir. Bu kanunla, mübadillerin ellerindeki tasarruf belgeleri, kıymetli tapulara karşılık verilen veya verilecek malın %50'den, kıymetsiz tapulara karşılık %40'tan ve tasfiye taleplerine dayanılarak kefaletnamelere karşılık %20'den fazla olamayacağı karar altına alınmıştır.

İskan ve borçlanma kanunu gereği, adiyen verilen taşınmazlar için hazine menfaatine birinci dereceli ipotekli tapu senedi verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde

belirlenen belgelerle müracaat etmeyenlerin, müracaatlarının muteber kabul edilmeyeceği, ancak bu müddet içinde Karma Komisyon'a başvurular hakkında alınacak kararların uygulanması hüküm altına alınmıştır.

Bu kanunla, küçük tapuları vali, büyük tapuları Dahiliye Vekaleti'nin onaylaması ve Karma Komisyon'a müracaatlar hariç bu işlemlerin 1 yıl içinde bitirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kanunla, mübadeleye dahil olanlar dışında terkedilen mallardan hak sahiplerine dağıtılmış veya dağıtılacak olan malların hazineye intikal etmesi karar altına alınmıştır. Mübadillere ait olan malların ise harab olacağına karar verilirse, gayrimübadillere ait olup gereği üzerine dağıtılan mallara karşılık hazineye intikal etmesi benimsenmiştir. 13.9.1915 ve 15.4.1923 tarihli kanunlara bağlı olarak işleme alınmış ve alınacak gayrimenkuller hazine adına kaydedilmiş hükmünde olduğundan, sahiplerinin bunlar üzerinde ancak 1915 senesi öncesindeki kayıtlı kıymetleri üzerinden haklarının saklı tutulmasına karar verilmiştir. Şurayı Devlet'çe bir hüküm verilmedikçe sahibine aynen iadesi mümkün olmadığı gibi 1915 senesi öncesi kıymetinin esas alınması ve bu kıymet üzerinden ödenmesi kararlaştırılmıştır.(28)

Tapu senetlerinden vergi alınması, ancak mübadillerin ikametlerine ait meskenlerin vergilerinin 3 taksitte alınması kararlaştırılmıştır. Ancak 7 Nisan 1932'de çıkarılan 1944 numaralı kanunla taksite bağlanan bu tapu harçlarının henüz ödenmemiş bulunan taksitleri affolunmuştur. Aynı kanunla gayri mübadil sayılması gereken Türkler, Türkiye'de alacakları taşınmaz mallardan istihkak mazbatalarındaki miktarda olan harcından istisna tutulmuşlardır.(29)

24 Mayıs 1928 tarihli bu kanunla, mal dağıtılan kişilerin ellerindeki taahhütname ile beyan ettikleri taşınmazlar, o miktarda çıkmazsa haklarından fazlasının kişiden, varislerinden veya kefillerinden geri alınması hükmü getirilmiştir. Bu kanun 1 Temmuz 1928'den itibaren yürürlüğe girmiştir. (30)

Bu kanunla öngörülen hükümleri yerine getirmek üzere hazırlanan bir nizamname İcra Vekiller Heyeti'nce 12 Ağustos 1928'de kabul edilmiştir. Bu Nizamname ile, dağıtılan bu malların tefviz belgelerine göre doğrudan tapu idarelerince kesin tapuya kaydolunması ve belirlenen kıymetlerin tapu senetlerine kıymet olarak yazılması hüküm altına alınmıştır.

Konunun başlangıcında zikredilen oranlardaki malların kesin tapuya geçirilmesi, ancak mübadiller istihkakından fazlasının ipotekli tapuya geçirilmesi ve bedelinin Borçlanma Kanunu'na göre taksitle alınması kararlaştırılmıştır. İskan idareleri ve arazi dağıtım heyetlerince kendilerine mu-

verilmiş, ancak tasarruf belgeleri verilmemiş olanlara önce tasarruf belgelerinin verilip, sonra bunların kesin tapuya geçirilmesi yolu benimsenmiştir.

Teffiz işlemleri bitmiş veya devam edenlerin işlemleri tamamlandıktan sonra tapuya geçirilmesi hüküm altına alınmıştır. Fazla mal aldıklarından dolayı haklarında tahkikat yapılmakta olan kişilerin ellerinde bulunan malların tapuları tahkikatın sonunda verilmiştir. Belirlenen kıymetleri ile talibi olmayan ve muhacirlere de gereği olmayan mallar mahalleri maliye memurlarının emrine bırakılmıştır.

13 Mart 1926 tarihli kanunun neşriden evvel yangınzede ve mülteci sıfatı ile kanuni istihkaklarına dayanılarak mübadeleye tabi kişilerden terkedilen evlere resmen iskanı yapılmış olanlardan, hükümetçe 30 Mayıs 1928 tarihine kadar kayıp şahıslara ait evlere nakledilen ve dağıtım işi yapılmış veya yapılmakta olanların işgallerindeki binalar Borçlanma Kanunu gereğince kendilerine mülk edindirilmiştir.(31)

Ankara'nın başkent olmasından (13 Ekim 1923) dolayı bu şehir iskan mıntıkası dışında kabul edilmiştir. Bu sebeple Ankara'da bulunan terkedilmiş mallar, kıymetlerine karşılık başka yerlerde mübadeleye gayritabi şahıs malları ile diğer mallar gösterilmek şartıyla, bu tarihten sonra tahsis ve teffiz muamelesi yapılmaması hükmü getirilmiştir. Ayrıca memurların ikametene, resmi dairelere veya genel menfaatlere tahsis edilmiş binaların dağıtımlarında doğru görülmemiştir. (32)

F:BATI TRAKYA TÜRKLERİNİN MALLARI KONUSU:

Mübadele uygulaması sırasında veya uygulamadan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında yaşanan hemen her gerginlikten Batı Trakya Türkleri etkilenmiştir. Bilindiği gibi Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi ile Batı Trakya Türkleri mübadelenin kapsamı dışında tutulmuşlardır. Ancak bu kişilerin burada sahip oldukları haklar ve mülkiyetleri zaman zaman Yunanistan tarafından gaspedilme muamelesiyle karşı karşıya kalmıştır.

1930 Ankara Antlaşması o an için (Ağustos 1929) Batı Trakya'da bulunan bütün Müslüman ve Türkler'e "Etabli" sıfatı tanımıştır. Bu antlaşma ile Etabli'ler hakkındaki bütün sınırlandırılmaların kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye'deki Rumlar'a karşılık olarak, mübadele dışında bırakılmış olan Batı Trakya mıntikasını terk edip geri dönme hakkından mahrum bulunan bütün Müslüman ve Türklere ait Yunanistan'daki bütün malları ile Batı Trakya dışında bulunan ve Etabli Türkler'e yada geri dönme hakkından faydalanan şahıslara ait menkul ve gayrimenkul malların tam mülkiyeti Yunan Hükümeti'ne geçmiştir. Türkiye'deki Rumlar'dan fazlalık olarak, Yunan mülkiyetine geçecek mallar arasına, Batı Trakya'da bulunup Yunan murahhasının 18.6.1927'de Karma Komisyon'a vermiş olduğu listede kayıtlı mallar ile bağlantılı diğer bir listede gösterilen ve halen işgal altında bulunan toplam 7.000 streamlık (bir ölçü birimi) arazide dahil edilmiştir.(33)

Yunanistan'ın tahsis edeceği 425.000 İngiliz Lirası'ndan 150.000 liralık kısmı mübadele bölgesinde malları bulunup mülkiyeti Yunanistan'a geçen mallara karşılık olarak Batı Trakya Türkleri'ne verilmiştir. Bu parayı Karma Komisyon dağıtmıştır. Hak sahiplerine ödenmesi gereken tazminat ve icra bedelleri konusunu hükümetlerin kendi tebasıyla halletmeleri esas kabul edilmiştir.

Anlaşmanın Özel Hükümler Bölümü'nde kabul edilen bir madde ile, Yunanistan, Batı Trakya Müslüman Etablileri'ne ait olup iadesi mümkün olmayan bir gayrimenkulü her defasında Karma Komisyon'a bildirmek ve onayını almak kaydıyla bedelini ödeyerek mülk edinebilmesi hükmü getirilmiştir. Bu da Batı Trakya Türkleri'nin mallarına el koymak için bir açık kapı bırakmış oluyordu.

Karma Komisyon'un kaldırılmasına dair imzalanan 9 Aralık 1933 tarihli anlaşma ile, mübadil yada dönüş hakkından mahrum olan kişilere ait olsa bile, Karma Komisyon'un dağılmasından sonra, Yunanistan'da oturan kişilerin (Batı Trakyalılar) 10 Haziran 1930'dan önce Yunan Hükümeti tarafından fiilen işgal edilmemiş olan malları hakkında hiçbir önlem yada sınırlayıcı işlem yapılmaması karar altına alınmıştır.(34)

G:MÜBADİLLERE SAĞLANAN DESTEK VE KOLAYLIKLAR:

Mübadillerden özellikle muhtaç olanlarına hakları dışında destek ve bazı kolaylıklarda sağlanmıştır. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin onaylanmasına dair kanunda, muhtaç olan mübadillere gerekli yardım yapılmasıyla beraber, Ziraat Bankası'nın usulünce kredi temin etmeside benimsenmiştir. Bu kararlar, mübadilleri özellikle bir an önce üretken hale getirmek amaçlanmıştır.(35)

Daha nakil sırasında mübadillerden ihtiyacı olanların iskele ve yollarda iskanlarından itibaren de azami 2 ay mahallerinde iaşesine mübadele İmar ve İskan Kanunu ile karar verilmiştir. Ancak bunun uygulamada yeterli olmadığı görülünce, yeni bir kanun çıkarılarak, yardıma muhtaç muhacirlere ya üretken hale gelene kadar veya gerekli sosyal yardım kurumlarına yerleştirilene kadar devam edilmesine karar verilmiştir.(36)

Mübadillere mal dağıtımı sırasında, hakları dışında mal ve mülk verilerek, devlete bu malların bedellerini Borçlanma Kanunu gereğince 20 senede ödemesine yönelik kanun çıkartılmış ve bu şekilde mal dağıtılmıştır.(37)

Türk Hükümeti hem muhacirlere destek olma hem de ülke ekonomisine katkı sağlanması amacıyla sanatkar muhacirlere sağlanacak destek ve kolaylıkları belirleyen bir talimatnameyi 30 Nisan 1924'de kabul etmiştir. Bu talimatnameye dayanılarak sanatkar muhacirlere alet, edevat, işyeri ve sair desteği sağlanmıştır. (38)

Dağıtım yapılan malların tapuya geçirilmesi konusunda da bir kolaylık yapılmıştır. Mübadillerin ikamet ettikleri meskenlerinin vergisinin 3 taksitte alınması kararlaştırılmıştır.(39) Daha sonra bu da yeterli görülmeyerek, çıkarılan 1944 numaralı kanunla taksite bağlanan bu tapu harçlarının ödenmemiş kalan kısımlarının vergi borcu affedilmiştir.(40)

Hilali Ahmer Cemiyeti'nde mübadele uygulaması esnasında mübadillere büyük destek sağladığı görülmüştür. Ülke dışında mübadele için toplanan Türkler'e yardım amacıyla Sıhhi Heyetler teşkil etmiş, Seyyar Sıhhiyeler ve ihraç limanlarında hastahaneler kurmuştur.(41)

Ülkenin imarını sağlamak amacıyla bir takım tedbirler alınmış ve teşviklerde yapılmıştır. Mübadele İmar ve İskan Kanunu gereğince tahrip edilen yerlerin ve iskan bölgelerinin imarı için İmar Bankası'nın kurulması için M.I.I.V. vekilli kılınmıştır. Ayrıca yapılan dükkan ve meskenler belli bir süre için emlak vergisinden muaftır. Aynı şekilde tahrip edilen

mahallerdeki fabrika ve tezgahları yeniden ihya etmek için getirilecek makina ve aletler gümrük vergisinden muaf tutulmuştur. Mesken sorununu halletmek için de devlet, yabancı şirketler ile fertler arasında bir takım mükellefiyetlere girmiştir. (42)

Mübadiller yapılan destek ve sağlanan kolaylıklara bir örnek olması amacıyla M.I.I.V. adına yapılan bir açıklamada şu bilgiler verilmiştir; 6.11.1924'de mübadillere verilen tahsisat; 6.000 küsur çift öküz, 89 ester ve merkep, 267 inek ve dişi manda, 11 traktör, 28.000 küsur çapa ve kazma, bunlar dışında bel, çatal bel, bağ bıçağı, bağ malzemesi, kükürt, tırmık, orak, ot biçecek alet, gözdaşı, kireç, döğen, pulvarizatör ve edevat yardımı yapılmıştır. Ayrıca 1.000.000 kilo tohum dağıtılmıştır.(43)

M.I.I.Vekillerinden Mustafa Necati Bey, 5.11.1924'de yaptığı bir konuşmasında, muhacirlerin yerlilerden daha müreffeh bir hale geldiklerini ve ürün bile çıkartıp sattıklarını iddia etmiştir.(44) Bu bir genelleme olarak çok iddialı bir söz olabilir ancak mübadillere özellikle muhtaç olanlarına yapılan destek ve sağlanan kolaylıklar o dönemin şartlarına göre oldukça önemlidir. Tabi bu destek ve kolaylıklar sadece mübadillere değil diğer muhtaç vatandaşlara da yapılmıştır.

H:MÜBADELE İŞLEMİNİN HIZLANDIRILMASI VE KESİN TASFİYESİ:

Resmi olarak 1923 yılında başlayan mübadele, göç işlemi olmasa da diğer işlemleri uzun süre devam etmiştir. İskan işlerinin hızlandırılması ve neticelendirilmesi için İcra Vekiller Heyeti 6.3.1929'da bir talimatnameyi kabul ederek yürürlüğe koymuştur. Bu talimatname ile, Tetkik Komisyonları kaldırılmış ve vazifeleri İskan teffiz memurlarına verilmiştir. Yine bu talimatname ile, Süreli Kiralama Talimatnamesi'nin 1. maddesi de değiştirilmiştir. Bu değişiklik; Tasfiye taleplerini mevcut olupta, tasarruf belgesi gösteremeyenlere ait beyannameleri tasdik edecek mal dağıtımından yararlanmış veya bu hakka sahip 4 mübadilin, mübadil sahalar halkından olması kafi görülmüştür.

Adi İskan suretiyle mal almış veya alacak olan bütün mübadil, gayri-mübadil, müftecî ve yangın zedelerin durumlarını isbat eden evrak veya suretleriyle 6 ay içinde müracaat etmeleri zorunlu tutulmuştur. Aksi halde gereksiz işgalci kabul edilecekleri bildirilmiştir. Fakat müracaat etmiş olmasına rağmen

henüz belgesini alamamış olanlar ile köylere yerleşmiş olanlar bu hükmün dışında tutulmuştur.(45)

Mübadele ve teffiz işlerinin bitirilmesi ve kesin tasfiyesi konusunda bir kanun layihası hazırlanarak 19.3.1931'de TBMM'de müzakere edilmiştir. Bu müzakereler sırasında hükümet temsilcileri, uygulamanın zorluğuna dikkat çekerek, mal konusunun da çok karışık olduğu, eldeki belgelerin sağlıksız, sınırların belirsiz, belgelerin çok çeşitli ve bunlar aleyhine açılmış davalarında bir o kadar olduğu, bedellerin tesbitinin de zorluğuna dikkat çekilmiştir. Mevcut 40.000 talepname dosyasından ancak 1.200'üne 6 senede bakılabildiği de bildirilmiştir.

Temlik Kanunu'nun çıkarılarak bu işlemin hızlandırıldığı, o zamana kadar yapılanın 5 mislinin 5 -6 ayda yapıldığı kaydedilmiştir. 1930 senesinde bütün dosyaların elden geçirildiği bunlardan 25.000'inin olumlu, 7.000 - 8.000'inin vesikasızlıktan olumsuz olarak neticelendirildiği, tetkike muhtaç sadece 300 dosya kaldığı bildirilmiştir. Durumunu isbatlayamayanlarında geçici iskana tabi tutuldukları bilgisi verilmiştir.

Bütün bu uygulamaların başlangıçtaki yavaşlığının sebebi haksızlıkların önüne geçmek olarak açıklanmış, ancak bu durumda bazı memurların istismarına sebep olduğu belirtilmiştir.(46)

19 Mart 1931'de bu müzakerelerden sonra kabul edilen kanuna göre; Kıymetli tapuların %50'si oranında, kıymetsiz tapuların %40'ı oranında ve diğer taleplanelere karşılık verilen %20 oranındaki mallar kesin tasfiyeye esas alınmıştır. Bu oranlar içinde mevcut hükümlere göre konulmuş olan teffiz kararları kesinleşmiştir. Bu kanunun neşrinden sonra teffiz işlemi yapılması yasaklanmıştır.

Kesin tasfiyeye esas oranlar üzerinde mal almış olup, fazlasını borçlananların taahhütleri devam ettirilmiştir. Ancak daha sonra çıkarılan bir kanunla eve ait adi iskan derecesindeki borçlar affedilmiştir.(47)

Fazla mal alarak henüz borçlanmamış olanlar kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içinde, ya borçlandırılmış yada ellerindeki malları terkettirilip karşılığında hakları oranında tasfiye vesikası verilmiştir. Müracaat ettiği halde hiç mal alamamış yada kısmen almış olan mübadillere tasfiye belgesi verilmiştir.

Zamanında mal dağıtımı için müracaat etmemiş veya müracaat edip de belgeleri hazırlanmamış olan mübadillere Adi Iskan derecesinde tahsis edilmiş olan mal, hiç mal verilmemiş veya Adi iskan derecesinden az

verilenler için olmak şartıyla ellerinde bırakılmış ve mülk edindirilmiştir. Adi iskan derecesinden fazlası Borçlanma Kanunu'na göre borçlandırılmıştır.

İskan hakkına sahip yangın zedelerin ellerindeki Adi İskan derecesindeki evler alınmayarak kendilerine mülk edindirilmiştir. Adi İskan sınırı içinde olan mallardan, borçlu kalanlardan kalan borçlar alınmamış, ancak alınanlarda geri verilmemiştir. Ayrıca bu gayri menkullerin tapuya geçirilmesinde tapu harcıda alınmamıştır. Kesin tasfiye, Dahiliye ve Maliye Vekaletleri'nden alınan üyelerden oluşan bir komisyon tarafından yapılmıştır.

Hak sahiplerinden ellerinde istihkak mazbataları bulunanlar bu kanunun neşrinden itibaren 3 ay içinde mazbatalarını Mal Dağıtım Komisyonu reislerine verip karşılığında makbuz almaları, hakları mazbataya bağlı bulunmayanların da mazbata almak için müracaat etmeleri şart koşulmuştur. Bu süreyi geçirenler haklarını yitirmişlerdir.

Tasfiye Heyeti'nce bu mazbatalar incelenip, mazbata sahipleri adına tasfiye vesikaları düzenlenmiştir. Düzenlenen vesikalar sahiplerine vilayetlerce ulaştırılmıştır. Tasfiye vesikası 3 tertip kupondan oluşmuştur; 1/3 oranından daha az mal alanlara 1, 2, 3. tertip kuponlar, 2/3 oranından daha az mal alanlara 2, 3. tertip kuponlar, 2/3 veya daha fazla oranda mal alanlara sadece 3. tertip kuponlar verilmiştir.

Hak sahipleri adına tapuya kaydı gerekenler hariç, Dahiliye Vekaleti emrindeki bütün gayri menkuller hazine emrine devredilmiştir. Bu mallardan gayri mübadil Türkler'e ait olup dağıtılmış olanlara karşılık aynı kıymette mal hak sahipleri hesabına devrolunmuştur. Mübadil Rumlar'dan kalıp hazineye intikal eden gayri menkuller tasfiye vesikası kuponlarına karşılık tutulmuştur. Bunlar usulünce kaydedilip, satılığa çıkartılmak suretiyle tasfiye vesikaları kuponlarının ödenmesi yoluna gidilmiştir. Bu satış işleminde, tasfiye vesikaları nakit yerine kabul edilmiş ve bunlar dışında elde edilen para da Ziraat Bankası'na yatırılmıştır.

Tasfiye ve kupon bedellerinin ödenmesi işleminde şöyle bir yol izlenmiştir; önce 1. tertip kuponlar bitirilmiştir. 1. tertip kuponlar bitirildikten sonra 2. tertip kuponlara, bunlar da ödendikten sonra 3. tertip kuponlara geçilmesi yoluna gidilmiştir. Bu kuponlara karşılık yeterli paranın birikmemesi durumunda da karşılıklarının Maliye Vekaleti'nce ödenmesi yoluna gidilmiştir.

Kanunda tasfiye kuponlarının bedelleri ödendikten sonra mal veya para kalırsa bunların hazineye kalacağı hükmü getirilmiştir. (48)

Mübadele işlemini bitirmek adına, Mübadele Karma Komisyonu Tarafsızlar Heyeti'nden düşen üyeliğe, bir yenisini seçmemek ve tarafsızlara ait vazifelerin yerine getirilmesi, olabilecek sorunların iki tarafca itilafsız İstanbul'da görev yapan Karma Mahkeme reislerinden birini üçüncü hakem olarak kabul ederek çözeceklerine dair iki tarafta karşılıklı birer nota vermişlerdir. Bu notalar TBMM'nce 21.5.1932'de 1973 nolu kanunla tasdik edilmiştir.(49) 9 Aralık 1933'de de Türkiye ile Yunanistan arasında, Türk - Rum Ahali Mübadelesi Karma Komisyonu'nun kaldırılmasına dair bir mukavele imzalanmıştır. Bu mukavele TBMM'nde 28 Aralık 1933'de 2374 sayılı kanunla onaylanmıştır.

Bu Komisyon'un 10.06.1930 tarihli Ankara Mukavelesi'nde geçen görevlerinin önemli kısımları halledilmiş olduğundan ve henüz sonuçlandırılmayan taleplerin belli bir zamandan sonra gerekirse her iki memleketin yetkili mahkemelerine havalesinde sakınca olmayacağı düşüncesiyle bu mukavelenin yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu mukaveleye göre, Karma Komisyon'da bu mukavelenin yürürlüğe girmesinden itibaren 1 aylık süre içinde müracaatlar bitirilemezse, ilgili ülkenin yetkili mahkemelerine meselenin götürülebilmesi kararlaştırılmıştır.

Ankara Mukavelesi'nin 25. maddesinin uygulanmasında ve tabiiyet meselesinden doğmuş talepler henüz sonuçlandırılmamışsa, tarafsız üyeninde katıldığı bir kararla neticelendirilmesi karar altına alınmıştır.

Yine Ankara Mukavelesi'nin 25. maddesi gereği Karma Komisyon'un uygun görmesiyle el konmuş ve Ankara Mukavelesi'nin yürürlüğe girmesinden evvel işgal edilmiş, ancak Karma Komisyon'ca durumu karara bağlanmamış mallar hariç İstanbul'daki ve Yunanistan'daki mallara el koyma, işgal vs. muamelesi yapılmaması kararlaştırılmıştır.

Karma Komisyon'un kaldırılmasıyla, Lozan ve Ankara Mukavelesi'nden faydalanma sıfatı sona ereceğinden, bu konuda hiçbir kimse tarafından iki taraf makamları nezdinde talepte bulunulamaması hükmü getirilmiştir. Ancak, iki taraf mahkemelerine yapılan müracaatların Karma Komisyon'un daha önce almış olduğu kararlara uygun olarak çözümlenmeside kabul edilmiştir.

Yunan Tebaası veya yerli Rumlar'a ait olup idareleri Karma Komisyon veya tarafsız üye tarafından karar altına alındığı halde Komisyon'un dağılmasından 2 ay öncesine kadar infaz edilmemişse, tarafsız üyenin birkaç bilirkişiyeye sorarak kıymet takdir etmesi ve bu bedelin Yunanistan'ın vermeyi

taahhüt ettiği paradan ödenmesi karar altına alınmıştır. Bu paranın yetmemesi durumunda Yunanistan'ın ortaya çıkacak meblağı karşılaması, eğer para artarsa da derhal bu paranın Türk Hükümeti'ne iade edilmesi kararlaştırılmıştır.

Mübadele Karma Komisyonu'nun bu mukavelenin yürürlüğe girmesinden 8 aylık bir süre sonra kaldırılması kabul edilmiştir.(50) Bu kanun 8 Ocak 1934'de yürürlüğe girmiştir.

Mübadele işlemlerinin sona ermesine bir ölçü olarak Mübadele Karma Komisyonu'nun kaldırılmasını kabul edebiliriz. Bu konudaki anlaşma 9 Aralık 1933'de Ankara'da imzalanmıştır. Bu antlaşma mübadele konusunda yapılan son antlaşmadır. 28 Aralık 1933'de 2374 sayılı kanunla onaylanan anlaşma 8 ocak 1934'de resmi gazetede yayınlanmış ve 19 Şubat 1934'de de onay belgeleri teati edilmiştir. Anlaşmaya göre Mübadele Karma Komisyonu yürürlüğe girmesinden 8 ay sonra kaldırılmıştır.(51)

K: KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR:

1:KARŞILAŞILAN EKONOMİK ZORLUKLAR:

12 yıl kadar fiilen savaşta (Trablusgarp, Balkan, I.Dünya ve Kurtuluş Savaşları) olan Türkiye, Yunan, Ermeni, Fransız, İngiliz ve İtalyan işgallerine de uğramıştır. Özellikle, Fransız, Ermeni ve Yunanlılar Anadolu'da büyük tahribat yapmışlardır. Türkiye bir savaş alanı, haline gelmiştir. Bütün güçlülere rağmen savaş kazanılmış ülke kurtarılmıştır. Ancak geride harabeye dönmüş bir ülke kalmıştır. Mübadele edilen Rumlar'ın evleri Türkiye'de kalmıştı, ancak Rumlar ve Yunan ordusu, bu evleri, bağları, bahçeleri yakmış, tahrip etmişlerdir. Bu yüzden bu evlerin çoğu kullanılmayacak durumda idi.

Yunanistan'a karşı oldukça cömert olan A.B.D. ve Batılı ülkeler, Türkiye'ye karşı aynı cömertliği ve yardımseverliği göstermemişlerdir.(52) Bunun bir sebebi olarak Türkiye'nin bu dönemde Milletler Cemiyeti'ne üye olmaması gösterilmiş olmakla beraber bu yeterli bir sebep değildir.(53) Türkiye'nin dar imkaniyleriyle bu işlere ayırdığı para yeterli olmamıştır. Bu paranın bir kısmı ile memurların maaşları karşılanmış, geri kalanı 400.000'e yakın göçmenin yerleştirilmesine yetmemiştir. Türkiye bir taraftan yeni bir rejim kurmaya, bir

yandan savaş yaralarını sarmaya, bir yandan da çağdaş uygarlık yolunda ilerleyerek saygın devletler arasında yer alma mücadelesi vermiştir.(54)

2:YUNANİSTAN'IN KARŞILAŞTIĞI ZORLUKLAR:

Yunanistan'da, Nüfus Mübadelesi'nin meydana getirdiği zorluklara baktığımızda, onların da büyük bir sıkıntı çektiklerini görüyoruz. Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası ve yenilgisinden sonra Yunan ordusu ile birlikte pek çok Rum da Yunanistan'a kaçma yoluna gitmiştir. Üstelik bu göç ve kaçış sadece Anadolu'dan değildir. Mudanya Mütarekesi'nden sonra Doğu Trakya ve İstanbul'dan da çok sayıda Rum, kendiliklerinden Yunanistan'a göçmüşlerdir. Türklerin İstanbul'u işgalden kurtarmasından önce 100.000 Rum şehirde kalırken yaklaşık 50.000 Rum şehri terketmişlerdir.(55) Esasen Yunanistan'ın zorunlu mübadeleyi kabul etmesi ve bu konudaki aceleci tutumunda bu göçmenlere yer bulma arzusundan kaynaklanmıştır. Ne varki Yunanistan bu gelen göçmenleri yerleştirmek için ülkede bulunan Müslümanlar'ın mülkiyet haklarını çiğnemiş, Türkler evlerinden atılmışlardır. Rum göçmenler Türk ev ve arazilerini işgal etmişlerdir.

Yunanistan sadece Türkiye'den gelen göçmenlerle uğraşmak zorunda değildi. Aynı zamanda Bulgaristan'dan ve Rus ihtilali üzerine Rusya'dan da yaklaşık 1.200.000 göçmen Yunanistan'a sığınmıştır.(56) Böylece Yunanistan dar topraklarında bir anda 2.000.000'dan fazla Rum'u yerleştirmek zorunda kalmıştır. Tabi mübadele uygulaması başlayınca Türkiye'nin karşılaştığı benzer problemler Yunanistan için de söz konusu olmuştur.

Ancak Yunanistan bu büyük yük karşısında yalnız bırakılmamıştır. Amerika, İzmir'in kurtarıldığı 9 Eylül 1922'den itibaren Yunanistan'a 8.000.000 Dolar yardımda bulunmuştur.

Bunun; 1.000.000 Doları Amerika'daki Yunanlılar'dan,

1.000.000'u Amerikan Kadınlar Hastanesi'nden,

3.000.000'u Amerikan Kızılhaçı'ndan katkıdır. Bununla da kalmayan

A.B.D. durumu incelemek ve rapor hazırlamak üzere 20 kişilik bir heyeti Pire'ye göndermiştir.

A.B.D. yardımı yalnız paradan ibaret olmamıştır. Göçmenlere gıda dağıtımı, barınmak için çadır sağlamak ve kurmak, yetimhaneler açmak,

hastalıklara karşı ilaç sağlamak, karantina istasyonları kurmak görevini de üstlenmiştir.

7 ayrı Amerikan hayır teşkilatı, Yunan Hükümeti ile ortak çalışmıştır. Yunanistan'da 11 Amerikalı'ya "altın haç" madalyasını ödül olarak vermiştir.

Milletler Cemiyeti' de Yunanistan'a uzun vadeli borç verme konusunu görüşmüş, Yunan Milli Bankası başkanını davet ederek 6.000.000 Sterlin'e kadar borç verilebileceğini bildirmiştir. (57) Bütün bunlara karşılık A.B.D. ve Batılı ülkeler aynı yardımseverliği Türkiye için göstermemiştir.

Bir karşılaştırma yapacak olursak; Türkiye'ye daha az (390-400.000) göçmen gelmiştir. Ancak Türkiye 1911-1912 Trablusgarp savaşından beri 12 yıldır savaşan bir ülke durumundaydı. Bununda ötesinde Türkiye topraklarının büyük bir kısmı işgale uğramış, yakılıp yıkılmış, tahrip edilmiş durumdaydı.

IV. BÖLÜM DİPNOTLARI:

- (1) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,141.
- (2) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.8/1,785-796., DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,844-846.
- (3) Zabıt Ceridesi: D.II İ.III c.24 (Ankara: TBMM Matbaası),72.; DÜSTUR: T.3 c.7 (Ankara, 1944), 717.
- (4)DÜSTUR:T.3c.11(Ankara,1930),1940-1941,MehmetGÖNLÜBOL:a.g.e.,60.
- (5) DÜSTUR: T.3 c.12 (Anklara, 1931),1089-1090.
- (6) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1231-1235.
- (7) DÜSTUR: T.3 c.9 (İstanbul, 1931),244-245.
- (8) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,409.
- (9) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1178-1186.
- (10) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1229-1230.
- (11) Zabıt Ceridesi: D..II İ.III c.23 (Ankara: TBMM Matbaası),73-74.
- (12) Zabıt Ceridesi: a.g.e.c.23 ,77.
- (13) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.23 s.160-161,DÜSTUR: a.g.e. c.7 ,655-656.
- (14) DÜSTUR: a.g.e. c.6,72.
- (15) TBMM Gizli icelse Zabıtları: IV (İş Bankası Yayınları, 1985),531-534.
- (16) DÜSTUR: T.3 c.8 (Ankara, 1946),130-134.
- (17) DÜSTUR: a.g.e. c.11, 1939-1966.
- (18) DÜSTUR: a.g.e. c.7,690., Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.23 ,305.
- (19) DÜSTUR: a.g.e. c.6 ,738.
- (20) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.3 ,46-49.
- (21) DÜSTUR: a.g.e. c.11 ,1939-1966.
- (22) DÜSTUR: a.g.e. c.10 ,339-340.
- (23) DÜSTUR: a.g.e. c.10 ,339-340.
- (24) DÜSTUR: a.g.e. c.9 ,1095-1099.
- (25) DÜSTUR: a.g.e. c.11 ,42-43.
- (26) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1167.
- (27) DÜSTUR: a.g.e. c.8 ,130-136.
- (28) DÜSTUR: a.g.e. c.10 ,1067-1069.
- (29) DÜSTUR: T.3 c.13 (Ankara, 1932),191.
- (30) DÜSTUR: a.g.e. c.9 ,1067-1069.
- (31) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.9 ,23-24.
- (32) DÜSTUR: a.g.e. c.9 ,1143-1145.
- (33) Mehmet GÖNLÜBOL:a.g.e.,60, Baskın ORAN:a.g.e.,50.
- (34) Baskın ORAN: a.g.e.,51.
- (35) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,140.
- (36) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,407.
- (37) DÜSTUR: a.g.e. c.9 ,244-245.
- (38) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1142-1145.
- (39) DÜSTUR: a.g.e. c.9 ,1067-1069.
- (40) DÜSTUR: a.g.e. c.13,191.
- (41) Zabıt Ceridesi: D.II İ.III c.26 (Ankara: TBMM Matbaası),60. Kemal ARI:Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925) (İstanbul, 1995),43.
- (42) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,407-410.

- (44) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.9 ,62.
- (45) DÜSTUR: a.g.e. c.10 ,551-552.
- (46) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.26 ,63.
- (47) DÜSTUR: a.g.e. c.12 ,985.
- (48) DÜSTUR: a.g.e. c.12 ,222-227.
- (49) DÜSTUR: a.g.e. c.13 ,376-377.
- (50) DÜSTUR: T.3 c.15 (Ankara, 1934),130-133.
- (51) A. Gündüz ÖKÇÜN: a.g.e.,59-60
- (52) Seçil AKGÜN: a.g.e.,255.
- (53) Arnold TOYNBEE: a.g.e.,233.
- (54) Seçil AKGÜN: a.g.e.,257.
- (55) Seçil AKGÜN: a.g.e.,246.
- (56) Seçil AKGÜN: a.g.e.,247.
- (57) Seçil AKGÜN: a.g.e.,255.

V.BÖLÜM:

MÜBADELE UYGULAMASININ KAPSAM VE SONUÇLARI:

A:MÜBADELE UYGULAMASININ KAPSAMI:

Bilindiği gibi Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nde Batı Trakya'da oturan Müslümanlar hariç, Yunanistan'daki Müslümanlar ile 1912 Kanunu'na göre çizilmiş olan İstanbul Belediye sınırları hariç Türkiye'deki Rumlar'ın zorunlu mübadelesi kararlaştırılmıştır.(1) Buradan da anlaşılacağı gibi Türkiye gönülsüz olmasına rağmen, İstanbul Rumları'nın Türkiye'de kalmasına, Batı Trakya Türkleri'nin istisna tutulması şartıyla razı olmuştur.

Türkiye, Rum Ortodox Patrikhanesi'nin bazı şartlar altında İstanbul'da kalmasına razı olmuştur. Buna göre; mevcut Patrik değiştirilecek, yerine Türkiye'nin kabul edeceği başka bir din adamı getirilecekti. Patrikhane yalnız dini konularla meşgul olacak, hiçbir siyasi faaliyette bulunmayacaktı.(2)

Ancak dikkat çeken bir husus, "mübadele" konusunda ve genel siyasetlerinde milliyetçiliği ve milli devlet oluşturmaya esas almış olan Türkiye ve Yunanistan, mübadele konusundan din faktörünü temel almışlardır. Hatta bu yüzden konu mübalağalı bir şekilde ele alınarak, "değişim Hristiyan Türkler ile Müslüman Yunanlılar arasında yapılmıştır" iddiası da dile getirilmiştir.(3)

Burada değinilmesi gereken bir konuda, Karaman Rumları diye bilinen bir kısım halkın durumudur. Bunlar dil bakımından büyük ölçüde Türkleşmiş gündelik dilide Türkçe olmuştu. Hatta yazı dili bile çok yerde Türkçe idi, ancak alfabelerini değiştirmemişlerdi.(4) Bu kişilerin Anadolu'nun yerli halkı olup zamanla Türk dil ve kültürünün etkisinde kaldıkları iddiasının yanısıra, bunların Türk asıllı oldukları ve Türk ordusunda işgalcilere karşı çarpıştıklarını iddia eden bu kişilerin Yunanistan'a gitmeyi istemedikleri, dönemin yöneticilerine başvurdukları, ancak bu müracaatlarının kabul edilmeyip mübadele edildikleri de iddia edilmektedir.(5)

Bütün bu iddialara karşılık Türkiye'nin bakış açısı ve mübadeleden beklentisi farklıdır. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi'nin onaylanması ve yürürlüğe girmesi ile ilgili kanunun 8. maddesinde bu durum; "mübadelelerin kabul edilmesinin esası, Yunanistan'daki Türkleri baskıdan kurtarmak ve ülkemizde nüfusça çoğunluk sağlamak..." şeklinde ifade edilmiştir.(6) Lozan

Antlaşması'nda kabul edilen esaslardan biri de ırk prensibidir. Bu, antlaşmanın 32. maddesinde şöyle belirlenmiştir; "Ayrılan araziden bir yerde yerleşmiş olupta, mezkur arazideki halkın ekseriyetinden, ırk itibarıyla ayrı olan 18 yaşını geçmiş şahıslar, bu antlaşmanın uygulamaya girmesinden itibaren 2 sene süreyle, ahalinin çoğunluğu kendisinin ırkına mensup devletlerden birinin vatandaşlığına, bu ülkenin kabul etmesi şartıyla geçebileceklerdir."(7)

İşte bu prensipte göz önüne alınarak Türkiye, Lozan Antlaşması'na dayanarak, Yunanistan'dan çıkarılmak istenildiği takdirde Türk olmayanların, ırken mensup oldukları hükümet toprağına sevklerinin Karma Komisyon nezdinde savunulmasını ve Türkiye'ye gönderilmemesini kararlaştırmıştır.(8) Bu gibi kişilerin Türkiye'ye gelmeleri halinde de dağınık bir şekilde yerleştirilmeleri esas kabul edilmiştir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Lozan'da Nüfus Mübadelesi müzakere-leri sırasında Yunanistan'daki Arnavutlar'ın durumu gündeme gelmiştir. Yunan temsilcisi Yunanistan'ın bu kişileri çıkarma, mübadeleye tabi tutma gibi bir düşünceye kesinlikle sahip olmadığını söylemiş, Komisyon başkanı da bunun tutanaklara geçeceğini belirtmiş ve bu kabul edilmiştir.(9) Ancak uygulamada bu pek mümkün olmamıştır. Hatta bir kısım Arnavutlar "biz Evladı Fatihan'ız" diyerek mübadeleye dahil olmuşlardır.

Lozan Antlaşması'nın 14. maddesiyle İmroz ve Bozcaada Halklarında mübadele ile ilgili hükümlerden istisna tutulmuştur.(10) Uluslararası anlaşmalarla mübadele dışı tutululardan başka, Türk kanunlarıncada özel şartları taşıyan bazı şahıslar da mübadele dışı tutulmuşlardır. 27 Temmuz 1924 tarihinde çıkarılan 732 numaralı kanunla, Mübadele Sözleşmesi'nin imzasından önce Müslüman erkeklerle evlenen kadınlar mübadele kapsamı dışında tutulmuşlardır. (11) Daha sonra çıkarılan bir zeyl ile mübadeleye tabi olmayan gayri müslim erkeklerle evlenen kadınlar da istisna tutulmuştur.(12)

Nüfus Mübadelesi'nin kaç kişiyi kapsadığı, bu kapsamda kaç kişinin mübadele edildiği konusunda kaynaklarda bir görüşbirliği yoktur. Daha Lozan barış görüşmeleri sırasında İngiliz murahhas Lord Curzon, Amerikan istatistiklerine dayanarak verdiği bilgilere göre, Anadolu'da 1914 de 1.600.000 Rum vardı. Ancak konferans sırasında sadece 500.000 Rum kalmıştır. Dolayısıyla kenetleniyle ilgilendirilmesi gerekenlerde bunlardır. Yine Lord Curzon'un verdiği rakamlara göre, Batı Trakya'da bulunan Türk sayısı 1912 rakamına göre

124.000 kişidir. Batı Trakya hariç Yunanistan'ın diğer bölgelerinde yaşayan toplam Türk sayısı 360.000 kişidir.

Mübadelesi söz konusu olan Rumlar'ın sayısının bu kadar az olmasının bir kaç sebebi vardır. En başta, Yunan ordusunun yenilmesiyle birlikte Anadolu'dan büyük bir Rum göçü yaşanmıştır. Yine aynı şekilde Yunan ordusu anlaşma gereği Doğu Trakya'yı terkederken Rum Ahali de Yunan ordusu ile birlikte çekilmişlerdir. Bu göç hareketinin bir başka sebebi de, bir iddiaya göre Türk Hükümeti'nin Rumlar'dan Türkiye'yi boşaltmalarını istemesidir. (13)

Bu göç hareketiyle Türkiye'deki Rum nüfusu oldukça azalmıştır. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, bu kişilerin geri dönmelerini hukuki yoldan engellemiştir. Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi İstanbul dışında Türkiye'de arta kalan Rumların da gönderilmesini sağlamıştır. Buna karşılık Batı Trakya hariç Yunanistan'daki Türklerin Türkiye'ye göçetmelerini sağlayarak, Yunanistan'a göçeden Rumlar'ın bu kişilerin evlerine yerleştirme imkanı sağlanmıştır. (14)

Yunanistan'a giden Rumlar'ın %80'i Anadolu'dan, %20'si Doğu Trakya'dan gitmiştir. (15) Venizelos'a göre 1.600.000 Rum göçetmiştir, ancak kaynaklar bu rakamı 1.000.000'u aşkın veya 1.250.000 - 1.260.000 kişi olarak kaydediyorlar. Bunun ayrıntılı dökümü olarak da; Anadolu'dan 1.000.000, Doğu Trakya'dan 190.000, İstanbul'dan 70.000 rakamı verilmektedir. (16)

Anlaşma gereği mübadele dışında tutulan İstanbul'dan da Yunanistan'a göçler olmuştur. Lord Curzon'un iddiasına göre Mudanya Mütarekesi'nden sonra günde yaklaşık 3.000 Rum İstanbul'u terk ediyordu. Türklerin İstanbul'u kurtarmalarından evvel 100.000 - 110.000 kadar Rum şehirde kalmıştır. (17)

Mübadele'nin bizi ilgilendiren bir başka yönü de, Türkiye'ye gelen Türk nüfustur. Bu konuda da bir mutabakat yoktur. Bir kısım kaynaklar bu rakamı 384.000 olarak açıklarken (18) 6.11.1924'de Hükümet'in verdiği izahta, 390.737 kişi olarak açıklanmıştır. 17.6.1930'da Meclis'te yapılan müzakerelerde ise bu rakam 390.000 küsur olarak verilmiştir. Ancak Balkan Harbi'nde gelen muhacirler bunun dışındadır. Örneğin, Drama'dan 109.000 kişi getirilmiştir. Oysa Balkan Harbi'nden önce buranın nüfusu 240.000 idi. Serez'den 20.000 kişi gelmiştir oysa daha önceki nüfus 30.000 idi. (19) Dolayısıyla daha önce yapılan bu göçleri de katarsak Türkiye'ye göç edenlerin sayısı bu rakamlardan çok daha fazladır.

1:NEREYE NE KADAR MUHACİR YERLEŞTİRİLDİ:

Mübadillerin nereye ne kadar yerleştirildiği konusunda çok net ve kesin bilgiler elde edilememiştir. Farklı kaynaklarda farklı rakamlara rastlanmakla beraber bu rakamlar esasında birbirinden çokta farklı değildir. Hükümet'in Meclis'te verdiği izaha göre; 6.11.1924 itibarıyla, gelen halk toplam 390.737 kişidir. Bunun 358.231'i yerleştirilmiştir. 32.506 kişi henüz yerleştirilmemiştir.

Hükümet'in ve Ali Fuat Cebesoy'un yerleştirme konusunda verdikleri rakamların karşılaştırmalı tablosu aşağıdadır.

YER	HÜKÜMETİN V.R.(20)	A. .F.CEBESOY'UN V.R.(21)
	İskan Edilen - İskan Edilecek	
Trakya	73.502	79.631
İstanbul M.	35.332	33.129
İzmit M.	26.578 - 10.000	26.568
Karesi(Balıkesir)	38.925	38.921
Bursa M.	26.204 - 500	26.824
İzmir H.	62.524 - 2.000	
Antalya H.	6.179 - 1.200	6.172
Konya H.	29.189 -	30.674
Adana H.	20.856	20.856
Samsun	38.076 - 16.806	56.347

Bir başka kaynakta ise Türkiye'ye gelen mübadillerin, 40.041'i Edirne'ye, 33.138'i Balıkesir'e, 32.075'i Bursa'ya, 22.237'si Tekirdağ'a, 32.773'ü İstanbul'a, 31.867'si İzmir'e, 19.920'si Kırklareli'ne, 16.277'si Samsun'a, 15.530'u Kocaeli'ne, 15.668'i Niğde'ye, 11.872'si Manisa'ya yerleştirildiği bildirilmektedir.(22) Ancak bu sayıların toplamı 271.398 yapmaktadır, diğer mübadillerin nereye yerleştirildiği hakkında bilgi yoktur.

Seçil Akgün, bu konuya 1921-1928 yılları arasında Türkiye'ye yerleştirilen toplam göçmen sayısı olarak bakmıştır. Yıllara göre yapılan yerleştirmeye bakıldığında en fazla göçmen 1923 (50.689), 1924 (235.144), 1925(56.525) yıllarında yapıldığı dikkati çekmektedir. 1921-1928 yılları arasında toplam 463.534 kişi yerleştirilmiştir. Doğu Trakya'nın dört iline Yunanistan'dan gelen göçmenlerin %38'i (yaklaşık,152.770 kişi) yerleştirilmiştir. Batı Anadolu illerine %42'si (167.891) yerleştirilirken, kalan %20'si ise diğer illere yerleştirilmiştir.(23)

B:NÜFUS MÜBADELESİNİN SONUÇLARI:

1:NÜFUS MÜBADELESİNİN KISA VADELİ SONUÇLARI:

a:Göçün Başlaması ve Tepkiler:

Mübadele uygulaması gibi büyük bir hadisenin elbette büyük ve önemli sonuçları olacaktır. Mübadele uygulaması daha gündeme geldiğinde özellikle Avrupa ve Amerikan kamuoyunda tepki doğmasına yol açmıştır. Hatta bazı Amerikan gazeteleri, Lozan'da, İsmet Paşa tarafından "kararın Ankara Hükümeti'nce verildiği" açıklamasında bulunduğunu yazarak, bunu tarihin kara sayfası olarak nitelendirmişlerdir.(23)

Oysa mübadeleye karar verilmesi konusunda da işlediğimiz gibi bu tepkiler haksızdır. Çünkü, daha müzakereler esnasında mübadele teklifi getirildiğinde, teklifin sahibi Dr. Nansen, mübadele uygulaması sırasında katlanılacak fedakarlıkları saydıktan sonra şu kaydı düşmüştür, " Bu fedakarlıklar ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir mübadele yapılmadığı zaman, bu aynı halkların katlanacakları fedakarlıklardan daha az olmayacaktır." Ayrıca meselenin ekonomik boyutunda gözler önüne sererek bu uygulamanın bu bakımdan da faydalı ve aynı zamanda bir zorunluluk olduğunu izah etmiştir.(24)

Şunu da unutmamak gerekir ki, göç hareketi bu anlaşma ile başlamış bir olay değildir. Yunan ordusuyla birlikte Anadolu ve Trakya'dan yüzbinlerce Rum zaten kendiliğinden göç etmişlerdi. Tabi bu göçedenleri yerleştirmek içinde Yunanistan'daki Türkler huzursuz edilmiş, mülkiyet haklarına tecavüz edilmiş evlerinden çıkarılmışlardır. 1 yıl içinde yaklaşık 120.000 göçmen Yunanistan'a yerleştirilirken, aynı miktar Türk yerlerinden uzaklaştırılmıştır.(25) Yine ilk kaçanlar hariç sadece İzmir Limanı'ndan 263.000 Rum kısa sürede tahliye edilmiştir. Yunanlılar'ın Pontus dedikleri Karadeniz kıyıları Rumları da aynı şekilde çekilmekteydiler.(26) Mübadele uygulamasının başlamasıyla Türkiye'deki Rum nüfus 1927'ye gelindiğinde hemen hepsi İstanbul'da yaşayan 110.000 kişi kalmıştır.(27)

b:Mübadeledenin Meydana Getirdiği Zorluklar:

Mübadele işlemi hem mübadiller, hem Türkiye hem de Yunanistan açısından ağır bir yük getirmiş ve mübadiller açısından da perişanlığa sebep olmuştur. Hatta Karma Komisyon'a da ağır bir yük getirmiştir. Bu meselenin zorluğunu veya getirdiği ekonomik, idari ve sosyal yükü, bu uygulamanın ancak 1934 yılında bitirilebilmiş olmasından da anlaşılabilir.

Karma Komisyon 7 senelik hesaplamalar sonucunda kimin alacaklı olduğunu hesaplayamamıştır. İşte bu zorluklar gözönüne alınarak 1930 tarihinde yapılan Ankara Mukavelesi'nde bazı meseleler görmezden gelinerek ve karşılıklı tavizler verilerek bir anlaşma yolu bulunabilmiştir.(28)

Bütün bu zorluklara rağmen bu mübadele işleminin bu şekilde bitirilebilmesi, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey tarafından Dünya'daki diğer uygulamalara bakılarak başarılı olduğunu iddia etmiştir.(29)

c:Ekonomik Sonuçları:

Mübadeledenin kısa vadeli ekonomik sonuçlarını iki bakımdan ele alabiliriz. Birisi olumlu yönü ki, zaten Mübadele Sözleşmesi'nin imzalanmasının bir sebebi de bu faydalı yönüdür.(30) Bu durum müzakereler sırasında Dr. Nansen tarafından da dile getirilmiştir. Mübadele sayesinde Rumlar'ın boşalttığı toprakları, gelen Türk mübadillerin işlemesi sağlanarak bu toprakların boş kalması önlenmiştir. Yunanistan açısından ise, Türkler'in boşalttıkları yerlere göçmen Rumlar yerleştirilerek, hem yerleştirilmeleri hemde üretken hale getirilmeleri ve devlete yük olmaktan çıkmaları sağlanmıştır.

Mübadele uygulamasının kısa vadeli olumsuz sonuçları da olmuştur. Türkler Osmanlı döneminde ticaret, esnaf ve zanaatkarlıkla fazla uğraşmazlardı. Hatta Osmanlı'nın son döneminde izlenmeye başlayan Müslüman - Türk girişimci sınıf meydana getirme düşüncesi de başarılanamamıştı. Oysa azınlıklar, Osmanlı Devleti'nde ticareti, imalat sanayini ve hatta zanaatkarlığı ellerinde tutuyorlardı. İşte böyle bir durumda ülkenin ticaret, sanat, serbest meslek erbabı ve girişimci sınıfın ülkeyi terk etmesinden dolayı devletin kısa vadede ekonomik yönden sıkıntıya uğramasına sebep olmuştur. Hatta bu durum Lozan görüşmelerinde Lord Curzon ve Amerikan temsilci tarafından bir tehdit veya uyarı olarak dile getirilmiştir. Bu azınlık

devam etmiştir.(31) Bu açık, gelen mübadiller ilede kapatılamamıştır. Çünkü gelenlerin büyük çoğunluğu tarım işlerinde çalışıyordu.(32)

Şirket sermayelerinin ve emeğinin sadece %15'inin Türkler, işgücünün %60'ının, sermayenin %50'sinin Rumlar tarafından karşılandığı düşünülürse bu durum daha iyi anlaşılır.(33)

Mübadelenin Türkiye açısından önemli bir sonucu da, savaştaki kayıplarla birlikte mübadele, nüfusta, özellikle şehir nüfusunda azalmaya yol açmıştır. Örneğin, 1913-1927 arasında İstanbul ve İzmir'in nüfusu %40 oranında azalmıştır.(34) Yunanistan'da ise tam tersi bir gelişme ile şehir nüfusu artış göstermiştir. 1908'de nüfusun %24'ü 5.000 kişiden kalabalık olan şehirlerde yaşarken bu oran 1920'de %27'ye, 1928'de ise %33'e yükselmiştir. Atina'nın nüfusu 452.819 iken 1928 'de 801.622'ye çıkmıştır.(35)

Bir başka sonuç ise, bir iddia olarak da kabul edilebilecek olan, Rumlar'ın terkettiği toprak ve servetlerin bir bölümüne yerel eşrafın el koyması olmuştur. Bu durum, eşrafı güçlendirici ve artırıcı bir etken olmuştur. Ancak hükümetin toprak dağıtım politikası bu gelişmeyi dengeleyici bir etki meydana getirmiştir. Yine hükümetin bu toprak politikası gelen halkın kısa sürede yerli halkla bütünleşmesini de sağlamıştır.(36)

d:Mübadele Uygulamasının Meydana Getirdiği Düşmanlık:

Amerikalı tarih Profesörü Stearn Davis, biraz da yanlı olarak, mübadele uygulaması ile ilgili, "Türkiye artık en yakın komşusunun nefretini kazanmıştır." değerlendirmesini yapmıştır.(37) Oysa bu düşmanlık çok uzun süreden beri vardı ve bunun sebebidir Türkler değil Rumlardı. Mübadele, bu düşmanlığı bu dönem için artırıcı bir etki meydana getirmiştir. Üstelik mübadele ve zorunluluk fikri ilk olarak Türkiye'den gelmemiştir ve bu bütün taraflarca da kabul görmüş bir uygulamadır.

İnsanları doğduğu büyüdüğü topraklardan çıkarılması elbette düşmanlık ve kin duyguları meydana getirmiştir. Bunları bir çırpıda silip atmamak mümkün olmamıştır. Bu düşmanlığın tek sebebi ve başlangıcı kesinlikle mübadele uygulaması değildir. Eğer öyle olsaydı, Anadolu'nun işgali sırasındaki Rum ve Yunan zulmü yaşanmazdı.

Mübadelenin düşmanlık duygularını artırması normaldir. Ancak bunun istisnaları da yaşanmıştır. Örneğin, Samsun'dan Selanik'e giden Rumların Komisyonlar denetiminde ve gözlemciler kontrolünde gemilere binerken,

büyük bir uyum içinde kendilerine veda ziyafetleri veren Türk komşuları tarafından uğurlandıkları, kadınların mücevherlerini ve altınlarını götürmelerine müsaade edildiği kaydedilmiştir.(38) Bu olay milletimizin gösterdiği alicenaplığa güzel bir örnek olmuştur.

2:MÜBADELENİN UZUN VADELİ SONUÇLARI:

a:Siyasi Sonuç:

Osmanlı Devleti için XIX. yüzyıldan itibaren yıkılışına kadar "azınlıklar sorunu" en önemli meselelerden biri olmuştur. Devletin birlik ve bütünlüğü önünde büyük bir engel olduğu gibi dış güçlerinde Osmanlı Devleti'ne müdahalesine zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devleti üzerinde emelleri olan Rusya ve diğer Avrupa devletleri bu azınlıkları sürekli kullanmış, Osmanlı'ya karşı kışkırtmış ve desteklemişlerdir. Ülke içinde de sürekli bir huzursuzluğa sebep olmuşlardır. Azınlıklar konusuna sürekli olarak Osmanlı Devleti'nin yumuşak karnı olarak bakılmıştır.

İşte Nüfus Mübadelesi'nin en önemli sonucu olarak, Türkiye'deki azınlıklar sorununun ortadan kaldırması kabul edilmelidir. Bu uygulama ile iç barış sağlanmış ve yabancıların istismarına açık bu yara kapatılmış oldu.

Yine bu Nüfus Mübadelesi ile Anadolu'nun Bir Türk yurdu olması iyice perçinlenmiştir.

Nitekim Aralık 1963'de dönemin Patrik'i olan Athenagoros kendisini ziyarete gelen bir gurup Yunan öğretmenine; " İstanbul'un gerçek fethi 1453'de yapılmadı. Asıl fetih 1922'den sonra yapılan nüfus mübadelesi ile vuku bulmuştur. 1453'deki ilk fetih, sökölme ve kovulma değildi, hükümdar değişikliği idi, mağluplar yurtlarında kalmışlardı. Gerçekte ülkeyi yönetenler yine onlardı. 1922' den sonra 17 yüzyıllık koca bir tarihe sahip Bizans ilk kez Hellenler'den yoksun kalmaktadır..." (39) diyerek abartılı da olsa bu gerçeği dile getirmiştir.

Mübadeleinin Türk siyasi hayatında meydana getirdiği bir olumlu etkiyi de, Amerikalı amiral Colby M. Chester, "ülke (Türkiye) genellikle Rum ve Ermeni olan 30.000'den fazlası İstanbul'da yaşayan casuslarla çevrili" dedikten sonra, "artık ülkenin, ulusal yapısı içinde kendi yaşamına egemen olabileceğini" yazarak dile getirmiştir.(40)

Mübadele uygulaması hiç kuşkusuz siyasi olarak en fazla Türk-Yunan ilişkilerini etkilemiştir. Mübadele uygulaması sırasında bir çok kez gerginlik yaşayıp savaşın eşiğine gelen iki ülke 1926, 1930, 1933 tarihlerinde yeni anlaşmalar yapmak zorunda kalmışlardır. Başlangıçta ilişkilerde görülen bu anlaşmazlık, 1930 yılından itibaren bir dostluk havasına girmiştir ve bu barış havası Kıbrıs bunalımına kadar sürmüştür.

Tarihte Türk-Yunan düşmanlığının kuşkusuz en büyük sebebi Yunanlıların "Megola İdea"sı olmuştur. Bu nüfus mübadelesi Yunanlılar'ın Anadolu üzerinde uzun süreden beri sürdürülen rüyasını sona erdirmiştir.(41) Tabi buna bağlı olarak Pontus meseleside tarihe intikal etmiştir.(42)

Bilimsel olarak "Megola İdea" tarihe karışmış olmakla beraber, bazı hayalperest Yunanlıların kafasında bazı düşünceler yok olmamıştır. Örneğin, Yunanlı bilim adamı Seferyadis, beynelmilel bir toplantıda, "Vaktiyle Nant Fermanı'nın feshi ile Fransa'dan çıkan Huguenot'ların bir asır sonra dönmeleri için müsaade edildiğini naklederek, Anadolu'dan çıkarılan Rum Halkın geri dönebilmesi" umudunu açığa vurmuştur.(43)

b:Etnik Yapıya Etkisi :

Türk tarafının bakış açısıyla, Lozan'da Mübadele Sözleşmesi'nin imzalanmasındaki gaye, ülkeyi yabancı nüfustan kurtarmaktır. Yani milliyet birliğini sağlamak olmuştur.(44) Mübadele Sözleşmesi ile 1.260.000 kadar Rum Türkiye'den Yunanistan'a göç etmiştir. Buna karşılık 390.000 kusun Türk'te Yunanistan'dan Türkiye'ye göçetmiştir.(45) Şüphesiz bu durum Türkiye'nin Etnik çehresinde çok önemli bir değişiklik sağlamış, Türkiye'de Türk nüfusun oranı tarihinde en yüksek orana yükselmiştir. Üstelik bu Rum göçü mübadele uygulaması ile sınırlı kalmamıştır. Türk-Yunan ilişkilerinde ortaya çıkan yeni sorun ve anlaşmazlıklar Türkiye'deki Rumların ülkelerini terk etmelerini hızlandırmıştır.(46)

Türkiye artık ırk bakımından bir bütün ancak başka Avrupa ve Asya ülkelerinde görüldüğü oranda yabancı azınlıkları bulunan bir ulusal devlet haline gelmiştir.(47) Artık sadece mübadeleden istisna tutulan İstanbul, Bozcaada ve Gökçeada'da Rum kalmıştır.

Türkiye'ye göceden mübadiller Yunanca bilmekle beraber, bir nesil sonraya bile kalmadan Türk toplumuna uyum sağlamışlardır. Yunanistan'da

benimsedikleri bazı yerel Türküler dışında pek fazla bir maddi varlık getirmemişlerdir.(48)

Mübadele uygulaması, sadece Türkiye'de değil Yunanistan'ın etnik yapısında da büyük değişiklikler yapmıştır. Örneğin, Müslümanlar'ın Makedonya'yı terk etmesi ve boşalan yerlere Anadolu'dan gelen Rum köylüleri yerleştirilerek Makedonya'ya Yunan'lı unsurların tamamen egemen olması sağlanmıştır. 1912'de Makedonya'da Rum nüfus oranı sadece %42.6 iken, 1926 yılına kadar bu oran %88'e yükselmiştir. (49)

Mübadele dışı olmalarına rağmen Batı Trakya'da da benzer bir durum yaşanmıştır. Yunanistan Hükümeti'nin sistemli iskan siyaseti sonucunda burada da Rum nüfusun hakimiyeti sağlanmıştır.

c :Ekonomik Sonuçlar:

Mübadele'nin kısa vadeli sonuçları kısmında değindiğimiz gibi, Osmanlı Devleti'nde ticaret, imalat sanayi, sanatkarlık ve serbest meslek erbabları genelde azınlıkların kontrolünde idi. Ayrıca sermayenin de büyük kısmı onların kontrolünde idi. İşte bu kapsamda en büyük azınlık olan Rumlar'ın Mübadele ile ülkeyi terketmeleri kısa vadede sıkıntılara yol açmıştır.

Ticaret ve Sanayiye ellerinde bulunduran Rumların mübadele ile Türkiye'yi terketmeleri, milli bir sermaye ve girişimci sınıf oluşturma uygulanmasına da fırsat vermiştir.(50) Çünkü Rumlar'ın boşalttıkları bu alanları Türkler doldurmuşlar veya doldurmak zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla mübadele uygulaması uzun vadede milli ekonominin kurulması, girişimci bir Türk sınıfının doğmasında olumlu bir sonuç meydana getirmiştir. Ayrıca, bu azınlıklar sermaye sahibi olmalarına rağmen hiçbir zaman sosyal yaşamın bir parçası olmamışlardır. Artık Türkiye milli bütünlük içinde kendi orta sınıfını kurma fırsatını yakalamıştır.(51)

Meselenin bir diğer boyutu da Türkiye'ye getirilen mübadiller, Türkiye içinde tarım alanlarının genişletilmesi ve yeni ürünlerin ekilmesinde büyük katkıda bulunmuşlardır.(52)

d:Dostluk ve Barışa Yaptığı Katkı:

Mübadele uygulamasının kısa vadede meydana getirdiği düşmanlık duygularından söz etmiştik. Mübadele uygulamasının bitirilmesi ile Türkiye ile Yunanistan arasındaki en önemli anlaşmazlık konusu ortadan kaldırılmış oldu. Mübadeleyi yaşayan kuşaklar kayboldukça ve zaman geçtikçe aradaki düşmanlık duygularında da azalma olmuştur.

Bazı yazarlar mübadele uygulamasının, Türk-Yunan dostluğunun ilk temel taşlarından biri olduğunu iddia etmişlerdir.(53) Mübadele anlaşmasının tasdiki, bir taraftan Balkan birliğinin kurulmasına yol açarken, bir yandan da Türkiye ile Yunanistan arasında ikili ilişkilerin süratle gelişmesini sağlamıştır.(54)

10 Haziran 1930'da yapılan Ankara Antlaşması, bir Türk-Yunan dostluğunun temelini atmıştır. Yunanistan'ın o zamanki başbakanı Venizelos bir müddet sonra ülkemizi ziyaret etmiş ve 1934 yılında da Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir.(55) Kıbrıs bunalımına kadar süren bu dostluk döneminin daha çok hükümetler seviyesinde kaldığı ve halklara mal olmadığıda iddia edilmektedir.(56) Burdan da öte bu dostluk Yunanistan'ın iyi komşuluk niyet ve amacından kaynaklanmadığı, Venizelos'un büyük devlet adamı Atatürk ve Yunanistan'a göre kat kat güçlü Türkiye ile o dönemde dost olmaktan başka bir seçeneği olmadığını görmesinden kaynaklandığı yorumlarında yapılmıştır.(57) Venizelos'un daha önceki faaliyet ve yayılmacı düşünceleri ile Yunanistan'ın daha sonraki tutumları göz önüne alındığında bu iddianın tamamen haksız sayılamaz.

Türk-Yunan ilişkileri konusundaki bir başka iddia da şudur; Türkiye ile Yunanistan arasındaki belirgin yumuşama dönemi 1930 ve 1950'li yılların ilk yarısındadır. Bu yakınlaşmada dış etkenler tesirli olmuştur. Birincisinde İtalyan tehdidine karşı İngiltere'nin teşvikiyle bir araya gelmişlerdir. İkincisinde de Sovyet tehdidine karşı Batı tarafından özendirilerek aynı siyasal ve askeri gurupta yer almışlardır (NATO).(58)

Yunanlılar'ın dostluk ve barışı hala benimseyemediklerinin en iyi göstergesi uzun süre başbakanlık yapan Papandreu'nun PASOK Kongresinde söylediği "İmroz, Bozcaada, Kıbrıs ve Constantinople Elenizm'in ilgi sahası içindedir." sözleridir.(59) Bu sözler nüfus mübadelesinin, barışa ve Türk Devleti'nin bütünlüğüne ne denli önemli bir katkı sağladığının göstergesidir.

Dikkat edilirse Venizelos'un zikrettiği bu yerler nüfus mübadelesinden istisna tutulan yerlerdir.

Bütün bunlara rağmen, nüfus mübadelesi ile azınlıklar meselesi önemli oranda halledildiğinden bu iki devlet arasında olabilecek en önemli mesele kökten halledilmiştir. Bu da iki devlet arasında bir dostluğun kurulabilmesi için en önemli engelin kaldırılması anlamına gelmektedir.

e: Batı Trakya Türkleri'nin Durumu:

Bilindiği gibi Batı Trakya Türkleri Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi ile mübadele uygulamasının kapsamı dışında tutulmuşlardır. Ancak Türkiye ile Yunanistan arasında yeni sorunlar ortaya çıktıkça Batı Trakya Türkleri huzursuz edilmişlerdir. Bu gerginlikler Yunanistan'dan Türkiye'ye göçlere de sebep olmuştur. Bu göç hareketinin dışında Batı Trakya Türkleri'nin ellerindeki mal ve araziler hukuk dışı yollardan alınmış, Lozan'la tanınan haklara aykırı hareketler yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bütün bunlar hem bu insanları rahatsız etmekte hemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklara bir sebep teşkil etmektedir. (60)

Yunanistan, Türkiye sınırında önemli bir Türk azınlığın meydana getirdiği güvensizliği gidermek için, anlaşmalara aykırı biçimde, Batı Trakya Bölgesi'ne Rum göçmen yerleştirerek Hellenleştirmeye çalışmaktadır. Yunanlıların bakış açısına göre, göçmen yerleştirme planı olmaksızın Yunanistan Batı Trakya'da hiçbir zaman güven içinde olamayacaktır. Rum nüfus, bu iskan siyaseti ve baskı politikalarıyla daha 1924'de 189 bin kişiye yani % 62.1' ine ulaşmıştır.

Lozan Antlaşması sırasında Batı Trakya'daki azınlık 129.120 kişi iken bugün aşağı yukarı nüfus aynıdır. Lozandan itibaren 60 yılda yaklaşık 250.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye'deki Batı Trakya kökenlilerin nüfusu Batı Trakya Türk nüfusundan çok fazladır. Bu kişiler genellikle Bursa, İzmit, İstanbul, Ankara gibi şehirlere yerleşmişlerdir. (61) Bütün bunlara rağmen Batı Trakya'da yaşayan 110.000 kadar Müslüman Türk bugün Yunanistan'daki tek önemli azınlık durumundadır. (62)

f:Türkiyedeki Rumların Durumu:

İstanbul'da bulunan Rumlar, ticaret, küçük sanatlar, çiçekçilik, lokantacılık ve saire alanlarında uğraşıyorlar ve sayıları çok sınırlıdır.(63) İstanbul'daki Rum Nüfus çeşitli sebeplerle yapılan göçler sonucunda, 4.000-5.000 civarına düşmüştür.(64)

g:Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Bugünkü Sorunlar:

Yüzlerce yıl bir arada iç içe yaşamış, sonra Türkler'e karşı savaşarak bağımsızlığını kazanmış ve sonrada sürekli Türkler aleyhine genişlemiş olan Yunanlılar ile Türkiye arasında bu tarihi kötü mirasın da etkisiyle komşu iki ülke olarak aralarında pekçok sorun yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Bu sorunların bir sebebi de Yunanistan 'ın Batıya duyduğu güvendir.(65) Yunanistan sürekli Batının şımarık çocuğu olmuştur.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki önemli sorunlar şunlardır:

Batı Trakya Türkleri

Zaman zaman İstanbul Rumkları ve Fener Rum Patrikhanesi

Kıbrıs sorunu

Kara suları sorunu (Kıta Sahaneliği)

Hava sahası (FIR Hattı)

Doğu Ege Adaları'nın silahlandırılması .(66) v.s.

Bu meseleler, iki komşu ülkenin işbirliğine engel olarak her iki ülke ve halkının bu işbirliğinden doğabilecek menfaatlerine engel teşkil etmektedir. Bununla ötesinde meydana gelen güvensizlik ve düşmanlık iki ülkenin silahlanmaya büyük miktarda pay ayırmasına bu da, yatırımlara ve halkın refah seviyesinin yükselmesine engel olmaktadır.

V. BÖLÜM DİPNOTLARI:

- (1) Seha L. MERAY: a.g.e. t.II c.II, 89.
- (2) Arnold TOYNBEE: a.g.e.,172.
- (3) Seçil AKGÜN: a.g.m.,256.
- (4) Tuncer BAYKARA: a.g.e.,436.
- (5) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: Lozan Konferansı Sırasında Kabul Edilen Türk-Yunan Ahali Değişimine Ait Tarihi Notlar, (Ankara 1985),232.
- (6) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,136.
- (7) Cemil BİLSEL: a.g.e.,436.
- (8) DÜSTUR: a.g.e. c.4 ,136.
- (9) Seha L. MERAY: a.g.e. t.I c.I k.II ,344.
- (10) Mehmet SAKA: Ege Denizi Adalarında Türk Hakları, (İstanbul, 1974),56.
- (11) DÜSTUR: a.g.e. c.5 ,1188-1189.
- (12) DÜSTUR: a.g.e. c.6 ,768.
- (13) Seçil AKGÜN: a.g.m.,248., Seha L. MERAY: a.g.e. t.I c.I k.I, 123-124.
- (14) Selahattin SALIŞIK: a.g.e.,257.
- (15) Ana Britannica: a.g.e. c.1 ,195.
- (16) Uğur KARUM: "1923-1929 Döneminde Türkiye'de İmalat Sanayi ve Sanayi Politikaları" Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmeleri (Ankara, 1982),65., Seçil AKGÜN: a.g.m.,257.
- (17) Seçil AKGÜN: a.g.m.,246.
- (18) Cemil BİLSEL: a.g.e.,295., Yılmaz ALTUĞ: a.g.e.,111.
- (19) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.20 ,264-273.
- (20) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.9 ,75.
- (21) A. Fuat CEBESOY: a.g.e.,105.
- (22) Kemal ARI: a.g.e.,113.
- (23) Seçil AKGÜN: a.g.m.,276-277.
- (24) Seçil AKGÜN: a.g.m.,250.
- (25) Seha L. MERAY: a.g.e. t.I c.I k.I.,117.
- (26) Getthard JAESCHKE: a.g.e.,48.
- (27) Ş.S. AYDEMİR: İkinci Adam (İstanbul, 1984),232.
- (28) Ana Britannica: a.g.e. c.1 ,195.
- (29) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.26 ,63.
- (30) Seçil AKGÜN: a.g.m.,256.
- (31) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.26 ,61.
- (32) Uğur KARUM: a.g.m.,65.
- (33) Arnold TOYNBEE: a.g.e.,233., Seçil AKGÜN: a.g.m.,249.
- (34) Ana Britannica: a.g.e. c.1 ,195.
- (35) Konstantin ÇUKALAS: a.g.e.,37.
- (36) Ana Britannica: a.g.e. c.1 ,195.
- (37) Seçil AKGÜN: a.g.m.,257.
- (38) Seçil AKGÜN: a.g.m.,257.
- (39) Hamdi ERTUNA: Türk-Yunan İlişkileri ve Ege..a.g.m.,107.
- (40) Seçil AKGÜN: a.g.m.,257.
- (41) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,227.
- (42) Ercüment KURAN: a.g.m.,81.
- (43) Cemil BİLSEL: a.g.e.,295.

- (44) Zabıt Ceridesi: a.g.e. c.26 ,60.
- (45) Uğur KARUM: a.g.m.,65.
- (46) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,235.
- (47) Arnold TOYNBEE: a.g.e.,233.
- (48) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,233.
- (49) Konstantin ÇUKALAS: a.g.e.,37.
- (50) Ana Britannica: a.g.e. c.1 ,195.
- (51) Seçil AKGÜN: a.g.m.,257.
- (52) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,228.
- (53) Yavuz ABADAN: a.g.e.,12.
- (54) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,61.
- (55) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,235.
- (56) Mehmet GÖNLÜBOL: a.g.e.,63.
- (57) Yücel AKTAR: a.g.m.,2-3.
- (58) Şükrü S. GÜREL: a.g.e.,130.
- (59) Kamran İNAN: a.g.m.,95.
- (60) Şükrü S. GÜREL: a.g.e.,132.
- (61) Baskın ORAN: a.g.e.,49,8,163.
- (62) Semih VANER: Türk-Yunan Uyuşmazlığı (İstanbul, 1990),19.
- (63) Mahmut H. ŞAKİROĞLU: a.g.m.,235.
- (64) Baskın ORAN: a.g.e.,155.
- (65) Şükrü S. GÜREL: a.g.e.,129.
- (66) Hüseyin PAZARCI: "Lozan Antlaşması'ndan 1974'e kadar Ege'ye ilişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası " Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, (Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986),19-34.; Şükrü S. GÜREL: a.g.e.,131-132., Hamdi ERTUNA: Ege Denizi... a.g.m.,111-116.

SONUÇ

Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması sonucu toplanan Lozan Barış Konferansı'nda ele alınan temel konulardan birisi de Türkiye ile Yunanistan arasında yapılması düşünülen nüfus mübadelesi olmuştur.

Nüfus mübadelesi gibi maddi ve manevi yönden oldukça zor ve üzücü bir hadisenin elbette geçerli ve önemli bir çok sebebi vardır. Öncelikle yaşanan olumsuz tarihi hadiseler ve bunların bıraktığı acı hatıralar, dış güçlerin de önemli rol oynadığı kışkırtma ve propagandalar iki millet arasında onarılması güç yaralar açmıştır. Yaşanan bu hadiselerin meydana getirdiği güvensizlik ve düşmanlık duyguları bir arada yaşamayı giderek zorlaştırmıştır.

Yerli Rumlar'ın I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında fırsatını buldukları an yaptıkları ihanet, taşkınlık ve zulümler ile Yunan ordusunun işgal ettiği yerlerde yaptıkları katliam ve zulümler, tarihten gelen kötü mirasa eklenince artık iki milletin bir arada yaşaması imkansız hale gelmiştir. Zaten bu sebeptendir ki daha Mübadele Sözleşmesi imzalanmadan Yunan ordusu ile birlikte yerli Rumlar büyük bir göç hareketine kendiliklerinden başlamışlardır.

Yunanistan'a kaçan Rumlar'ın yerleştirilmesi amacıyla ve düşmanlık duygularıyla Yunanistan'da bulunan Türkler evlerinden mallarından çıkarılmış, huzursuz edilmişlerdir.

Ülkemizde önemli bir oranda Rum nüfus bulunması, Yunanistan'ın izlediği yayılcı siyaset ile Yunanlılar'ın tarihi iddia ve emelleri (Megola Idea) göz önüne alındığında milli birlik ve toprak bütünlüğümüz açısından önemli bir tehdit oluşturmakta idi.

Bütün bunları göz önünde bulunduran Türkiye, Yunanistan, Avrupalı büyük devletler ve Milletler Cemiyeti'nin bu meseleyi halletmekle görevlendirdiği Dr. Nansen, tek çözüm yolu olarak mübadeleyi görmüş ve kabul etmişlerdir. İlk resmi mübadele teklifi Dr. Nansen'den, mübadelenin zorunlu olması teklifi de İngiliz temsilcisi ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon'dan gelmiştir. Ancak Dr. Nansen bu teklifi bütün taraflarla yaptığı görüşmelerden sonra bir sonuç olarak gerirmiştir.

Lozan Barış Konferansı'nda yapılan müzakerelerde yaşanan sıkı bazarlıklardan sonra Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi 30 Ocak 1923'te imzalanmıştır. Tarihte böyle antlaşmalar yapılmış olmakla beraber, bu

Sözleşme kapsadığı nüfus ve zorunluluk ilkesi bakımından Dünya tarihinde bugüne kadar eşi görülmemiş tarihi bir hadisedir.

Nüfus mübadelesinden Gökçeada, Bozcaada, İstanbul Rumları ile buna karşılık Batı Trakya Türkleri istisna tutulmuştur. İstanbul Rumları'nın istisna tutulması için Yunanistan ve batılı devlet temsilcileri bir takım ekonomik ve insani gerekçeler göstererek ısrarcı olmuşlardır. İstanbul Rumları ve Patrikhane'nin Türkiye'de kalması konusunda bu kadar ısrarcı olmaları Yunanlılar'ın tarihi iddia ve emellerinden hala vazgeçemediklerinin bir göstergesi olmuştur. Türkiye bunu istememekle beraber ısrarlar sonucu Batı Trakya Türkleri'nin istisna tutulması karşılığı olarak kabul etmiştir.

Mübadele Sözleşmesi'ni uygulamak için sözleşme gereği uluslararası bir Mübadele Karma Komisyonu kurulmuş ve uygulama bu komisyon vasıtasıyla yapılmıştır.

Uygulama sırasında özellikle mali ve hukuki konularda bir takım sorunlar yaşanmıştır. Bu kapsamda özellikle Etabli - İstanbul Rumları teriminin kapsamı konusunda ve ekonomik sorunların da katkısıyla büyük bir gerginlik yaşanmıştır. Bu gerginlik sonucu iki tarafta azınlıkların mallarına el koyma yoluna gitmiş ve hatta savaş tehlikesi belirmiştir. Bu anlaşmazlığın çözümü için 1926 yılında Atina İtilafnamesi imzalanmıştır.

1926 Atina İtilafnamesi, anlaşmazlıkları çözmede yeterli olmayınca bu sefer 1930 yılında Ankara Mukavelesini imzalanmıştır. Bu anlaşma Etabli meselesini ve diğer sorunları önemli oranda çözerek Atatürk ve Venizelos'un öncülüğünde Türkiye ile Yunanistan arasında bir barış döneminin başlamasını sağlamıştır.

Türkiye ve Yunanistan bu mübadele işlemini artık sonuçlandırmak için Mübadele Komisyonu tarafsızlar heyetinden düşen üyeliğe bir yenisini seçmemek konusunda karşılıklı nota verilmiş ve bu notalar Meclis'te onaylanmıştır. 1933 yılında da Karma Komisyon'un kaldırılmasına dair bir mukavele imzalanmıştır. Bu mukavele ile, Karma Komisyon'un anlaşmanın yürürlüğe girmesinden 8 ay sonra kaldırılması kararlaştırılmıştır.

Karma Komisyon'un kaldırılmasıyla mübadele uygulamasında bittiği kabul edilir. Böylece 1923'den 1934'e kadar süren bu önemli ve büyük uygulama sona ermiştir.

Mübadele uygulamasının Türkiye ve Yunanistan için büyük ve önemli sonuçları olmuştur. Mübadele sorunu, 1923 - 1934 döneminde Türk - Yunan ilişkilerinin hemen hemen sürekli birinci gündem maddesi olmuştur. Bunun

dışında mübadele uygulaması kısa ve uzun vadeli olmak üzere pekçok sonuç meydana getirmiştir.

Sözleşme kapsamında 390.737 Müslüman - Türk ülkemize gelirken 1.260.000 Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Esasında bu Rum nüfusun büyük çoğunluğu daha bu Sözleşme imzalanmadan göç etmişlerdi. İmzalanan bu Sözleşme ile bunların durumları resmileştirilip geri dönmeleri önlenmiştir. Ayrıca kapsam dışı tutulan Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları dışında kalan Türk ve Rum halkın mübadelesi sağlanmıştır.

Nüfus Mübadelesi, Türkiye'nin etnik yapısında büyük değişiklik yapmıştır. Bu sayede Anadolu'nun Türkleşmesi tamamlanmıştır. Azınlıklar sorunu önemli oranda halledilmiştir. Buna bağlı olarak Yunanlıların tarihi iddia ve emellerinin en büyük dayanağı olan "Anadolu'da Rum nüfusun yüksek oranı" iddiasına büyük darbe indirilmiş böylece bu iddiaların geçerliliği tamamen bitirilmiştir.

Bu uygulama ile Türkiye kısa vadede birtakım ekonomik sıkıntılara uğramıştır. Bu sıkıntı, Rum nüfusun ticaret, sanat ve imalat sanayiinde bırakmış olduğu boşluktan doğmuştur. Ayrıca Nüfus Mübadelesi, Türkiye'ye uygulamadan doğan ağır bir ekonomik yük getirmiştir.

Kısa vadede meydana gelen ekonomik sorunlara karşın, uzun vadede bu uygulama bir takım önemli yararlar meydana getirmiştir. Bu uygulama sayesinde Türkiye milli ekonomisini kurabilmiştir. Türk unsur, ekonomik faaliyetlerde, ticaret, el sanatları ve imalat sanayiinde etkili hale gelmiştir.

Mübadele uygulaması sayesinde Yunanistan, ülkesine sığınan mülteci Rumlar'ı iskan edebilmek için gerekli ev ve toprakları mübadele edilen Türkler'den elde etmişlerdir. Günümüzde de Lozan'ın mübadele şartlarına aykırı olarak Türkler'in mülklerinin baskılarla alınması yoluna gidilmektedir. Ayrıca, Türkler'in evlerinde ve mülklerinde tamirat ve tadilat yapmaları belediye kanunları ile engellenmektedir. Türkiye ise Rumlar'ın boşalttığı toprakları ve ekonomik boşluğu gelen Türkler sayesinde önemli ölçüde doldurma fırsatı bulmuştur.

Mübadele, Türk-Yunan ilişkilerini kısa vadede olumsuz etkilemiştir. Ancak uzun vadede çok önemli bir anlaşmazlık sebebi olan ve olabilecek nitelikte bulunan azınlıklar meselesinin halledilmesi ile barış ve barışa önemli bir katkı sağlanmıştır. Ayrıca, sağladığı büyük tecrübe de barışa bir katkı olmuştur.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Yavuz. Lozan'ın Hususiyetleri. İstanbul, 1938.
- AKGÜN, Seçil. "Birkaç Amerikan Kaynağında Türk-Yunan Mübadelesi Sorunu" Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri. Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986.241-277.
- AKŞİN, Sina. İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele. İstanbul, 1976.
- AKTAR, Yücel. "Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Genel Politikasında Temel Yaklaşımlar", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri. Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986. 1-19.
- ARI,Kemal.Büyük Mübadele Türkiye'ye Zorunlu Göç(1923-1925)İstanbul 1995
- ATATÜRK, M. Kemal. Söylev - Nutuk, II Ankara, 1989.
- ATATÜRK, M. Kemal. Söylev - Nutuk, III Ankara, 1989.
- ALTUĞ,Yılmaz. "Balkanlardan Ana Yurda Yapılan Göçler", Belleten, LV,(Nisan 1991),
- ANA BRİTANNICA, c.I İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986.
- ANA BRİTANNICA, c.XIV İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986.
- ARAS T. Rüştü. Lozan'ın İzlerinde 10. Yıl. İstanbul, 1935.
- AYDEMİR, Ş. Süreyya. İkinci Adam. İstanbul, 1984.
- BAYAR, Celal. Bende Yazdım. c.V İstanbul, 1967.
- BAYTOK, Taner. İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı. Ankara, 1970.
- BAYUR, Y. Hikmet. Türkiye Devleti'nin Dış Siyaseti. Ankara, 1973
- " " . Türk İnkılap Tarihi. c.III k.I Ankara, 1983.
- " " . Türk İnkılap Tarihi. c.III k.II Ankara, 1983.
- BIYIKOĞLU, Tevfik. Trakya'da Milli Mücadele. Ankara, 1955.
- BİLSEL, Cemil. Lozan. İstanbul, 1933.
- CEBESÖY, A. Fuat. Siyasi Hatıralar. K.II İstanbul, 1960.
- ÇAVDAR, Tevfik. Milli Mücadele Başlarken Vaziyet ve Manzara-i Umumi. Milliyet Yayınları, 1971.
- ÇUKALAS, Konstantin. Yunanistan Dosyası. çev. Şeyla. İstanbul, 1970.
- DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, Lozan Barış Antlaşması,Lozanda İmzalanan Sözleşme- ler, Senetler Barış Antlaşmasına Ekli Mektuplar. Ankara, 1984.
- DOĞUŞTAN GÜNÜMÜZE BÜYÜK İSLAM TARİHİ, c.XI İstanbul, 1989.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.4 İstanbul, 1929.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.5 İstanbul, 1931.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.6 Ankara, 1934.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.7 Ankara, 1944.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.8 Ankara, 1946.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.9 İstanbul, 1931.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.10 Ankara, 1934.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.11 Ankara, 1930.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.12 Ankara, 1931.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.13 Ankara, 1932.
- DÜSTUR ÜÇÜNCÜ TERTİP c.15 Ankara, 1934.
- ERTUNA, Hamdi. Türk- Yunan İlişkileri ve Megola İdea. Ankara, 1985.
- " " . "Türk- Yunan İlişkileri ve Ege Denizi'nin Jeopolitik Önemi" Güncel Konular Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1982.

- GOLOĞLU, Mahmut. Milli Mücadele Tarihi, Türkiye Cumhuriyeti. c.V Ankara, 1971.
- GOLOĞLU, Mahmut. Anadolunun Milli Devleti Pontus. Ankara, 1973.
- GÖKBEL, Asaf. Milli Mücadele'de Aydın. Aydın, 1964.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip. Milli Mücadele Başlarken. Ankara, 1959.
- GÖNLÜBOL, Mehmet. Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası. Ankara, 1973.
- GÜNER, Zekai, Orhan KABATAŞ. Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın. Ankara, 1990.
- GÜREL, Ş. Sina. Tarihsel Boyutuyla Türk-Yunan İlişkileri. Ankara, 1992.
- HATİPOĞLU, M. Murat. "Elefterios Venizelos'un 1910 Yılında İktidara Gelmesiyle Megola İdea'nın kazandığı Yeni Karakter" Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986.456-492.
- IŞIK, Hüseyin. "Anadoluda Yunan Mezalimi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986.377-406.
- İNAN, Kamran. "Türk Yunan İlişkilerinde Temel Dinamikler", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986.93-102.
- JOESCHKE, Getthard. Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri. çev. Cemal Köprülü. Ankara, 1971.
- KARUM, Uğur. "1923-1929 Döneminde Türkiye'de İmalat Sanayi ve Sanayi politikaları", Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişimi. Ankara, 1982.
- KİTSİKİS, Dimitri. Yunan Propagandası. İstanbul: Toker Basımevi, Meydan Neş-riyat, 1964.
- KOCABAŞ, Süleyman. Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi. İstanbul, 1988.
- KORKUT, Refik. Milli Mücadele Takvimi. İstanbul, 1963.
- KURAN, Ercüment. Milli Mücadele Sırasında Pontus Rum Devleti Kurma Teşebbüsleri. Samsun, 1988.
- KURAT, Y. Tekin. "Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Ankara: Gnkrm ATSEB, 1986.407-424.
- KÜTÜKOĞLU, Mübühat S. "Yunan İsyanı Sırasında Anadolu ve Adalar Rumları'nın Tutumları ve Sonuçları", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri. Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986.133-161.
- LEWIS, Bernard. Modern Türkiye'nin Doğuşu. çev. Metin Kırıatlı. Ankara, 1970.
- MERAY, Seha L. Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler. Takım I c.I kitap I Ankara, 1969.
- MERAY, Seha L. Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler. Takım I c.I kitap II Ankara, 1970.
- MERAY, Seha L. Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler. Takım II c.II Ankara, 1973.
- ORAN, Baskın. Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu. Ankara, 1986.
- ORHONLU, Cengiz. "Yunan İscalının Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "tehcir" in Sonuçları" hakkında Bazı Düşünceler", Belleter c.XXXIII Ankara, 1973.485-495.
- ORTAYLI, İbar. "Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu". Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, Ankara: Gnkrm. ATSEB 1986.162-173.

- ÖKÇÜN, A. Gündüz. Ahmet R. Ökçün. Türk Antlaşmalar Rehberi. Ankara, 1974.
- ÖZKAYA, Yücel. "1921 Yunan İsyanları ve Avrupalıların Bu İsyan Karşısında Tutumları", Tarih Boyunca Türk- Yunan İlişkileri, Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986. 114-132.
- PAZARCI, Hüseyin. "Lozan Antlaşmasından 1974'e kadar Ege'ye ilişkin Geliş- meler ve Yunanistanın Ege Politikası" Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, Ankara Gnkrm. ATSEB, 1986.19-35.
- POLAT, İlknur. "Türk - Yunan İlişkileri Çerçevesinde Rum Eğitim ve Öğretim Kurumlarının Yeri ve Önemi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986.440-455.
- SAKA, Mehmet. Ege Denizinde Türk Hakları. İstanbul, 1974.
- SALIŞIK, Selahattin. Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Etnik-i Eterya. İstanbul, 1968.
- SAMI, Ömer. Milli Mücadele Basını. İstanbul, 1964.
- SELEK, Sebahattin. Milli Mücadele. İstanbul, 1965.
- ŞAKİROĞLU, Mahmut H. Lozan Konferansı Sırasında Kabul Edilen Türk-Yunan Ahalî Değişimine Ait Tarihi Notlar. Ankara, 1985.
- TANSEL, Selahattin. Mondrostan Mudanya'ya Kadar. c.II Ankara, 1978.
- TBMM. GİZLİ CELSE ZABITLARI c.4 İş Bankası Yayınları, 1985.
- TOYNBEE, Arnold. Türkiye, Bir Devletin Yeniden Doğuşu. çev. Kasım Yargıcı. Milliyet Yayınları, 1971.
- TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, c.23 Ankara, 1976.
- UÇAROL, Rifat. "1878 Berlin Antlaşmasına Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu ve Yunanistan'a Toprak Verilmesi", Tarih Boyunca Türk- Yunan İlişkileri Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986.210-240.
- ULUGAY, Osman. Amerikan Basınında Türk Kurtuluş Savaşı. Ankara, 1974.
- ULUŞAN, Ahmet. Milli Mücadelede Moral Gücümüz. Ankara, 1986.
- ÜÇÖK, Coşkun. "Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodox Kilisesi", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, Ankara: Gnkrm. ATSEB, 1986.189-194.
- VANER, Semih. Türk- Yunan Uyuşmazlığı. İstanbul, 1990.
- YAZICI, Nuri. Milli Mücadelede Pontusçu Faaliyetler. Ankara, 1939.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima Senesi. I c.2 Ankara:TBMM Matbaası, 1961.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S. I c.3 Ankara: TBMM Matbaası, 1961.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S.II c.8/1 Ankara: TBMM Matbaası, 1975.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S.II c.9 Ankara: TBMM Matbaası, 1975.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S.II c.10 Ankara: TBMM Matbaası, 1975.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S.III c.19 Ankara: TBMM Matbaası, 1977.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S. III c.20 Ankara: TBMM Matbaası, 1977.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S. III c.23 Ankara: TBMM Matbaası.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S. III c.24 Ankara: TBMM Matbaası.
- ZABIT CERİDESİ: Devre II İctima S. III c.26 Ankara: TBMM Matbaası.

ÖZET

Türk -Yunan Nüfus Mübadelesi, Lozan Barış Antlaşması'nın önemli bir parçası durumundadır. Mübadele uygulaması hem Türkiye hem de Yunanistan için oldukça önemli bir hadisedir. Bu uygulama 1934'e kadar Türkiye ile Yunanistan arasında bir sorun olarak devam etmiştir. İlişkileri gerginleşerek savaş noktasına bile getirmiştir. Bu uygulamadan doğan sorunları çözmek için 1926, 1930 ve 1933 yıllarında antlaşmalar yapılmak zorunda kalınmıştır.

Konu tarihi gelişim içinde incelenmiştir. "Giriş" bölümünde I. Dünya Savaşı'na kadar Türk - Yunan ilişkilerinin tarihi gelişimi kısaca anlatılmıştır. Osmanlı yönetiminde Rumlar'ın durumu, sahip oldukları haklar ve refah düzeyleri hakkında bilgi verilmiştir. XIX. yy. başlarında çıkan Yunan isyanlarının sebepleri, gelişimi ve dış destek sayesinde kazanılan Yunanistan'ın bağımsızlığı anlatılmıştır. Yunanistan'ın kuruluşundan itibaren izlediği yayılcı ve düşmanca siyaset ile elde ettiği kazanımlar da işlenmiştir. Ayrıca, mübadele uygulamasının tarihi gelişimi Balkan Savaşları sonunda yapılan mübadele anlaşmalarına da değinilmiştir.

Birinci bölümde, mübadeleyi gerekli kılan sebepler ele alınmıştır. Bu sebepler içinde öncelikli olarak iki millet arasında meydana gelen güvensizlik ve düşmanlık duygusu işlenmiştir. Bu durumun oluşmasının sebepleri olarak da; Avrupalı devletlerin destek ve kışkırtmaları, çeşitli Rum cemiyetlerinin faaliyetleri, Rum Patrikhanesi'nin rolü gibi konular ele alınmıştır. Ayrıca I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında yerli Rumlar'ın taşkınlık, ihanet ve zulümleri ile Kurtuluş Savaşı sırasında Yunan ordusunun zulmü konuları da işlenmiştir.

İkinci bölümde ise, Lozan Barış Konferansı'nda nüfus mübadelesi konusu işlenmiştir. Konferansın toplanması, Mübadele Alt Komisyonu'nun kurulması, komisyonda yapılan müzakereler ele alınmıştır. Türk - Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi 30 Ocak 1923'de imzalanmıştır. Bu sözleşmede, mübadelenin kapsamı, hukuki ve mali konular ele alınmış ve çözüme kavuşturulmuştur.

Üçüncü bölümde, Mübadele Sözleşmesi'nin onaylanması, yürürlüğe girmesi, uygulama sırasında karşılaşılan sorunlar işlenmiştir. Mübadele İmar ve İskan Vekaleti (M.İ.V.) ve Mübadele İmar ve İskan Kanunu üzerinde

durulmuştur. İstanbul Rumları ve Etabli sorunu, Patrikhane sorunu, mallara el konması sorunu, Batı Trakya Türkleri sorunu ve bu sorunların sonucunda çözüm için yapılan 1926 Atina ve 1930 Ankara Antlaşmaları işlenmiştir.

Ayrıca, üçüncü bölümde mübadillerin nakledilmesi, işleri, iskanları, mal dağıtımı ve bu kişilere sağlanan destek ve kolaylıklar da ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde, mübadillere mallarının ödenmesi, kira karşılığı mal verilmesi, borçlanma kanunu, terkedilen mallar ile mübadeleye dahil olmayanlarca terkedilen mallar, mahkeme kararları, tapuların verilmesi ve Türkiye ile Yunanistan'ın karşılaştığı zorluklar konuları işlenmiştir.

Beşinci ve son bölümde ise, mübadele uygulamasının kapsamı ve bu konu içinde olmak üzere nereye ne kadar mübadil yerleştirildiğini gösteren bir tablo hazırlanmıştır. Mübadele uygulamasının kısa ve uzun vadeli olmak üzere sonuçları ele alınmıştır. Ekonomik sonuçlar, kısa ve uzun vadede dostluğa yaptığı katkı, siyasi sonuçlar işlenmiştir. Ayrıca bugünkü mevcut durum hakkında da kısa bilgi verilmiştir.

SUMMARY

Turkish - Greek demographic exchange constitutes the major part of Lousanne Treaty.

The practice of the swap of population is an important event for each country. Its application was problematic between Turkey and Greece, until 1934 and caused the relations to become tense and forced two countries to a war. In order to find a solution to the problems aroused from the application of the swap, they had to sign a treaty in 1926, 1930, 1933.

The matter was examined in a chronological order. In introductory part the historical progress of Turkish - Greek relations until the First World War summarized. The informations were given about the situations of Greek under Ottoman administration, their rights and living standards, the causes of Greek insurrections broken out in earlier 19th century, its developement and the independence of Greece gained thanks to external supports.

The book also gives informations about the expansionist and hostile policy followed by Greece since its foundation, about the historical progres of the practice of demographic exchange and the treaties signed after Balkan Wars.

In the first part, the causes thad forced two countries to a demographic exchange were examined. Hostilities and lack of confidence were shown as a major cause for friction between 2 nations.

The provocations and supports of the European cauntries were given as a proof to the occurence of this incident. The activities of Greek associations and the role played by Greec patriarchate were also quoted. In addition, the exuberances and treachery and cruelty of Greek and Greek army during the first World and ldependance War were discussed.

In the second part the problem of demographic exchange in Lousanne Treaty was examined. The meeting of the Conference, the foundation of exchange sub-committee and negotiations were recounted. The Turkish - Greek demographic exchange contract was signed on 30 th january 1923 in this contract, demographic exchange concept, financial and juridical matters were dealt and two countries reached to an agreement.

In the 3rd part, the ratification of the demographic exchange concept and its putting into operation and the problems arisen during its application were examined. The informations were given about the ministry of housing

and settling. In this part, the problems of Greek living in Istanbul and their establishment, the problem of Patriarchate and confiscation of the properties were quoted.

The treaties signed in Athene in 1926 and in Ankara in 1930 in order to find a solution to the problems to West Thracian Turks were also discussed.

In this part, the transport of exchanged people, their feeding and subsistence, their settling, the give out of estates, the support and facilities given to these people were examined.

In the 4th part the pay to the exchanged people, the donation of the estates in return for rent, the dept-law, a bandoned properties and properties left by people who aren't subject to demographic exchange, juridical judgements, the give out of title - deed of real estates and the difficulties Turcey and Greece faced in solving them were mentionned.

In the fifth and last part, the application of the demographic exchange concept was given. A tableau that shows where and how many people are to be settled, the long and short term results of the demographic exchange practice were examined. Economical and political results and their contribution to the friendship were dealt. The present situation was also discussed.

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EV YÖNETİMİ - BESLENME ANABİLİM DALI

87540

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNE VERİLECEK BESLENME
EĞİTİMİNİN BESLENME DAVRANIŞLARINA OLAN
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Fulya AYTEKİN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Sıdıka BULDUK

T 87540

Ankara - 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZET

Bu araştırma, üniversite öğrencilerine verilen beslenme eğitiminin, öğrencilerin davranışlarında ne gibi değişiklikler olduğunu belirlemek, uygulanan eğitim modellerinin etkinliğini değerlendirmek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Bu çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiş, araştırma kapsamına 200 öğrenci alınmıştır. Birinci aşamada, öğrenciler hakkında genel bilgi edinmek için anket uygulanmış ve durum saptaması yapılmıştır. İkinci aşamada ise öğrencilerin temel beslenme bilgisini ölçmek amacıyla eğitim, bu eğitim programlarına yönelik anket hazırlanmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğrenciler dört gruba ayrılmış ve uygulama bu dört grupta yapılmıştır. I. Grup kontrol grubu, bu gruba hiç eğitim verilmemiştir. II. Gruba yüz yüze eğitim verilmiş III. Gruba yüz yüze eğitim verilerek, verilen eğitimi içeren bir de el kitabı dağıtılmıştır. IV. Gruba ise yüz yüze eğitim verilmeyerek sadece el kitabı dağıtılmış ve okumaları istenmiştir.

Deney gruplarına ve kontrol grubuna eğitimden önce ve eğitimden dört hafta sonra test uygulanmış aynı test üç buçuk ay sonra bütün gruplara tekrar verilerek öğrenmenin kalıcılığı test edilmiştir. Elde edilen sonuçlar istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

Yüzyüze eğitim verilen grupta ön testte beslenmenin tanımına %38.0'i kitap dağıtılanlarda %56.0'sı, kitap ve eğitim verilen grupta %40.0'ı doğru cevap verirken, son testte bu oran sırasıyla %72.0, %48.0,%80.0'e çıkmıştır.

Yüzyüze eğitim verilen grupta ön testte öğünlerimizde alınmasının besin değerini yükselttiği tahıllar ile kurubaklagillerin bir arada alması gerekmektedir. Verilen cevaplar %36.0 , kitap dağıtılanlarda %54.0, kitap

ve eğitim birlikte verilen grupta %32.0'si doğru cevap verirken, son testte bu oran sırasıyla %72.0, %56.0, %96.0'ya çıkmıştır.

Yüzyüze eğitim verilen grupta ön testte yeterli ve dengeli beslenme cevabını vermeleri gereken öğrencilerin %56.0'sı, kitap dağıtılanlardan %66.0'sı, kitap ve eğitim birlikte verilen grupta %72.0'si doğru cevap verirken son testte bu oran sırasıyla %70.0, %82.0, %72.0'ye çıkmıştır.

Kişinin günlük alması gereken yağın ne kadarını hangi yağdan almalıdır sorusuna verdikleri cevaplar yüz yüze eğitim verilen grupta ön testte %66.0, kitap dağıtılanlarda %28.0, kitap ve eğitim birlikte verilen grupta %16.0'sı doğru cevap verirken son testte bu oran sırasıyla %66.0, %30.0, %92.0'ye yükselmiştir.

Besinlerin satın alınmasında tüketicilerin korunması açısından nelerin incelenmesi gereklidir sorusuna verdikleri cevaplar, yüz yüze eğitim verilen grupta ön testte %20.0'si, kitap dağıtılanlarda %38.0, kitap ve eğitim birlikte verilen grupta %24.0, doğru cevap verirken, son testte bu oran sırasıyla %46.0, %44.0, %70.0'e çıkmıştır.

Buna göre yalnız kitap dağıtılan öğrencilerde başarı oranı yüzyüze eğitim ve eğitim yanında kitap verilenlere göre düşük bulunmuştur.

Üç buçuk ay sonra öğrenmenin kalıcılığı testi uygulanarak, beslenmenin tanımına son testte %94.7'si doğru cevap verirken, kalıcılık testinde bu oran %50.0'ye düşmüştür. Aynı sonuçlar sağlığın tanımı, diyetle posa bulunup bulunmaması gibi sorularda da aynı sonuçlar elde edilmiştir. Öğrenciler, bilgiler tekrar edilmediği sürece unutulabilmektedir. Eğitimin kalıcılığını ve davranış değişikliğinin oluşabilmesi için eğitimin sürekliliği önemlidir.